

Діти, активні в громаді

Сценарії освітніх проектів, що
розвивають соціально-громадянські
компетентності та вміння вчитися у
4-6 класах

Львів, 2017 рік

Головний редактор: Ельжбета Толвінська-Круліковська

Радакція змісту: Ольга Напйонтек, Йоанна Петрасік

Методична редакція: Ізабела Вітчак, Катажина Кошевська

Рецензенти: д-р наук Марта Захорська-Бугай, д-р Гражина Четвертинська

Публікація: Федерація освітніх ініціатив, Варшава, 2013

Матеріали були розроблені та опубліковані у томі „Діти, активні в громаді” у рамках проекту „3 малої школи у великий світ”, реалізованого у 2009-2013 роках Федерацією освітніх ініціатив у рамках Операційної програми „Людський капітал” 3.3.4, співфінансованої Європейським Союзом з коштів Європейського соціального фонду.

Переклад українською мовою: Олена Шинаровська

Адаптація змісту до українських умов: Андрій Залужний, Олена Шинаровська

Публікація: Федерація освітніх ініціатив, БО „Центр освітніх ініціатив”, Львів 2017

Матеріали перекладені українською мовою, адаптовані до українських умов та опубліковані в рамках проекту «Демократія у школі – демократія в громаді», реалізованого у 2017 році Федерацією освітніх ініціатив (Польща) та БО «Центр освітніх ініціатив» (Україна). Проект співфінансується Польсько-Американським Фондом Свободи в рамках програми RITA – «Зміни в регіоні», яку реалізує Фонд «Освіта для демократії».

CC BY-SA 4.0

<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.uk>

ЗМІСТ

1. Вступ.....	5
2. Що таке освітні проекти?.....	7
3. Реалізація проектів – вказівки для вчителя.....	17
Е. Як впливати на зміни у громаді?.....	21
Ф. Макет нашої громади.....	53
Н. Як організуються мешканці.....	69
Ј. Гра в самоврядування.....	93
Л. Ми і наші представники – партнерство у кожній справі.....	107

Умовні позначення

З малої школи у великий світ

- співпраця

- пошук інформації

- планування

- самооцінка

ВСТУП

Дорогі вчителі і директори шкіл,

перед Вами набір сценаріїв проектних занять для учнів 4-6 класів. Спільною метою усіх цих занять є розвиток соціальних і громадянських компетентностей. Специфіка цих матеріалів у тому, що вони в основному призначені для шкіл із сільських місцевостей.

Чому ми вирішили, що слід підготувати матеріали саме для сільських шкіл? Тому що вважаємо, що вони відіграють особливу роль у своєму середовищі і повинні реалізувати багато завдань, які у містах виконують інші інституції чи організації. Вони також мають щастя працювати там, де їхня праця цінується більше, ніж у містах, а їхній вплив на місцеву громаду є значно більшим, ніж у міській школі. У цьому сильна сторона сільських шкіл, яку слід використовувати для освіти не тільки учнів, але і їхніх батьків та мешканців.

Ці матеріали були розроблені у Польщі, в рамках масштабного проекту «3 малої школи у великий світ», що фінансувався Європейським соціальним фондом. У рамках цього проекту у 119 початкових школах протягом трьох навчальних років (2010-2013 роки) реалізовувались проекти, що розвивали три ключові компетентності: математично-природничі, соціально-громадянські та вміння вчитися. Ми досліджували ріст цих компетентностей в учнів, а також зміни, які відбулися у школах і їхніх місцевих середовищах. Знаємо, що вони досягли успіху, тому цілком впевнено вирішили (разом з нашим українським партнером - Центром освітніх ініціатив зі Львова - перекласти частину матеріалів та запропонувати проведення проектних занять у школах Львівської області.

Коли ми вирішили подати проект Програми RITA - «Зміни в регіоні», то обрали сценарії занять, що розвивають соціально-громадянські компетентності, оскільки саме вони особливо потрібні учням і дорослим під час процесу створення нових органів місцевого самоврядування, який триває в Україні. Його концепція передбачає збільшення активності мешканців і зростання їхнього впливу на рішення, що стосуються їх та їхньої малої батьківщини. Активне громадянство вимагає вміння висловлювати свою думку, дискутувати, співпрацювати, але теж і знання методів впливу на місцеву владу та вміння їх застосовувати. Вимагає також вміння і бажання налагоджувати контакти з іншими, побудови мережі співпраці для реалізації спільних цілей. Знаємо, що проведення занять відповідно до пропонованих сценаріїв розвиває ці компетентності в учнів та залучає до діяльності батьків та інших мешканців села.

Особливо важливим нам здається факт, що під час кожного із цих занять розвивається також вміння вчитися, оскільки ми пропонуємо застосовувати оцінювання, що формує. Це дидактичний інструмент, який дає змогу передати самим учням відповідальність за їхнє навчання. Завдяки спільному формулюванню цілей, плануванню роботи, узгодженню критеріїв добре виконаного завдання та рефлексії, що містить самооцінку, товариську оцінку та зворотну інформацію від вчителя, процес набуття соціально-громадянських компетентностей стає важливим завданням самих учнів.

Ми сподіваємося, що українські учні і вчителі також досягнуть значних результатів завдяки реалізації запропонованих нами проектних занять - як особистих, так і результатів для усієї шкільної громади та мешканців села. Щиро їм цього бажаємо.

Ельжбета Толвінська-Круліковська,
координаторка проектів „Демократія у школі - демократія в громаді”
(Програма RITA - «Зміни в регіоні»)
та „З малої школи у великий світ» (POKL.3.3.4)

Що таке освітні проекти?

2

Яцек Круліковскі

Поняття „проект” поширилося у нашій мові, воно не є вже такою новинкою, як ще кільканадцять років тому. Публічні інституції, але також і приватні фірми прагнуть отримати дофінансування для своїх „проектів” з європейських фондів, школи реалізують „проекти” в рамках програми ЄС „Socrates”, малі громадські організації можуть подаватись на дофінансування своїх „проектів” в рамках програми „Дій локально” Польсько-Американського фонду свободи чи програми ЄС Leader+. Чим відрізняється „проект” від інших, поточних дій різних інституцій та організацій? Проект є діяльністю, яка має принести визначені результати (привести до реалізації запланованих цілей) у визначений час (зазвичай від кількох тижнів до двох, трьох років), для реалізації якої визначена група осіб, що очолена лідером, яким не обов’язково має бути формальний лідер даної організації чи інституції (президент, директор, керівник і т.п.). Після закінчення проекту проводиться його оцінка (евалюація), щоб визначити, якою мірою були досягнуті його цілі, а також, щоб узгодити, які покращення можна зробити при плануванні та реалізації наступних проектів.

Освітній проект має риси, подібні до вище описаних, а основна різниця полягає у тому, що важливим результатом проекту є компетенції, які здобувають учениці/учні під час його планування і реалізації, а також певні ставлення, які школа хоче формувати. Це не означає, що матеріальні результати освітніх проектів (звіти, презентації, наслідки діяльності в місцевому середовищі) не мають значення. Йдеться про те, що вони мають менше значення, ніж у ситуації з проектом, для прикладу, що полягає у доставці до шкіл комп’ютерів та під’єднанні їх до Інтернету. Фірма, що реалізує проект такого типу, теж при цій нагоді може багато чого навчитися, але важливим є те, щоб вона добре виконала своє завдання. Натомість вдалим освітнім проектом можемо вважати проект, в рамках якого ученицям і учням не вдається повністю виконати якесь завдання, натомість вони навчаються, як його краще реалізувати наступного разу.

Підсумовуючи: освітній проект - це таке завдання, що виконується ученицями і учнями, та:

- Має визначені цілі, заплановані діяльності та їх результати.
- Зазвичай реалізується в командах, які відповідають за окремі завдання, а очолює їх лідер.

- Має визначений час реалізації (зазвичай від кількох днів до кількох тижнів).
- Вимагає від учениць і учнів пошуку інформації, її критичного аналізу, представлення результатів та оцінки своєї діяльності.
- Має запланований характер, а це означає, що як вчителька/вчитель, так і учениці /учні спочатку планують цілі, завдання, спосіб оцінки результатів проекту, а потім починають діяти (під час реалізації проекту цей план може бути модифікований).

Суттю освітнього проекту є трохи інший розподіл ролей між вчителькою/вчителем і ученицями/учнями, ніж це відбувається під час типових шкільних занять (можна їх порівняти з поточною діяльністю інституції чи організації, згадуваною вище). Вчителька/вчитель більшою мірою ділиться з ученицями і учнями відповідальністю за перебіг процесу навчання: її/його завданням є організація цього процесу (визначення рамок проекту, його цілей, завдань, форм представлення результатів, системи оцінки), натомість учениці і учні беруть на себе більшу відповідальність за його перебіг, є більш самостійними, приймають рішення про те, як реалізувати визначені завдання. Звичайно, рівень цієї самостійності, а разом з тим і відповідальності залежить від віку учениць/учнів, їх компетенцій (дослідницьких, соціальних) і досвіду самостійної роботи. При такому розподілі ролей вчителька/вчитель має більше можливостей спостерігати за ученицями та учнями, допомагати їм у складних ситуаціях чи надавати зворотній зв'язок. Такий розподіл ролей (учениці і учні, що самостійно реалізують заплановані завдання, – вчителька/вчитель, що підтримує у складних ситуаціях) може викликати занепокоєння у деяких вчительок/вчителів: чи учениці/учні зможуть виконати завдання, чи дозволяти їм помилятися? Таке занепокоєння, особливо на початках роботи за методом проекту здається природним, але немає іншого способу на те, щоб учениці та учні навчилися брати відповідальність за своє навчання. Окрім того, відсутність постійного нагляду (контролю) тут компенсується тим, що вчителька/вчитель має більшу, ніж зазвичай можливість спостерігати за ученицями та учнями під час роботи, а тим самим і більше підстав надавати ученицям та учням зворотній зв'язок щодо того, як вони навчаються, як планують свою діяльність, як поведуться під час роботи в групі.

Освітні проекти можна поділити на такі типи:

- Командні проекти, тобто такі, під час яких учениці та учні працюють в командах, розвиваючи при цьому багато соціальних вмінь (співпраці у групі, ведення дискусії і участі в ній, колективного прийняття рішення тощо).
- Індивідуальні проекти, які учениці та учні виконують індивідуально, тим самим розвиваючи компетенції, пов'язані з самостійним плануванням та реалізацією завдань.
- Дослідницькі проекти, під час яких учениці та учні розвивають компетенції, пов'язані з використанням різних джерел інформації, їх критичним аналізом, підготовкою звітів тощо. Ці проекти можна поділити на такі, які концентруються на соціологічних дослідженнях, та на такі, що базуються на дослідницьких методах, які застосовуються у природничих науках.
- Проекти місцевих дій, під час яких учениці та учні визначають та досліджують певну проблему у місцевому середовищі, а потім працюють на її вирішенням.

1. Користь від реалізації проектів

Освітній проект вимагає зусиль, пов'язаних з його підготовкою, його реалізація теж є набагато складнішою, ніж проведення звичайних уроків. Тому варто задуматися над тим, яку користь він може принести ученицям та учням, що отримує школа, вчителька/вчитель, батьки, місцева громада.

Метод проекту є однією з відповідей на виклики, які стоять перед сучасною системою освіти, які коротко можна описати як підготовка учениць та учнів до функціонування у суспільстві знань, тобто у такому суспільстві, де успіх залежить від вміння використовувати різні джерела знань, до яких – завдяки сучасним інформаційним та комунікаційним технологіям є загальний доступ, – а навчання не закінчується у школі чи університеті, а триває протягом усього життя. Наші учні, щоб давати собі раду у такому суспільстві, повинні:

- Вміти критично використовувати загально доступні ресурси знань, не затримуючись на їхніх пошуках тільки у Вікіпедії.
- Вміло користуватися сучасними інформаційними та комунікаційними технологіями.
- Вміти планувати та реалізовувати проекти, які стають щоразу більш звичною формою функціонування інституцій та організацій, де учениці та учні будуть у майбутньому працювати.
- Вміти співпрацювати в командах, приймати рішення, виконувати різні ролі в групі, в тому числі лідерські, ефективно спілкуватися з іншими.
- Постійно вдосконалювати свої компетенції, пов'язані з „навчанням протягом усього життя”.

Серед інших методів навчання освітній проект здається особливо ефективним, якщо йдеться про підготовку учениць і учнів до функціонування у суспільстві знань. Завдяки проектам учениці та учні можуть розвивати – серед інших – такі компетенції:

- постановка гіпотез для дослідження,
- ідентифікація соціальних проблем,
- використання різних джерел знань, їх критичний аналіз,
- використання інформаційних та комунікаційних технологій,
- оформлення результатів досліджень у звіти,
- представлення результатів досліджень (ефектів проекту),
- співпраця у групі,
- ефективна комунікація в групі,
- виконання у групі різних ролей, в тому числі лідерських,
- прийняття рішень,
- вирішення конфліктів,
- оцінка результатів своєї роботи (індивідуальна – самооцінка, командна).

Окрім того, проекти дають можливість формувати ставлення, важливі з точки зору функціонування у суспільстві знань, в тому числі:

- приймати самостійні рішення,
- брати відповідальність за своє навчання,
- відчувати відповідальність за успіх команди.

Тому реалізація проектів дозволяє вчителькам/вчителям підготувати учениць і учнів до функціонування у суспільстві знань, а тим самим допомагає школам виконувати завдання, яким є забезпечення освіти високої якості і сприяння освітнім прагненням батьків, а також розвиткові місцевої громади.

Описані вище компетенції і ставлення також прописані в державному стандарті загальної початкової освіти. Тому реалізація проектів дозволяє також успішно реалізовувати державний стандарт, що є важливим завданням школи. У державному стандарті для початкової школи серед іншого вказано:

„До найважливіших вмінь, які отримують учні під час навчання у початковій школі, належать (...):

- наукове мислення – вміння формулювати висновки, що базуються на емпіричному спостереженні за природою і суспільством;
- вміння користуватися сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями, в тому числі для пошуку та використання інформації;
- вміння вчитися як спосіб задоволення природної цікавості до світу;
- відкривання своїх зацікавлень та підготовка до подальшої освіти;
- вміння працювати в команді.

Важливим завданням початкової школи є підготовка учениць та учнів до життя в інформаційному суспільстві. Вчительки/вчителі повинні створювати ученицям і учням умови для набуття вмінь пошуку, впорядкування та використання інформації з різних джерел, із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, на заняттях з різних предметів. Реалізацію зазначених вище цілей повинна підтримувати добре укомплектована шкільна бібліотека, що має сучасні фонди, як книжкові, так і мультимедійна. Вчительки/вчителі усіх предметів повинні посилалися на ресурси шкільної бібліотеки та співпрацювати з бібліотекарями з метою усесторонньої підготовки учениць і учнів до самоосвіти і свідомого пошуку, відбору та використання інформації.”

Освітні проекти також дозволяють комплексно розвивати ключові компетенції, описані в „Рекомендаціях Європейського Парламенту і Ради щодо ключових компетенцій у процесі навчання протягом усього життя”, особливо такі:

- знання математики та загальні знання у сфері науки і техніки,
- навички роботи з цифровими носіями,
- навчання заради здобуття знань,
- соціальні та громадянські навички.

2. Етапи реалізації проекту

Роботу методом освітнього проекту можна поділити на кілька етапів, під час яких вчителька/вчитель та учениці/учні діляться відповідальністю за визначені завдання.

Пропоную поділ проекту на такі етапи:

1. Формулювання проблеми і цілей проекту. На цьому етапі відбувається ідентифікація проблеми, яку допоможе вирішити діяльність в рамках проекту. Учениці та учні повинні знати, для чого вони працюють і що має бути їхнім результатом.
2. Планування діяльності. Перед конкретними діями їх спершу треба запланувати. Вчителька/вчитель разом з ученицями/учнями планує дії, завдяки яким буде вирішена проблема, яку визначили раніше, та будуть досягнуті поставлені цілі проекту.
3. Діяльність учениць і учнів. На цьому етапі відбувається виконання запланованих дій, а учениці та учні, що зазвичай працюють в командах, дотримуються правил, описаних у сценарії та інструкції проекту.
4. Представлення. Учениці та учні представляють результати своєї роботи.
5. Рефлексія. Учениці та учні і вчителька/вчитель задумуються про те, якою мірою їм вдалося досягнути заплановані цілі проекту, чого вони навчилися і що можна зробити краще, реалізуючи наступні проекти.

Формулювання проблеми і цілей проекту

На цьому етапі учениці і учні повинні більше дізнатися про проблему, якою будуть займатися, а також про заплановані результати проекту.

Завдання вчительки/вчителя - це:

1. Здійснення діяльності, описаної в сценарії, метою якої є донести ученицям і учням проблему, якою вони повинні зайнятися, те, яким чином ця проблема проявляється у їхньому найближчому оточенні і чому заслуговує на їхню увагу та зусилля.
2. Пояснення ученицям та учням, якими будуть результати проекту, що з'явиться внаслідок їхньої роботи (продукти), як і чого вони навчаться і для чого їм знадобляться ці знання зараз та у майбутньому. Результати варто записати на великому аркуші паперу та повісити в класі так, щоб - особливо у довгих проектах - учениці та учні постійно пам'ятали про те, для чого виконують окремі завдання у рамках проекту. Тим паче, що до результатів проекту вони повернуться на етапі рефлексії, оцінюючи, чого вдалося досягнути, а чого - ні і чому.

Планування діяльності

Розуміючи, у чому полягає проблема, якою вони повинні займатися, і якими мають бути результати проекту, учениці та учні при допомозі вчительки/вчителя повинні запланувати відповідні дії. Завдання вчительки/вчителя на цьому етапі - це:

1. Пояснити ученицям та учням, яка користь від самого планування, особливо у випадку довгих проектів, в рамках яких реалізуються цілі послідовності дій.
2. Запропонувати ученицям і учням допомогу в організації процесу планування (залежно від віку учениць/учнів, їхніх знань і досвіду вчителька/вчитель повинна/повинен якнайбільше дозволити учням самостійно приймати рішення і відповідати за пов'язані з ними ризики). Одна з форм допомоги - запропонувати ученицям і учням певну процедуру планування (що по черзі повинні робити, щоб у результаті з'явився план дій), правила, яких слід дотримуватися в процесі планування, що здійснюється командами (принципи хорошої співпраці у групі) або конкретних інструментів, призначених для планування (вони часто описані в сценаріях проектів).
3. Допомога ученицям і учням в оформленні результатів процесу планування, напр., у формі плану дій, який визначає що має бути зроблено, ким і коли.

Діяльність учениць і учнів

На цьому етапі учениці та учні беруть більшу відповідальність за діяльність в рамках проекту. Натомість типові завдання вчительки/вчителя - це:

1. Організація консультацій для учениць і учнів, що реалізують проект відповідно до узгоджених в інструкції проекту правил. Це стосується як допомоги з боку вчительки/вчителя, що опікується реалізацією проекту, інших вчителів цієї школи, шкільного бібліотекаря, так і усіх організацій/інституцій та зовнішніх експертів, співпраця з якими погоджена на попередньому етапі. Вчитель, що опікується проектом, міг би організувати зустріч усіх бібліотекарів, поінформувати їх про тематику проекту, попросити про огляд ресурсів знань, якими володіють бібліотеки та про надання допомоги ученицям та учням, які шукатимуть допомоги у бібліотеках. Зважаючи на те, що бібліотеки зазвичай мають обладнання, що може допомогти як у пошуках ученицями та учнями знань, так і в підготовці презентації (комп'ютери з доступом до Інтернету, друкарки) слід подбати про хорошу співпрацю з цими установами.
2. Приймати від учениць та учнів звітів про поступ у виконанні командами завдань, можливі труднощі, запізнення тощо (особливо у випадку довгих проектів).
3. Модерування можливих конфліктів, які можуть виникнути у командах або між командами, якщо учениці та учні самі не зможуть їх вирішити.

4. Мотивування учениць і учнів, особливо під час довгих проектів, коли складно утримати початковий запал. Мотивуванню може сприяти:
 - Детальне пояснення ученицям та учням ідеї проекту та користі, яку отримають як вони самі, так і школа і місцева громада.
 - Залучення учениць і учнів до розробки карти ресурсів знань.
 - Постановка ученицям та учням викликів, пропонування дій, визначення очікуваних результатів, які вимагають зусиль, але є реальними для досягнення.
 - Регулярна перевірка прогресу у виконанні командами завдань та способів використання ними консультацій. Це може відбуватися під час безпосередніх зустрічей та/або за допомогою електронної пошти, форуму чи блогу. У випадку зворотної інформації слід починати з успіхів, яких досягли окремі діти і команди.
 - Оцінювання окремих етапів реалізації командами завдань, введення елементів індивідуальної та командної самооцінки, а також запрошення до участі в процесі оцінювання зовнішніх експертів.
 - Надання ученицям та учням справжньої самостійності – рівень якої залежить від етапу їхнього розвитку – якщо йдеться про способи виконання завдань, при усвідомленні ризику, що припустяться якихось помилок і не усі результати будуть досягнуті. Це повинно супроводжуватися рефлексією про причини цих помилок і способи їх уникнення в майбутньому.
 - Запрошення на презентацію батьків, дітей з інших класів, представників організацій/інституцій та зовнішніх експертів, що підтримували учениць та учнів в процесі виконання завдань. Така публіка повинна діяти мотивуюче.

Представлення результатів проекту

На цьому етапі учениці та учні представляють результати роботи, виконаної окремими командами у формі, визначеній на етапі планування та описаній в інструкції проекту. Підготовка презентації вимагає від учениць та учнів компетенцій, пов'язаних із вибором найбільш істотних результатів (синтез проведених досліджень та підсумок найважливіших результатів роботи у місцевому середовищі) та їх стислим і цікавим представленням. Найважливіші завдання вчительки/вчителя - це:

1. Надання ученицям і учням допомоги у виборі найбільш істотних результатів проведених досліджень/дій і підготовці цікавої презентації. Допомогти тут можуть – окрім вчителя – бібліотекарі зі шкільної та сільської бібліотеки. Якщо вимагається презентація з використанням інформаційних технологій, бібліотеки зазвичай можуть надати доступ до комп'ютерів, програмного забезпечення та Інтернету.

2. Підготовка спільно з ученицями і учнями місця презентації та потрібного обладнання (напр., комп'ютера, мультимедійного проектора, екрану тощо). Презентація може відбуватися у класі, а також у сільській чи шкільній бібліотеці, залі будинку культури чи виконкомі громади. Якщо у презентації братиме участь „публіка” (батьки, діти і вчителі, місцева влада, представники інституцій/організацій та зовнішні експерти, що підтримували учениць та учнів тощо), то при виборі залу слід врахувати кількість запрошених осіб.
3. Якщо у презентації беруть участь перелічені вище гості – підготовка з ученицями та учнями запрошень та програми. Якщо деякі гості повинні взяти участь в оцінці презентації, слід ознайомити їх з критеріями, інструментами та перебігом процесу оцінювання. Варто – особливо у випадку довготривалих проектів, що вимагають особливих зусиль – перетворити презентацію на своєрідну подію місцевого масштабу так, щоб діти відчували мотивацію до роботи, а запрошені гості змогли відчути гордість за свою школу.
4. Модерування презентації: дотримання визначеного часу і послідовності, запрошення гостей до висловлення своєї думки тощо.
5. Проведення процесу оцінки презентації відповідно до узгоджених форм та критеріїв. Підготовка інструментів оцінки.

Рефлексія щодо перебігу і результатів проекту

На цьому етапі учениці і учні задумуються про те, якою мірою їм вдалося досягнути заплановані результати та як проходила робота під час описаних вище етапів: Що вдалося? Що не вдалося? Що у майбутньому можна зробити краще? Чого вони навчилися? Як можна використати те, чого вони навчилися, зараз і у майбутньому? Завдання вчительки/вчителя – це:

1. Модерування процесу рефлексії з використанням процедур та інструментів, підготовлених на етапі підготовки вчительки/вчителя до реалізації проекту. Ці процедури повинні враховувати рефлексію на індивідуальному рівні (авторефлексія), командному і всього класу (усіх команд): Чого я навчився/-лася? Чого навчилася наша команда? Чого навчилися ми усі? Вчителька/вчитель може представити ученицям і учням результати власної рефлексії, пов'язаної з ходом проекту.
2. Турбота про те, щоб результати рефлексії були записані і вивішені у класі – чи доступні ученицям та учням в інший спосіб, напр., на Інтернет-сторінці школи (класу) і були використані під час реалізації наступних проектів.

3. Підготовка вчительки/вчителя до реалізації проекту

Учасники проекту „3 малої школи – у великий світ” отримують готові сценарії проектів. Тому їм не потрібно виконувати багато роботи, пов’язаної з вибором тематики проекту та розробкою правил його реалізації. Попри це все ж слід дещо зробити:

1. Уважно прочитати сценарій проекту і подумати про його реалізацію (з чим можуть виникнути труднощі, як цьому протидіяти тощо). Цілком можливо, що з різних причин (відсутність відповідних ресурсів, специфічний досвід учениць і учнів, умови місцевого середовища тощо) які елементи сценарію слід буде дещо модифікувати.
2. Підготувати перелік ресурсів, необхідних для реалізації проекту, якими володіє школа чи інституція, що діють у місцевому середовищі. Тут йдеться як про обладнання (комп’ютери, програмне забезпечення, мультимедійний проектор, цифрові фотоапарати, місця з доступом до Інтернету, мікроскопи та інші дидактичні матеріали тощо), так і про місця, в яких будуть зустрічатися учениці та учні (це не завжди повинен бути шкільний клас), та місце, де відбудеться презентація проектів (це може бути шкільна чи сільська бібліотека, зал у домі культури чи виконкомі громади тощо). Підсумовуючи: слід переконатися, що ми маємо все, що необхідно, щоб реалізувати проект відповідно до сценарію.
3. Підготувати інструкцію проекту для учениць та учнів на основі сценарію. Особливо у випадку довших проектів інструкція повинна містити основну інформацію, яку діти повинні пам’ятати, а також правила, яких вони повинні дотримуватися.
4. Використовуючи інструкцію проекту (напр., у формі презентації PP, видрук якої отримує кожен учасник), представити ученицям та учням тему проекту, пояснити в загальних рисах у чому полягає проект і яку користь отримують вони самі, а також школа і місцеве середовище. Переконатися, що учениці та учні розуміють інструкцію, напр., попросити, щоб поговорили про можливі сумніви у малих групах, а потім проведи загальну дискусію.
5. Використовуючи інструкцію, проект також варто представити батькам та організаціям /інституціям і особам (зовнішнім експертам – дивись нижче), які можуть допомогти ученицям і учням у пошуку та критичному аналізі різних джерел знань. Чим більше вони знатимуть про сам проект, користь від нього для учениць/учнів і місцевого середовища, тим будуть більш схильні присвятити свій час, наявні матеріали чи обладнання, щоб допомогти ученицям та учням в його реалізації.

6. Підготувати (у 4-6 класах спільно з ученицями та учнями) карту ресурсів знань у місцевому середовищі, які можна використати під час реалізації проекту. Така карта повинна охоплювати усі інституції, організації чи особи, які можуть допомогти ученицям і учням. Серед іншого, вона може охоплювати: шкільну бібліотеку, сільські бібліотеки, виконком громади (відділ відповідно до тематики проекту), громадські організації, будинки культури, центри соціальної допомоги, лісництва, а також особи, що володіють знаннями, яка може знадобитися ученицям та учням (зовнішні експерти) – не тільки мешканці цієї ж місцевості, адже контакт з ними може відбутися за допомогою електронної пошти чи Skype. Варто підготувати карту на великому аркуші паперу, позначаючи виявлені ресурси знань, і повісити її у класі так, щоб учениці і учні могли постійно нею користуватися.
7. Узгодити з організаціями/інституціями та експертами правила, відповідно до яких учениці та учні зможуть із ними контактувати тощо.

Реалізація проектів – вказівки для вчителя

3

Ельжбета Толвінська-Круліковська

Перед тим, як розпочати реалізацію проектів відповідно до отриманих сценаріїв:

- зорієнтуйся, чого вони стосуються, як їх тематика вписується у твій навчальний план, у навчальну програму для цього освітнього етапу;
- зорієнтуйся, який вони можуть мати зв'язок з діяльністю школи, її місією, навчально-виховною програмою;
- зорієнтуйся, які умови необхідні для реалізації окремих проектів (напр., пора року, дидактичні матеріали, співпраця з установами);
- перевір, можливо, освітній проект, що тебе цікавить, пов'язаний з іншим, який варто з ученицями і учнями реалізувати перед обраним проектом чи після нього, а можливо, він пов'язаний з проектом для іншого освітнього етапу, і результат буде кращим, якщо їх паралельно реалізувати у 1-3 та 4-6 класах;
- подумай, як запропоновані авторами способи представлення результатів роботи учениць і учнів співвідносяться з планом шкільних заходів, які презентації можна вписати в шкільні та місцеві традиції, а які можна об'єднати з представленням інших проектів, що реалізуються одночасно; а, можливо, ці пропозиції наштовхнуть вас на ще більш цікаве рішення для твоїх учениць та учнів, і більш відповідне до умов роботи твоєї школи.

Перед реалізацією першого проекту прочитай уважно його сценарій, і:

- подумай, які ресурси маєш у своєму оточенні – люди, місця, джерела знань, приміщення, обладнання, яке хочеш використати у проектній діяльності;
- подумай, що слід змінити у сценарії, щоб досягнути його цілей при якнайповнішому врахуванні потреб, можливостей та місцевої специфіки вашого середовища;
- заплануй часові рамки, щоб потім з ученицями та учнями мати змогу запланувати деталі роботи;
- приготуй чернетку інструкції для учениць та учнів, яку вручиш їм перед початком самостійної роботи – деталі впишеш після узгодження їх з дітьми.

Зверни увагу, що для реалізації цілей, поставлених авторами сценаріїв проектних занять, та розвитку компетенцій тобі слід пам'ятати, що при використанні запропонованого тобі методу дуже важливими є:

- самостійність та відповідальність учениці/учня – це дитина, не залежно від віку, має взяти на себе більшість відповідальності за своє навчання, тому важливо, щоб вона знала і розуміла цілі завдань, приймала рішення, планувала свою роботу, реалізувала наміри та самостійно представляла результати;
- попри те, що у кожному проекті запланований якийсь продукт/результат учнівської праці, найважливішим для процесу навчання – навчання під час реалізації проекту є сам процес (а не кінцевий результат); тому дай ученицям та учням право робити помилки, дозволь дійсно самостійно виконувати завдання, навіть якщо кінцевий продукт через це матиме гіршу якість;
- усвідомлене навчання – можливе тільки тоді, коли учениці та учні знають та розуміють цілі, свідомо проходять усі етапи проекту; допомагати у цьому їм повинні: плакати з записаними найдрібнішими домовленостями, інструкція до проекту, підготовлена вчителькою/вчителем для етапу самостійної роботи учениць і учнів, Оцінювання, що Формує, розвиває вміння навчатися;
- усі етапи проекту є однаково важливими: формулювання проблеми / потреби, збір інформації, планування, реалізація заходів, представлення їх результатів – тому не відмовляйся від жодного з них, заплановано і усвідомлено проводи через них учениць і учнів;
- співпраця з батьками є ключовою для реалізації проектів – вони можуть підтримати свою дитину у розвитку, тоді вони стануть важливими особами у процесі набуття компетенцій; тому вони повинні відчувати, що школа є важливим для них місцем, де вони потрібні і де до них ставляться як до партнерів;
- використання різноманітних методів навчання – учениці та учні мають різні стилі навчання, є різного віку, заняття мають бути скеровані на досягнення цілей проекту кожною дитиною і відбуватися інакше, ніж стандартні уроки;
- різновікова група – будеш працювати з такою групою – використай її переваги, не діли учениць та учнів на вікові підгрупи, намагайся свідомо використати її принади, важливі для процесу навчання і соціального розвитку учениць і учнів;
- врахування місцевих потреб і можливостей – немає універсального сценарію проекту, це ти знаєш, що важливе і можливе у твоїй школі та місцевості; пристосовуй сценарій до цих умов, збагачай їх своїми ідеями, використовуй ідеї дітей, іди за їхніми зацікавленнями;
- навчання в реальних життєвих ситуаціях – важливо, щоб проект не був черговим шкільним заходом „тільки” для реалізації цілей дорослих; учениці та учні повинні мати відчуття, що проект реалізується для того, щоб принести їм, школі, оточенню реальну користь;

- запрошені зовнішні експерти - важливо, щоб вчителька/вчитель не були єдиною особою, що володіє знаннями, необхідними дітям; пам'ятай, що розвиток ключових компетенцій повинен знадобитися ученицям та учням у житті: запрошуй до участі в проекті місцевих експертів - навчання буде опиратися на знання практиків, що підвищить важливість інформації, яка надається, посилить мотивацію до навчання і відкриє школу та світ довкола;
- зв'язок з місцевою спільнотою - дуже важливо, щоб діти поглибили свій зв'язок з місцевим середовищем, пізнали свої родинні місця і відчували за них гордість - тому використовуй при реалізації проектів усі ресурси середовища, залучай мешканців, старост, виконком громади, підприємців, місцеві інституції та організації;
- пошук інформації з різних джерел - учениці та учні повинні виробити навички та розвинути вміння пошуку необхідної інформації в найрізноманітніших джерелах, а не тільки шкільних підручниках і ресурсах шкільної бібліотеки, тому роби з дітьми огляди доступних джерел і заохочуй до їх використання - Інтернет, сільська бібліотека, будинок культури, члени родини, мешканці, інституції, організації;
- групова робота - проект є методом, у якому дуже важливою є співпраця у групі, тому дбай про те, щоб у групах діти планували, розподіляли ролі і завдання, звітували про їх реалізацію, здійснювали самооцінку і товариську оцінку; не впадай у відчай у разі невдач у її впровадженні, учениці та учні також повинні навчитися цього, ці зусилля дадуть результат у майбутньому.

Освітній проект не є навчальним методом, легким для використання, але він дає незабутній досвід і учням, і вчителеві; може бути чудовою пригодою, чого я широ бажаю усім читачам.

Як впливати на зміни у громаді?

Авторки: Барбара Бенишкевіч, Марія Фуртак
Адаптація: Олена Шинаровська, Андрій Залужний
Сценарій для 4-6 класів школи
Час реалізації проекту: 20 годин

Обґрунтування реалізації проекту

Органи місцевого самоврядування мають ключове значення у процесі децентралізації влади. Об'єднана територіальна громада є базовою одиницею територіального самоврядування.

Усі мешканці громади є членами самоврядної спільноти і мають право брати участь у громадському житті та впливати на прийняття рішень. Рада громади обирається на чотирирічну каденцію. Це не означає, що у момент її вибору завершується вплив мешканців на її діяльність та рішення. Мешканці мають право на детальну інформацію і контроль за діяльністю свого органу місцевого самоврядування. Вони можуть брати участь у роботі ради громади, створених нею комісіях, подавати офіційні запити (усні чи письмові), подавати звернення, петиції, організувати віча, пропонувати ініціативи і подавати заяви щодо проведення референдуму у важливих для громади справах, в т.ч. також у справі про розпуск ради до завершення її каденції. Щоб використовувати можливість співучасті у прийнятті рішень і впливати на долю громади, треба знати свої права і бути громадсько-активним мешканцем. Школа повинна вчити дітей активності і виховувати молодих громадян, які відчують співвідповідальність за реальність, що їх оточує.

Проект дає змогу ученицям і учням 4-6 класів дізнатися про принципи діяльності об'єднаної територіальної громади, її завдання, повноваження. Діти дізнаються, як мешканці громади можуть впливати на рішення влади, і перевіряють теорію на практиці, у своїй діяльності. Проведуть діагностику ситуації в громаді, дізнаються про її сильні і слабкі сторони. Оброблять результати дослідження, підготують звіт і представлять його на сесії ради громади.

Головна мета проекту

- Підготуємося до активної і свідомої участі у громадському житті нашої громади.

Конкретні цілі

- Дізнаємося про принципи діяльності влади громади, її завдання, повноваження, способи впливу мешканців на рішення.
- Навчимося розпізнавати проблеми громади (або дізнаємося, як це робити) і представимо органам місцевого самоврядування.
- Підготуємося до публічних виступів.

Кінцеві продукти проекту

- Анкета, що вивчає ситуацію в громаді: її сильні і слабкі сторони.
- Звіт про стан громади.
- Мультимедійна презентація звіту, представлена на сесії ради громади (як варіант - плакати/стенди).

Головні ключові компетенції Європейського Союзу, що розвиваються під час реалізації проекту

- Соціальні та громадянські компетенції: висловлення власної думки, участь у процесах прийняття рішень, конструктивна участь у діяльності на благо місцевої громади.
- Вміння вчитися: співпраця у групі, пошук інформації, планування діяльності, адекватна самооцінка.
- Компетенції роботи з цифровими носіями: здатність шукати, накопичувати і обробляти інформацію, використовувати її критично та систематично, при одночасній оцінці її відповідності.

Відповідність до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти

В основній школі формуються такі найважливіші знання, уміння і навички галузі «Суспільствознавство»:

- характеризувати явища і процеси суспільного життя, встановлювати зв'язок між подіями і явищами;
- знаходити інформацію, аналізувати, інтерпретувати та оцінювати її;
- формулювати, висловлювати та доводити власну думку, робити вибір і пояснювати позицію, вести дискусію;
- розмірковувати, спілкуватись, співпрацювати у навчанні, розв'язувати будь-які проблеми;
- свідомо дотримуватися правомірної громадянської поведінки, реалізовувати і захищати свої права, виконувати громадянські обов'язки.

Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Цінності в житті людини Індивідуальність. Вільний розвиток людини. Свобода і відповідальність. Толерантність. Мораль. Цінності в житті людини і суспільства. Етика і етикет.	Уявлення про єдність біологічного і соціального в людині, основні види діяльності, соціальні норми, співвідношення та роль етичних норм у суспільстві, міжособистісні стосунки та шляхи їх гармонізації; самоцінність кожної людини.

У процесі вивчення в основній школі змісту освітньої галузі «Технологія» передбачається ознайомити учнів з проектно-технологічною та інформаційною діяльністю, із світом сучасних професій, спираючись на знання з основ наук на рівні предметно-практичної діяльності; залучення учнів до проектно-технологічної, інформаційної, художньо-трудової та дослідницької діяльності; розвиток в учнів здатності реально оцінювати свої можливості для вибору посильних творчих завдань.

Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Людина та інформаційна діяльність	Знання поняття інформації, способів і засобів одержання та опрацювання сучасної інформації.
Проектна діяльність людини у сфері матеріальної та інтелектуальної культури.	Усвідомлення ролі проектної діяльності для розвитку сучасного техногенного середовища. Знання про проектний пошук як основу творчого процесу.

Примітки

- Термін реалізації проекту повинен враховувати термін запланованої сесії ради громади.
- Перед початком реалізації проекту слід налагодити контакт з головою і радою громади. Слід поінформувати їх про проект, попросити про участь в ньому, визначити, у чому ця участь полягатиме. Влада громади повинна знати концепцію анкетного дослідження, яке буде проведене у рамках проекту.

ПЛАН ДІЙ У ПРОЕКТІ

Етап проекту	Опис діяльності	Час (год)	Термін (напиши дати)
Формулювання проблеми і цілей проекту	E1. Стартер: Наше омріяне село Діти думають про те, що таке громада. Дізнаються про адміністративно-територіальний устрій країни, дивляться на адміністративну карту України, готують карти з вибраною інформацією про свою область, район і громаду. Дізнаються про мету проекту і види діяльності, які на них чекають. Уявляють собі село своєї мрії.	2	від _____ до _____
	E2. Дізнаємося графік проекту. Творимо наш словник громадянських понять Діти дізнаються графік проекту, завдання та терміни їх виконання. Думають про те, що полегшить їм реалізацію проекту, а що може бути для них складним. Дізнаються деякі громадянські поняття і їхнє значення.	2	від _____ до _____
Діяльність	E3. Пізнаємо завдання органу місцевого самоврядування Діти знайомляться із завданнями ради громади і голови, навчаючись один від одного.	2	від _____ до _____
	E4. Готуємося до візиту і відвідуємо виконком громади Діти планують візит до голови громади (спосіб, як про нього домовитися, ціль, розподіл завдань). Зустрічаються із ним. Обмінюються своїми враженнями про зустріч.	3	від _____ до _____

ПЛАН ДІЙ У ПРОЕКТІ (продовження)

Етап проекту	Опис діяльності	Час (год)	Термін (напиши дати)
Діяльність	E5. Як нам живеться у нашій громаді? Підготовка анкетного дослідження Діти готуються до дослідження думки мешканців громади щодо її сильних і слабких сторін. Обговорюють зміст анкети і спосіб проведення дослідження.	2	від _____ до _____
	E6. Як нам живеться у нашій громаді? Обробка результатів анкетного дослідження Діти обговорюють перебіг анкетного дослідження. Обробляють результати досліджень і звіт про дослідження.	2	від _____ до _____
	E7. Як нам живеться у нашій громаді? Підготовка презентації результатів анкетного дослідження Діти готують презентацію результатів дослідження. Представляють її на сесії ради громади. Дізнаються про правила виступу з використанням мультимедійної презентації.	3	від _____ до _____
Презентація	E8. Представляємо результати наших досліджень на сесії ради громади. Діти (як представники мешканців громади) виступають на сесії ради громади. Представляють результати проведених ними досліджень.	3	від _____ до _____
Рефлексія	E9. Підсумовуємо нашу проектну діяльність Діти діляться своїми рефлексіями, заповнюють аркуші оцінки співпраці у групі та індивідуальні аркуші самооцінки, пов'язані з їхньою участю у проекті.	1	від _____ до _____
Всього:		20	

З малої школи у великий світ

ФОРМУЛЮВАННЯ ПРОБЛЕМИ І ЦІЛЕЙ ПРОЕКТУ

ЧАС: 2 ГОД.

ДІЯЛЬНІСТЬ: надання дітям інформації щодо проблеми і мети проекту, упорядкування інформації про громаду, місцезнаходження області, району і громади, у якій живуть діти, на адміністративній карті, уявлення собі місцевості мрії. .

МАТЕРІАЛИ:

адміністративна карта України, її копії у форматі А4 для кожної дитини або одна копія формату А3 і великий аркуш паперу, великі аркуші паперу, воскові олівці. .

E1

Стартер: Наше омріяне село

Примітка:

Перед початком занять прочитай інформацію про об'єднану територіальну громаду (додаток 1).

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Покажи дітям на дошці зашифровану фразу, що містить ключове гасло нового проекту. Попроси її розшифрувати. Ключовим гаслом проекту є «Наша громада». Пропозиція шифру: намалюй предмети, назви яких починаються з чергових літер гасла (напр., н=ножиці, а=ананас, ш=шина, г=годинник, р=ручка, о=олівець, м=морква і т.д.). Коли діти розшифрують гасло, поясни їм, що проект буде присвячений нашій громаді.
3. Запитай дітей, чи знають вони, що таке об'єднана територіальна громада (ОТГ). Вислухай відповіді дітей. Впорядкуй їх (можеш використати інформацію, подану у додатку 1, скажи, що таке ОТГ, які її завдання і хто у ній керує (рада громади і голова). Не обговорюй завдання ради громади і голови, вони будуть предметом наступних занять.
4. Подай таку інформацію: *Україна в результаті реформи децентралізації буде поділена на області, міста, райони і об'єднані територіальні громади. Найменшою одиницею є ОТГ, але власне тут будуть прийматися найважливіші рішення щодо щоденного життя мешканців. Країна буде так поділена для того, щоб самі мешканці могли вирішувати свої проблеми, впливали на розвиток своїх місцевостей.* Покажи на адміністративній карті нашої країни поділ, про який говориш. Дозволь дітям розглянути і вивчити карту. Можуть порахувати області (скажи, скільки в Україні є районів і об'єднаних територіальних громад, таку інформацію знайдеш в Інтернеті), знайти на карті свою область, район і громаду, їхні центри (скажи, скільки у вашій області є районів і ОТГ).

25

5. Роздай дітям копію адміністративної карти України. Попроси, щоб кожен позначив на ній контур їхньої області, район, ОТГ і їх центри. Поруч з картою діти можуть з одного боку дописати кількість областей, районів і ОТГ в Україні, а з іншого боку – кількість районів і ОТГ у вашій області. Якщо хочеш, можете підготувати один плакат з цією інформацією. Цей плакат можете повісити в класі, в якому будете зустрічатися під час реалізації проекту.
6. Повідом: *Будемо реалізувати проект, який покаже нам, яким чином ми, як мешканці і громадяни, можемо допомогти у вирішенні наших місцевих проблем, як можемо брати участь у прийнятті рішень. Ви дізнаєтесь про завдання і повноваження влади громади, способи впливу громадян на їхні рішення. Самі зробите дещо, що може змінити ваше село. Навчитесь, як громадяни можуть впливати на прийняття рішень і ситуацію в громаді.*
7. Запропонуй дітям вправу «Наше омріяне село».
 - 7.1. Поділи дітей на 4- чи 5-особові групи. Попроси, щоб кожна група намалювала на великому аркуші паперу своє омріяне село.
 - 7.2. Повісьте малюнки на дошці, створюючи галерею «Село наших мрій».
 - 7.3. Попроси дітей роздивитись малюнки, а їх авторів – представити свої роботи.
 - 7.4. Порозмовляй з дітьми про омріяне село:
 - *Що з'явилося у ваших мріях і для чого?*
 - *Чи ці мрії можна втілити?*
 - *Від кого і від чого, на вашу думку, це залежить?*
 - *Чи можете щось зробити, щоб ваші мрії почали здійснюватися?*
 - 7.5. Підсумуй. Скажи дітям, що у цьому проекті ви будете займатися тим, що може стати першими кроками, аби наблизити їхнє село до цього омріяного.
8. Запроси дітей на наступне заняття. Займетесь на ньому проектною діяльністю та її графіком.

ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

ЧАС: 2 ГОД.

ДІЯЛЬНІСТЬ: ознайомлення з графіком проекту, з громадянськими поняттями.

МАТЕРІАЛИ: великий аркуш паперу з графіком проекту; Словничок громадянських понять (додаток 2), конверти з укладанкою із громадянськими поняттями і їх значеннями (додаток 3, стільки примірників, скільки є пар), аркуші паперу А3, клей, воскові олівці/фломастери.

E2

Дізнаємося графік проекту. Творимо наш словник громадянських понять

Примітка:

Укладанка з громадянськими поняттями складається з двох видів карток: малі картки - поняття, великі картки - значення понять. Підготуй стільки копій карт, скільки пар дітей бере участь у реалізації проекту. Поріж картки і вклади їх до конвертів.

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Представ графік проекту (приклад в таблиці нижче). Обговори окремі завдання і їхні цілі. Підкресли, що кожне завдання буде детально обговорюватися і плануватися. Прикріпи графік на видному місці - він повинен бути доступним під час усієї реалізації проекту.

Графік проекту (приклад)			
Завдання	Терміни (вписати дати)	Час реалізації	Примітки
Дізнаємося завдання органу місцевого самоврядування			
Зустрічаємося з представниками органу місцевого самоврядування - представляємо наш проект, домовляємося про виступ на сесії ради громади			
Проводимо анкетне дослідження серед мешканців громади: «Які сильні і слабкі сторони має наша громада?»			
Обробляємо результати дослідження і готуємо звіт у формі мультимедійної презентації, плакатів			
Виступаємо на сесії ради громади; представляємо звіт про дослідження, передаємо його голові ради громади			
Підсумовуємо роботу в проекті			
Всього:			

3. Запитай дітей їхню думку про представлений план

- Що для вас буде особливо цікавим?
- Що для вас може бути складним?
- Що може вам полегшити реалізацію проекту?
- Про що ще ви хотіли б запитати?

Дай відповідь на запитання дітей.

4. Спільно впишіть терміни початку заходів і узгодьте час їх реалізації.

5. Запроси дітей ознайомитися з громадянськими поняттями. Це полегшить вашу роботу.

5.1. Попроси дітей об'єднатися у пари.

5.2. Роздай парам укладанку з громадянськими поняттями (додаток 3: малі картки з поняттями, великі картки зі значенням понять). Попроси розкласти картки на столі і поєднати пари (поняття + значення).

5.3. Перевір виконання завдання. Попроси дітей по черзі прочитати пари карток. Решта слідкує за текстом і перевіряє, чи картки підходять одна до одної (чи картки були поєднані правильно). Пояснюй, якщо виникають сумніви.

- 5.4. Роздай дітям аркуші паперу А3, попроси, щоб підготували клей, воскові олівці і/чи фломастери. Попроси кожну пару підготувати плакат «Місцеве самоврядування»: наклеїти на аркуш картки з поняттями і їхніми значеннями та оздобити плакат.
- 5.5. Розгляньте готові плакати і розвішайте їх у різних місцях школи.
6. Запроси дітей на наступну зустріч, на якій ви будете виконувати ваше перше завдання.

ДІЯЛЬНІСТЬ

ЧАС: 2 год.

ДІЯЛЬНІСТЬ: ознайомлення із завданнями ради громади і голови.

МАТЕРІАЛИ: альбоми для малювання, великі аркуші пакувального паперу або папір типу flipchart, пастельні олівці, клей..

E3

Пізнаємо завдання органу місцевого самоврядування

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Попроси їх пригадати, яким є перший пункт у їхньому графіку (Дізнаємося завдання органу місцевого самоврядування). Зверни увагу дітей на те, що вплив на вигляд села і на те, що у ньому відбувається, мають усі мешканці, а безпосередньо їхні представники – рада громади, голова. Поясни, що це заняття буде присвячене їхнім завданням, повноваженням, способу вибору. Скажи дітям, що знання з цієї теми дозволять їм зрозуміти принципи функціонування громади, і це буде корисним у розмові з її представниками. А можливо у майбутньому хтось із дітей захоче кандидувати на посаду в органі місцевого самоврядування?
3. Запропонуй дітям працювати за допомогою техніки «Укладанка». Поясни, що це техніка навчання, яка дозволяє активно здобувати знання і передавати їх один одному.
 - 3.1. Поділи дітей на дві групи з однаковою кількістю учасників. Попроси, щоб сіли у групах, знайшовши собі місце у класі.
 - 3.2. Роздай дітям з групи 1 картки із завданнями ради громади (додаток 4А), а дітям з групи 2 – картки із завданнями голови (додаток 4Б). Попроси, щоб діти уважно прочитали ці завдання (читаючи, можуть підкреслювати, зазначати важливий зміст, дописувати свої нотатки) і порозмовляли про них між собою, узгоджуючи, що і як вони представлятимуть іншим. Поінформуй, що якщо під час цієї роботи у дітей виникатимуть запитання, вони можуть звернутися до Тебе по допомогу, пояснення. Спостерігай за роботою груп.

- 3.3. Попроси дітей, щоб утворили нові групи: пари або четвірки, в яких буде один чи два представники з попередніх груп. Вони повинні навзаєм представити собі завдання, з якими ознайомилися на попередньому етапі вправи. Підкресли, що під час представлення завдань діти можуть робити нотатки.
- 3.4. Попроси, щоб діти повернулися до своїх початкових груп. Дай їм аркуші паперу і маркери. Поясни завдання: кожна група має підготувати плакат із завданнями іншої інстанції – не тієї, про яку вони читали спочатку! (група 1 готує плакат із завданнями голови громади, група 2 – плакат із завданнями ради громади). Діти можуть використовувати свої записи, але не можуть користуватися готовими картками із завданнями ради громади і голови.
Увага! Якщо проектна група є великою, створи менші команди.
- 3.5. Попроси групи представити плакати. Діти, які читали на першому етапі вправи про завдання цієї інстанції, можуть запропонувати свої доповнення до плакату.
- 3.6. Повісьте плакати на стіні класу, в якому працюєте.
4. Підсумуй роботу дітей, попроси, щоб у парах подумали ще над відповіддю на таке запитання (попроси записати відповідь): Що вас найбільше зацікавило і що вважаєте найважливішим? Попроси пари прочитати відповіді та приклеїти їх до аркуша паперу.
5. Подякуй дітям за їхню роботу.

ДІЯЛЬНІСТЬ

ЧАС: 3 год.

ДІЯЛЬНІСТЬ: планування візиту у виконком громади, візит до голови, обговорення візиту.

МАТЕРІАЛИ: графік діяльності у проекті, малюнки з галереї «Село наших мрій».

E4

Готуємося до візиту і відвідуємо виконком громади

Примітка:

- Перед заняттями узгодь з головою термін і місце зустрічі з дітьми. Добре було б, якби вони могли відвідати його на робочому місці. Попроси голову, щоб зустріч мала характер розмови, попередь, що діти можуть почувати себе скучно.
- Це заняття складається з трьох частин: планування візиту у виконком громади, візит, обговорення візиту. Узгодь графік цих частин.

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Нагадай дітям про те, як вони собі уявляли село своїх мрій (можете знову оглянути галерею «Село моїх мрій»). Запитай, як їхні мрії співвідносяться зі щоденним життям. Попроси дітей висловитися, надавай слово, керуй дискусією.
3. Скажи дітям, що про свої мрії щодо села і про реалізований проект вони можуть порозмовляти з головою громади. Заохоть їх до планування цієї зустрічі (записуйте те, що узгодите, на аркуші із назвою «Візит до голови»).
 - 3.1. Запитай дітей, що слід зробити, щоб домовитися про зустріч з головою, напр., телефонна розмова, візит представників дітей у виконком громади. Оберіть свій варіант і обговоріть спосіб його реалізації (пам'ятай про необхідність підтримувати дітей, а не виручати їх).
 - 3.2. Визначте головну мету візиту (поінформувати голову про мету проекту і заплановану у ньому діяльність; представити мрії щодо села; домовитися про виступ на сесії ради громади).
 - 3.3. Визначте осіб, які займуться окремими цілями зустрічі (Хто і як представить проект? Хто представить окремі завдання проекту? Хто і як представить галерею малюнків? Хто домовиться про термін зустрічі з радою громади?). Пильнуй, щоб кожен брав активну участь у зустрічі. Пам'ятайте про те, щоб подякувати голові за зустріч!
4. У визначений час завітайте до голови. Проведіть із ним розмову відповідно до узгодженого плану.
5. Після візиту до голови зустріньтеся у школі. Обговоріть враження від зустрічі:
 - *Як ви почувалися під час зустрічі з головою?*
 - *Що вдалося?*
 - *Що вас здивувало?*
 - *Що було складним?*
 - *Про що слід пам'ятати у майбутньому?*

Привітай дітей з участю у зустрічі з головою.

6. Запроси дітей на наступну зустріч. Займетесь наступним пунктом плану – анкетним дослідженням мешканців громади.

ДІЯЛЬНІСТЬ

ЧАС: 2 ГОД.

ДІЯЛЬНІСТЬ: ознайомлення з методами анкетного дослідження, обговорення анкети і способу проведення дослідження, проведення дослідження.

МАТЕРІАЛИ: графік діяльності у проекті, анкети (додаток 5), копія листа щодо проведення анкетування.

E5

Як нам живеться у нашій громаді?

Підготовка анкетного дослідження

З малої школи у великий світ

Примітка:

- Для проведення анкетного дослідження слід виділити 3-4 дні. Воно відбуватиметься в позаурочний час.
- Підготуй рекомендаційний лист, що підтвердить повноваження молодих дослідників: з печаткою школи, поясненням мети дослідження і заохоченням взяти у ньому участь.

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Нагадай дітям, що вони є членами самоврядування і можуть впливати на зміни в громаді. Щоб це зробити, їм слід подумати про те, що вони люблять, і чого не люблять у своєму селі.
 - 2.1. Запиши на дошці два незавершені речення:
 - У моєму селі люблю ... (напр.: У моєму селі люблю доглянуту школу; у моєму селі люблю став; У моєму селі люблю клуб).
 - У моєму селі не люблю... (напр.: У моєму селі не люблю ями на узбіччях; у моєму селі не люблю те, що немає у ньому тротуарів/велодоріжок/автобусних зупинок/басейну).
 - 2.2. Попроси дітей подумати та індивідуально закінчити речення.
 - 2.3. Запроси дітей до кола. Дитина, що говорить, виходить на центр класу. Якщо діти погоджуються зі сказаним, займають місце праворуч від цієї дитини, якщо ні – ліворуч від неї. Подбай про динамічний перебіг вправи. Виріши, коли її закінчити.
3. Скажи дітям, що працюючи у проекті, вони представляють не тільки себе, але і свої родини, знайомих, сусідів. Тому слід дізнатися, що вони хотіли б покращити, змінити, які проблеми вони зауважують у громаді. Це можна зробити за допомогою анкетного дослідження (третє завдання у плані). Поясни дітям, у чому полягає таке дослідження.

4. Представ дітям анкету (додаток 5). Попроси, щоб діти її прочитали. Детально проаналізуйте її зміст. Якщо потрібно, поясни незрозумілі аспекти. Якщо хочете, можете додати до анкети власне запитання.
5. Обговоріть з дітьми спосіб проведення дослідження. Узгодьте:
 - яким групам осіб дасте анкету (напр., вчителькам і вчителям, батькам, сусідам),
 - скільки осіб із кожної групи повинні заповнити анкету, скільки анкет повинна зібрати кожна дитина з проектної групи,
 - коли проведете анкетування,
 - як роздасте і зберете анкети (індивідуально, у групі?),
 - як забезпечите анонімність осіб, що заповнюють анкету.

Зверни увагу дітей на поведінку анкетерки/анкетера. Підготуйте спільний плакат із правилами поведінки анкетерки/анкетера (приклад у рамці).

Правила поведінки анкетерки/анкетера

- Поінформуй анкетовану особу про мету анкети.
- Підклесли, що дослідження є анонімним.
- Передай анкетованій особі лист школи, що підтверджує твої повноваження на проведення дослідження.
- Подбай про спокій під час проведення дослідження.
- Пам'ятай про усмішку та чемність щодо анкетованої особи.
- Подякуй за заповнення анкети і витрачений час, поінформуй про термін представлення результатів дослідження на сесії ради громади.

6. Дай дітям по 10-20 анкет і копію листа-підтвердження. Попроси провести анкетування відповідно до домовленостей. Нагадай їм, скільки мають часу на збір заповнених анкет. Визнач термін доставки заповнених анкет (термін наступної зустрічі).

ДІЯЛЬНІСТЬ

ЧАС: 2 год.

ДІЯЛЬНІСТЬ: обговорення перебігу анкетного дослідження, обробка результатів анкети, підготовка звіту.

МАТЕРІАЛИ: заповнені анкети, зразок звіту (додаток 6), комп'ютери.

E6

Як нам живеться у нашій громаді? Обробка результатів дослідження

З малої школи у великий світ

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Запитай про враження від проведення анкетного дослідження:
 - Як проходило анкетне дослідження?
 - Що було найбільш приємним?
 - Що було у проведенні дослідження найскладнішим?
 - Чого нового ви навчилися?
3. Скажи дітям, що зараз ви обробити результати анкети і підготуєте звіт чи звіт про дослідження. Обговоріть спосіб обробки результатів дослідження. Покажи формуляр звіту (додаток 6) і поясни кожен його пункт. Запитай дітей: *Коли ви зрозумієте, що підготовлений вами звіт є хорошим?* Вислухай відповіді дітей і запиши їх у формі критеріїв хорошого звіту на аркуші паперу. Попроси дітей взятись до роботи на комп'ютерах.

Увага! Можеш поділити учнів на групи за місцем проживання. Ці групи повинні налічувати не більше, ніж п'ятеро дітей. Якщо у проєкті беруть участь діти тільки з одного населеного пункту, створи групи відповідно до вулиць, виборчих дільниць тощо. Якщо є населені пункти, які представляють 1-2 дитини, об'єднай їх із подібною групою, щоб вони спільно підраховували дані, записували додаткові примітки. Кожна група готує звіт для свого населеного пункту. Групи, які обробляють результати одного населеного пункту, працюють разом і готують спільний звіт.

4. Попроси групи представити результати анкети і звітів, обговорити сильні і слабкі сторони села, представити справи, які слід зробити першочергово.
5. Запитай дітей: *Як ви почувалися у ролі дослідників?* Підкресли величезну роботу дітей як дослідників. Подякуй їм. Нагадай дітям, що тепер про результати дослідження повинні дізнатися члени ради громади, щоб у міру можливостей впроваджувати зміни відповідно до очікувань мешканців. Запроси дітей на чергову зустріч. Будете на ній готувати презентацію звіту (мультимедійну презентацію/плакати).

ДІЯЛЬНІСТЬ

ЧАС: 3 год.

ДІЯЛЬНІСТЬ: підготовка презентації результатів анкетного дослідження на сесії ради громади.

МАТЕРІАЛИ: аркуші паперу, маркери, комп'ютер, принтер.

E7

Як нам живеться у нашій громаді? Підготовка презентації результатів анкетного дослідження

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Нагадай дітям, що їхнє наступне завдання - це підготовка презентації результатів анкетного дослідження на сесії ради громади. Завдяки цьому члени цієї ради дізнаються що, на думку мешканців села, є хорошим, а що слід покращити, змінити.
3. Узгодь з дітьми спосіб презентації: це може бути мультимедійна презентація, плакати, виконані у довільній техніці, оздоблені малюнками, символами тощо. Можеш модифікувати спосіб презентації залежно від можливостей групи. Пам'ятай, що сама мультимедійна презентація може бути нудною. Усі додаткові форми (напр., плакати, малюнки, символи) можуть збагатити виступ і зацікавити представників органу місцевого самоврядування.
4. Поділи дітей на кілька груп і дай їм завдання (напр., одна група готує мультимедійну презентацію, інші групи готують плакати щодо окремих частин звіту).
5. Попроси групи представити результати їхньої роботи. Перегляньте спільно мультимедійну презентацію, плакати. Заохоть дітей до дискусії і обміну зворотною інформацією.
6. Обговоріть з дітьми основні правила виступу з допомогою мультимедійної презентації (додаток 7).
7. Детально заплануй з дітьми виступ. Пам'ятай про ліміт часу. Визнач поділ завдань, пам'ятаючи, щоб усі діти (наскільки це можливо!) були активними учасниками презентації.

Увага!

- Якщо це можливо, запроси/поінформуй батьків, анкетованих осіб, місцеву громаду про виступ дітей на сесії ради громади!!!
- Підготуйте звіт/звіти у паперовій версії. Таку документацію вручите голові ради громади під час сесії.

8. Підсумовуючи, запитай: *Чи задоволені ви результатами своєї роботи з підготовки до презентації звіту на сесії ради громади?* Дозволь кожній дитині висловитися.
9. Нагадай про термін і місце проведення сесії ради громади. Узгодь з дітьми час і місце наступної зустрічі.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ**ЧАС:** 3 год.**ДІЯЛЬНІСТЬ:** представлення звіту у формі мультимедійної презентації і плакатів.**МАТЕРІАЛИ:** звіт/звіти, плакати, комп'ютер, мультимедійний проектор.

E8

Представляємо результати наших досліджень на сесії ради громади

Наступні кроки:

Відповідно до плану діти виступають на сесії ради громади. Представляють звіт/звіти з власного дослідження щодо сильних і слабких сторін громади у формі мультимедійної презентації/плакатів. Після презентації вручають голові ради громади паперову версію звіту (стосується одного населеного пункту) чи звітів (стосується кількох населених пунктів у громаді).

РЕФЛЕКСІЯ

ЧАС: 3 ГОД.**ДІЯЛЬНІСТЬ:** аналіз результатів проведеної діяльності, висновки.**МАТЕРІАЛИ:** письмове приладдя, копії аркушу оцінки співпраці у групах (додаток 8) і самооцінки роботи у групі (додаток 9А і 9Б).

E9

Підсумовуємо
нашу проектну
діяльність**Примітка:**

Підсумок проведи безпосередньо на сесії ради громади. Після завершення сесії повернися з дітьми до школи.

Наступні кроки:

1. Сядьте в колі. Попроси, щоб діти поділилися думками щодо своєї участі у сесії ради громади. Важливо, щоб вони говорили, про що думають, як почуваються – по черзі, слухаючи один одного і не перебиваючи. Подбай, щоб кожна дитина мала змогу висловитися.
2. Прикріпи на дошці плакат «Чи і як можемо змінити своє село?». Попроси кожную дитину висловитись із цього приводу. Записуй усі відповіді.
3. Попроси дітей об'єднатися в групи, в яких працювали під час реалізації проекту, напр., під час підготовки звіту чи мультимедійної презентації. Роздай їм аркуші оцінки співпраці у групах (додаток 8, копія для групи). Попроси дітей зробити оцінку. Після заповнення аркушів обговоріть записані дітьми думки. Заповнені аркуші вивіси на видному місці, підсумуй результати.
4. Роздай усім дітям аркуші самооцінки роботи у групі (додаток 9А: версія для дівчат, додаток 9Б: версія для хлопців). Попроси їх заповнити самостійно. Запитай про рефлексію, дай слово усім дітям, які хотіли б висловитися стосовно своєї участі у проекті.
5. Подякуй дітям за звіт, презентацію та виступ на сесії. Підкресли величезну роботу, виконану дітьми як представниками свого села / своєї громади.

Додаток 1. Інформація про громаду

Матеріал для вчительки/вчителя

Громада (поняття законодавчо не закріплено) є самоврядною спільнотою і відповідною територією. Адміністративно-територіальна одиниця базового рівня, до якої належить один або декілька населених пунктів. Громада утворюється, як правило, в результаті добровільного об'єднання територіальних громад.

Громада існує у правовому просторі України, її органи утворюються у порядку і у спосіб, визначеними Конституцією і законами України. Саме закон, а не власне рішення, визначає повноваження органів місцевого самоврядування територіальної громади. Територіальні громади утворює, об'єднує, ліквідує і визначає їхні кордони Кабінет міністрів у формі розпорядження.

Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності територіальних громад

До завдань територіальної громади належить насамперед задоволення колективних потреб спільноти. До власних завдань територіальної громади слід віднести **питання місцевого значення** в межах Конституції і законів України: житлово-комунальна сфера (напр., місцеві дороги, вулиці, площі, каналізація, комунальне житлове будівництво), **соціальна інфраструктура** (напр., дошкільна та шкільна освіта, первинна медицина, культура), **фінансова сфера** (напр., наповнення місцевого бюджету), **громадський порядок і безпека** (напр., організація дорожнього руху, протипожежна безпека), **просторовий устрій і екологічна безпека** (просторове планування, управління земельними ресурсами, охорона навколишнього середовища, благоустрій).

Суб'єктами, що уповноважені діяти у справах громади, є **влада громади**. Головним органом влади громади є **самоврядна спільнота**, яку відповідно до закону творять мешканці громади. Ця спільнота безпосередньо приймає рішення під час голосування на виборах та на референдумі, а також через **органи місцевого самоврядування**. У місцевому референдумі можуть брати участь усі мешканці громади, що мають право голосу. Предметом місцевого референдуму може бути будь-яке питання, віднесене Конституцією України та іншими законами до відання місцевого самоврядування. Детальні принципи визначаються законом про референдуми.

Органами місцевого самоврядування територіальної громади є: відповідна (сільська, селищна, міська) рада, її виконавчий орган, відповідно – (сільський, селищний, міський) голова, який водночас є і посадовою особою місцевого самоврядування.

Законодавча влада громади - Місцева Рада. Рада несе повну відповідальність за ситуацію у громаді і має такі повноваження: **установчі** (напр., утворення постійних та тимчасових комісій ради, утворення виконавчих органів ради), **нормативні** (напр., ухвалення регламенту ради, затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку), **контрольні** (напр., заслуховування звіту: голови ради, постійних комісій, керівників виконавчих органів ради та посадових осіб, яких вона призначає; прийняття рішення про недовіру голові).

Засідання Ради мають сесійний характер. Важливу роль відіграють **комісії** – внутрішні органи ради. Їхнє існування, предмет діяльності та особовий склад залежать від рішення ради. Вона може утворювати як постійні комісії (напр., комісію у справах освіти, культури, здоров'я, дорожньої інфраструктури, одна комісія має обов'язковий характер – ревізійна комісія для контролю правління і підпорядкованих йому структур), так і тимчасові, метою яких є виконання надзвичайних завдань.

Виконавчу владу у громаді представляє виконком та **міський/сільський/селищний голова**. Становище голови є вагомим, оскільки його обирають шляхом прямих виборів усі мешканці. Голова виконує рішення ради громади і здійснює повноваження, визначені у законодавстві.

Додаток 2. Словничок громадянських понять

Матеріал для вчительки/вчителя

ВИКОНАВЧА ВЛАДА ГРОМАДИ І ЇЇ ПОВНОВАЖЕННЯ - виконавчий комітет громади та у містах - міський голова, у менших населених пунктах - сільський, селищний голова, в об'єднаних територіальних громадах (ОТГ) - голова ОТГ.

ГОЛОВА МІСЬКОЇ/СІЛЬСЬКОЇ/СЕЛИЩНОЇ РАДИ - очолює раду громади та виконавчий комітет. Головує на сесіях Ради і виконує ухвали ради громади.

ДЕМОНСТРАЦІЯ - марш великої групи мешканців вулицями населеного пункту з метою протесту або підтримки щодо прийнятого або запланованого рішення.

ДЕПУТАТ МІСЬКОЇ/СІЛЬСЬКОЇ/СЕЛИЩНОЇ РАДИ - член міської, сільської чи селищної ради, що обирається на загальних виборах на п'ятирічний термін (каденцію).

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ - можливість для діяльності органу місцевого самоврядування, він не підпорядковується безпосередньо органам державної влади, має свої завдання і повноваження в т.ч. фінансові.

РАДА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ - виборний представницький орган місцевого самоврядування, що складається з депутатів і відповідно до Закону представляє відповідну територіальну громаду та здійснює від її імені та в її інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування.

ЗБОРИ ГРОМАДИ - зібрання всіх чи частини жителів села (сіл), селища, міста для вирішення питань місцевого значення.

ЗВЕРНЕННЯ - Індивідуальна або колективна вимога, звернення, пропозиція, скарга, прохання, клопотання, яка подається в органи влади у письмовій формі.

КОМІСІЇ - внутрішні органи ради, до складу яких входять депутати. Їхня кількість, сфера діяльності та особовий склад залежать від рішення ради. Рада може створювати постійні комісії та тимчасові комісії, що створюються для вирішення надзвичайних справ.

МІСЦЕВА ІНІЦІАТИВА - право членів територіальної громади ініціювати розгляд у Раді (в порядку місцевої ініціативи) будь-якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування.

ОБ'ЄДНАНА ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА - об'єднання кількох поселень, що мають єдиний адміністративний центр. Адміністративним центром якої визначено місто, є міською територіальною громадою, центром якої визначено селище, - селищною, центром якої визначено село, - сільською.

САМОВРЯДНІСТЬ - самостійне управління своїми справами. Основна риса - наявність повної незалежності від когось влади.

ОРГАН МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ - організація мешканців якоїсь території, що мають спільні інтереси і потреби.

ОБОВ'ЯЗКИ ДЕПУТАТА РАДИ - представляти виборців у раді громади, підтримувати контакт з мешканцями, приймати їхні пропозиції, консультувати проекти рішень.

ПІКЕТ - зібрання з транспарантами біля будинку місцевої влади з метою впливу на владу, а також усвідомлення важливості проблеми іншим мешканцям.

ПРИНЦИП СУБСИДІАРНОСТІ ДЕРЖАВИ - державна адміністрація повинна допомагати тільки там, де орган місцевого самоврядування не може впоратися самостійно.

ПОВНОВАЖЕННЯ ГРОМАДЯН - МЕШКАНЦІВ ГРОМАДИ - право на інформацію про діяльність влади свого органу місцевого самоврядування. Право контролювати рішення, що приймаються цією владою. Вплив на діяльність місцевої влади.

СЕСІЯ - це сукупність пленарних засідань ради, а також засідань її постійних комісій.

СПОСОБИ ВПЛИВУ НА ВЛАДУ - звернення, пікети, демонстрації, місцеві ініціативи, громадські слухання, загальні збори, місцевий референдум.

СТАРОСТА - посадова особа місцевого самоврядування у селах, що входять до складу об'єднаної територіальної громади. Обирається на виборах, які оголошуються рішенням ради об'єднаної громади. Представляє інтереси жителів села чи декількох населених пунктів у виконавчих органах ради об'єднаної громади.

РЕФЕРЕНДУМ - загальне голосування мешканців громади. Може проводитись з ініціативи ради, голови чи щонайменше 1/10 мешканців, що мають право голосу.

Додаток 3. Картки до укладанки «Громадянські поняття і їх значення»

ОБ'ЄДНАНА ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА	Об'єднання кількох поселень, що мають єдиний адміністративний центр. Адміністративним центром якої визначено місто, є міською територіальною громадою, центром якої визначено селище, - селищною, центром якої визначено село, - сільською
ОРГАН МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	Організація мешканців якоїсь території, що мають спільні інтереси і потреби.
РАДА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	Виборний представницький орган місцевого самоврядування, що складається з депутатів і відповідно до Закону представляє відповідну територіальну громаду та здійснює від її імені та в її інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування
ВИКОНАВЧА ВЛАДА ГРОМАДИ	Виконавчий комітет громади та у містах - міський голова, у менших населених пунктах - сільський, селищний голова, в об'єднаних територіальних громадах (ОТГ) - голова ОТГ.
ГОЛОВА МІСЬКОЇ/ СІЛЬСЬКОЇ/СЕЛИЩНОЇ РАДИ	Очолює раду громади та виконавчий комітет. Головує на сесіях Ради і виконує ухвали ради громади.
ДЕПУТАТ МІСЬКОЇ/ СІЛЬСЬКОЇ/ СЕЛИЩНОЇ РАДИ	Член міської, сільської чи селищної ради, що обирається на загальних виборах на п'ятирічний термін (каденцію).
КОМІСІЇ	Внутрішні органи ради, до складу яких входять депутати. Їхня кількість, сфера діяльності та особовий склад залежать від рішення ради. Рада може створювати постійні комісії та тимчасові комісії, що створюються для вирішення надзвичайних справ.
СЕСІЯ	Це сукупність пленарних засідань ради, а також засідань її постійних комісій.
МІСЦЕВА ІНІЦІАТИВА	Право членів територіальної громади ініціювати розгляд у Раді (в порядку місцевої ініціативи) будь-якого питання, віднесенного до відання місцевого самоврядування

З малої школи у великий світ

ПОВНОВАЖЕННЯ ГРОМАДЯН – МЕШКАНЦІВ ГРОМАДИ	Право на інформацію про діяльність влади свого органу місцевого самоврядування. Право контролювати рішення, що приймаються цією владою. Вплив на діяльність місцевої влади.
СПОСОБИ ВПЛИВУ НА ВЛАДУ ГРОМАДИ	Звернення, пікети, демонстрації, місцеві ініціативи, громадські слухання, загальні збори, місцевий референдум.
ЗВЕРНЕННЯ	Індивідуальна або колективна вимога, звернення, пропозиція, скарга, прохання, клопотання, яка подається в органи влади у письмовій формі.
ПІКЕТ	Зібрання з транспарантами біля будинку місцевої влади з метою впливу на владу, а також усвідомлення важливості проблеми іншим мешканцям.
ДЕМОНСТРАЦІЯ	Марш великої групи мешканців вулицями населеного пункту з метою протесту або підтримки щодо прийнятого або запланованого рішення.
ЗБОРИ ГРОМАДИ	Зібрання всіх чи частини жителів села (сіл), селища, міста для вирішення питань місцевого значення.
РЕФЕРЕНДУМ	Загальне голосування мешканців громади. Може проводитись з ініціативи ради, голови чи щонайменше 1/10 мешканців, що мають право голосу.
СТАРОСТА	Посадова особа місцевого самоврядування у селах, що входять до складу об'єднаної територіальної громади. Обирається на виборах, які оголошуються рішенням ради об'єднаної громади. Представляє інтереси жителів села чи декількох населених пунктів у виконавчих органах ради об'єднаної громади.

Додаток 4А. Повноваження Ради громади

Прочитайте уважно текст.

Спільно проаналізуйте повноваження Ради громади.

Підготуйтеся представити завдання Ради громади членам другої групи.

Повноваження Ради відповідно до Закону про місцеве самоврядування (ст. 26)¹. Умовне групування²

1. Установчі та кадрові повноваження.

- 1.1. утворення і ліквідація постійних та інших комісій ради, затвердження та зміна їх складу, обрання голів комісій (п.2);
- 1.2. утворення виконавчого комітету, визначення його чисельності, затвердження його персонального складу, внесення змін, його розпуск (п.3);
- 1.3. обрання та звільнення з посади секретаря ради (п.4);
- 1.4. затвердження за пропозицією голови структури виконавчих органів ради, загальної чисельності апарату ради та її виконавчих органів відповідно до типових штатів (п.5);
- 1.5. утворення інших виконавчих органів ради за поданням голови (п.6);
- 1.6. прийняття рішення щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови у випадках, передбачених цим Законом (п.16).

2. Нормативні повноваження.

- 2.1. ухвалення рішень від регламенту ради (п.1) до рішень в сфері бюджету, соціально-економічного розвитку громади: затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку та інших цільових програм (п.22, ст.26);
- 2.2. затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього, затвердження звіту про його виконання (п.23);
- 2.3. встановлення місцевих податків та зборів, прийняття рішень про надання пільг по них (п.п. 24,28);
- 2.4. утворення цільових фондів, затвердження положень про ці фонди (п.25);
- 2.5. встановлення для підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності розміру частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до місцевого бюджету (п.29);
- 2.6. вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин (п.34);
- 2.7. затвердження ставок земельного податку (п.35);
- 2.8. вирішення питань про надання/скасування дозволу на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення (п.36).

3. Контрольні повноваження.

- 3.1. заслуховування звіту голови про діяльність виконавчих органів ради (п.9);
- 3.2. прийняття рішення про недовіру голові (п.10);
- 3.3. заслуховування звітів постійних комісій, керівників виконавчих органів ради та посадових осіб, яких вона призначає або затверджує (п.11);
- 3.4. скасування актів виконавчих органів ради, які не відповідають Конституції чи законам України, іншим актам законодавства рішенням відповідної ради, прийнятим у межах її повноважень (п.15).

¹ Закон України про місцеве самоврядування від 21 травня 1997 року // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

² Діяльність органів місцевого самоврядування та депутатів сільської, селищної, міської ради (навчальний модуль) / Анатолій Ткачук. – К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016.

Додаток 4Б. Повноваження голови громади

Прочитайте уважно текст.

Спільно проаналізуйте завдання голови.

Підготуйтеся представити завдання голови членам другої групи.

Повноваження Голови відповідно до Закону місцевого самоврядування (ст. 42)³. Умовне групування⁴

1. Кадрові повноваження.

- 1.1. вносить на розгляд ради пропозицію щодо кандидатури на посаду секретаря ради (п.4),
- 1.2. вносить на розгляд ради пропозицію про кількісний і персональний склад виконавчого комітету ради (п.5),
- 1.3. вносить на розгляд ради пропозицію про структуру й штати виконавчих органів ради, апарату ради та її виконавчого комітету (п.6),
- 1.4. призначає на посади та звільняє з посад керівників відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності (п.10),
- 1.5. вносить на розгляд ради пропозиції щодо кандидатури на посаду керівника установи з надання безоплатної первинної правової допомоги (п.11-2).

2. Фінансові та майнові повноваження.

- 2.1. забезпечує підготовку на розгляд ради проектів програм соціально- економічного та культурного розвитку, цільових програм з інших питань самоврядування, місцевого бюджету та звіту про його виконання (п.9),
- 2.2. є розпорядником бюджетних коштів, використовує їх лише за призначенням, визначеним радою (п.13).

3. Організаційні та представницькі повноваження.

- 3.1. голова веде засідання ради і виконкому,
- 3.2. підписує прийняті ними рішення, оприлюднює їх, має право відкладального вето,
- 3.3. Голова приймає на роботу та звільняє з роботи працівників управлінь та відділів виконкому чи апарату ради,
- 3.4. Голова представляє раду та громаду на публічних заходах, візитах, веде переговори та укладає від імені громади різні договори, у тому числі з іноземними партнерами без доручення.

³ Закон України про місцеве самоврядування від 21 травня 1997 року // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

⁴ Діяльність органів місцевого самоврядування та депутатів сільської, селищної, міської ради (навчальний модуль) / Анатолій Ткачук. – К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016.

Додаток 5. Анкета

*Шановна Пані / Шановний Пане,
Метою цієї анкети є збір Пані / Пана думок щодо ситуації у нашій громаді.
Анкета є анонімною. Її результати будуть представлені на сесії Ради
нашої громади.*

*Дякуємо за заповнення анкети,
Виконавці проекту «Як впливати на зміни в громаді?»*

- 1. У таблиці подано сфери, важливі для життя у нашій громаді.
Як ви оцінюєте ситуацію в громаді у цих сферах?
(прошу поставити X в одній клітинці у кожному рядку)**

Сфери	дуже добре	добре	середньо	погано	дуже погано
1. Стан доріг					
2. Забезпечення дошкільної освіти (ДНЗ, місця для опіки над дітьми, ігрові майданчики)					
3. Організація роботи школи (розклад уроків, шкільний автобус, позаурочні заняття)					
4. Створення можливостей для проведення вільного часу (пропозиції будинку культури, бібліотека, музей, клуби, гуртки для дітей і молоді, спортивні і відпочинкові осередки)					
5. Турбота про зелені насадження (сквери, парки, клумби)					
6. Діяльність у сфері охорони навколишнього середовища (поводження з відходами, вивіз і сортування сміття)					
7. Безпека мешканців (робота поліції, вуличне освітлення, тротуари)					
8. Місцева комунікація (стан доріг, автобуси, стан зупинок)					
9. Інше, що саме?					

- 2. Що, на вашу думку, слід насамперед зробити у громаді?
Прошу назвати 1-2 найважливіші справи до виконання.**

1.
.....
2.
.....

Додаток 6. Формуляр звіту

- I. Назва:**
- II. Автори:**
- III. Дата і місце:**
- IV. Подяки для:**
- V. Вступ:** Хто? Що? Коли? Як? Що робив? Кількість осіб, що взяла участь у дослідженні, населені пункти, в яких живуть ці особи.
- VI. Результати дослідження**
(окремо для кожного населеного пункту, що досліджувався):

Сфери	дуже добре	добре	середньо	погано	дуже погано
1. Стан доріг					
2. Забезпечення дошкільної освіти (ДНЗ, місця для опіки над дітьми, ігрові майданчики)					
3. Організація роботи школи (розклад уроків, шкільний автобус, позаурочні заняття)					
4. Створення можливостей для проведення вільного часу (пропозиції будинку культури, бібліотека, музей, клуби, гуртки для дітей і молоді, спортивні і відпочинкові осередки)					
5. Турбота про зелені насадження (сквери, парки, клумби)					
6. Діяльність у сфері охорони навколишнього середовища (поводження з відходами, вивіз і сортування сміття)					
7. Безпека мешканців (робота поліції, вуличне освітлення, тротуари)					
8. Місцева комунікація (стан доріг, автобуси, стан зупинок)					
9. Інше, що саме?					

Термінові справи до виконання:

-
-
-
-
-

VII. ПІДСУМОК

Сильні сторони місцевості:

Слабкі сторони місцевості:

VIII. ВИСНОВКИ

Найважливіші сфери, що вимагають змін:

З малої школи у великий світ

Додаток 7. Правила мультимедійної презентації

1. Використовувати тільки чорний колір шрифту.
2. Використовувати тільки один шрифт.
3. Використовувати тільки один розмір шрифту (наприклад, 12, 14, 16, 18, 20, 24, 30, 36, 40, 48, 60, 72, 84, 96, 108, 120, 144, 168, 180, 200, 216, 240, 270, 300, 324, 360, 400, 450, 480, 540, 600, 648, 720, 810, 900, 1000).
4. Використовувати тільки один розмір шрифту (наприклад, 12, 14, 16, 18, 20, 24, 30, 36, 40, 48, 60, 72, 84, 96, 108, 120, 144, 168, 180, 200, 216, 240, 270, 300, 324, 360, 400, 450, 480, 540, 600, 648, 720, 810, 900, 1000).
5. Використовувати тільки один розмір шрифту (наприклад, 12, 14, 16, 18, 20, 24, 30, 36, 40, 48, 60, 72, 84, 96, 108, 120, 144, 168, 180, 200, 216, 240, 270, 300, 324, 360, 400, 450, 480, 540, 600, 648, 720, 810, 900, 1000).
6. Використовувати тільки один розмір шрифту (наприклад, 12, 14, 16, 18, 20, 24, 30, 36, 40, 48, 60, 72, 84, 96, 108, 120, 144, 168, 180, 200, 216, 240, 270, 300, 324, 360, 400, 450, 480, 540, 600, 648, 720, 810, 900, 1000).
7. Використовувати тільки один розмір шрифту (наприклад, 12, 14, 16, 18, 20, 24, 30, 36, 40, 48, 60, 72, 84, 96, 108, 120, 144, 168, 180, 200, 216, 240, 270, 300, 324, 360, 400, 450, 480, 540, 600, 648, 720, 810, 900, 1000).
8. Використовувати тільки один розмір шрифту (наприклад, 12, 14, 16, 18, 20, 24, 30, 36, 40, 48, 60, 72, 84, 96, 108, 120, 144, 168, 180, 200, 216, 240, 270, 300, 324, 360, 400, 450, 480, 540, 600, 648, 720, 810, 900, 1000).
9. Використовувати тільки один розмір шрифту (наприклад, 12, 14, 16, 18, 20, 24, 30, 36, 40, 48, 60, 72, 84, 96, 108, 120, 144, 168, 180, 200, 216, 240, 270, 300, 324, 360, 400, 450, 480, 540, 600, 648, 720, 810, 900, 1000).
10. Використовувати тільки один розмір шрифту (наприклад, 12, 14, 16, 18, 20, 24, 30, 36, 40, 48, 60, 72, 84, 96, 108, 120, 144, 168, 180, 200, 216, 240, 270, 300, 324, 360, 400, 450, 480, 540, 600, 648, 720, 810, 900, 1000).
11. Використовувати тільки один розмір шрифту (наприклад, 12, 14, 16, 18, 20, 24, 30, 36, 40, 48, 60, 72, 84, 96, 108, 120, 144, 168, 180, 200, 216, 240, 270, 300, 324, 360, 400, 450, 480, 540, 600, 648, 720, 810, 900, 1000).
12. Використовувати тільки один розмір шрифту (наприклад, 12, 14, 16, 18, 20, 24, 30, 36, 40, 48, 60, 72, 84, 96, 108, 120, 144, 168, 180, 200, 216, 240, 270, 300, 324, 360, 400, 450, 480, 540, 600, 648, 720, 810, 900, 1000).
13. Використовувати тільки один розмір шрифту (наприклад, 12, 14, 16, 18, 20, 24, 30, 36, 40, 48, 60, 72, 84, 96, 108, 120, 144, 168, 180, 200, 216, 240, 270, 300, 324, 360, 400, 450, 480, 540, 600, 648, 720, 810, 900, 1000).

Додаток 8. Аркуш оцінки співпраці у групі

Матеріал для вчительки/вчителя

КОМАНДА:

<p>Що нам вдалося реалізувати у групі?</p>	
<p>Чого нам не вдалося реалізувати у групі?</p>	
<p>Як працювала група? (чи відповідно до узгоджених правил і плану?)</p>	
<p>Що можна покращити у співпраці групи?</p>	

З малої школи у великий світ

Додаток 9А. Аркуш самооцінки роботи в групі

Версія для дівчат

Критерії самооцінки участі у роботі групи	Так	Середньо	Ні
Чи виконала я завдання найкраще, як уміла?			
Чи просила я про допомогу, коли вона була мені потрібна?			
Чи слухала я те, що кажуть інші?			
Чи допомагала я іншим членам групи, їм це було потрібно?			

Критерії самооцінки участі у роботі групи	Так	Середньо	Ні
Чи виконала я завдання найкраще, як уміла?			
Чи просила я про допомогу, коли вона була мені потрібна?			
Чи слухала я те, що кажуть інші?			
Чи допомагала я іншим членам групи, їм це було потрібно?			

Додаток 9Б. Аркуш самооцінки роботи в групі

Версія для хлопців

З малої школи у великий світ

Критерії самооцінки участі у роботі групи	Так	Середньо	Ні
Чи виконав я завдання найкраще, як умів?			
Чи просив я про допомогу, коли вона була мені потрібна?			
Чи слухав я те, що кажуть інші?			
Чи допомагав я іншим членам групи, коли їм це було потрібно?			

Критерії самооцінки участі у роботі групи	Так	Середньо	Ні
Чи виконав я завдання найкраще, як умів?			
Чи просив я про допомогу, коли вона була мені потрібна?			
Чи слухав я те, що кажуть інші?			
Чи допомагав я іншим членам групи, коли їм це було потрібно?			

Макет нашої громади

Авторки: Барбара Бенишкевіч, Марія Фуртак
Адаптація: Олена Шинаровська, Андрій Залужний
Сценарій для 4-6 класів школи
Час реалізації проекту: 20 годин

Обґрунтування реалізації проекту

Створення макету спільноти дасть дітям можливість рефлексії над їхнім середовищем проживання, а особливо над їхнім соціальним середовищем. Ґрунтовні знання на тему спільноти, в якій живеш, є основою усіх низових ініціатив громадян для її блага. Ці знання дають краще розуміння проблем спільноти і їх причин, дозволяють шукати оптимальні способи вирішення цих проблем (сутність громадської активності).

Головна мета проекту

- Активізуємось до діяльності на благо місцевої спільноти.

Конкретні цілі

- Дізнаємося про історію нашої околиці, історію населеного пункту, у якому живемо.
- Зберемо інформацію, потрібну для конструювання макету нашого населеного пункту.
- Сконструюємо макет.
- Розкажемо про спільноту людей, що населяють територію, представлену на макеті.

Кінцевий продукт проекту

- Макет спільноти, що представляє історію місцевості і людей, пов'язаних із нею.

Головні ключові компетенції Європейського Союзу, що розвиваються під час реалізації проекту

- Соціальні та громадянські компетенції: висловлення власної думки, участь в процесах прийняття рішень, конструктивна участь у діяльності на благо місцевої громади.
- Вміння вчитися: співпраця у групі, пошук інформації, планування діяльності, адекватна самооцінка.
- Компетенції роботи з цифровими носіями: здатність шукати, накопичувати і обробляти інформацію, використовувати її критично та систематично, при одночасній оцінці її відповідності.

Відповідність до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти

В основній школі формуються такі найважливіші знання, уміння і навички галузі «Суспільствознавство»:

- характеризувати явища і процеси суспільного життя, встановлювати зв'язок між подіями і явищами;
- знаходити інформацію, аналізувати, інтерпретувати та оцінювати її;
- формулювати, висловлювати та доводити власну думку, робити вибір і пояснювати позицію, вести дискусію;
- розмірковувати, спілкуватись, співпрацювати у навчанні, розв'язувати будь-які проблеми;
- свідомо дотримуватися правомірної громадянської поведінки, реалізовувати і захищати свої права, виконувати громадянські обов'язки.

У процесі вивчення в основній школі змісту освітньої галузі «Технологія» передбачається ознайомити учнів з проектно-технологічною та інформаційною діяльністю, із світом сучасних професій, спираючись на знання з основ наук на рівні предметно-практичної діяльності; залучення учнів до проектно-технологічної, інформаційної, художньо-трудової та дослідницької діяльності; розвиток в учнів здатності реально оцінювати свої можливості для вибору посильних творчих завдань

Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Людина та інформаційна діяльність	Знання поняття інформації, способів і засобів одержання та опрацювання сучасної інформації.
Проектна діяльність людини у сфері матеріальної та інтелектуальної культури. Дизайн у сучасному техногенному середовищі. Функції та види дизайну.	Усвідомлення ролі проектної діяльності для розвитку сучасного техногенного середовища. Знання про проектний пошук як основу творчого процесу. Уміння: <ul style="list-style-type: none"> - здійснювати проектну діяльність за заданими умовами; - графічно відображати творчий задум; давати творчу оцінку досконалості результатів проектної діяльності; - застосовувати принципи конструювання та моделювання у творчій діяльності; - здійснювати конструювання та моделювання за графічним зображенням, за технічними умовами чи власним задумом.

Примітки

- Макет можна будувати на стадіоні, на шкільному подвір'ї чи у школі (на коридорі, у класі, у цілому актовому залі чи його куточку). Розглянь можливості своєї школи, порозмовляй про них із дирекцією школи. Коли діти оберуть конкретне місце, заохоть їх до розмови з директоркою/директором школи. Делегація проектної групи повинна звернутися до неї/нього з проханням про затвердження ідеї дітей.
- Проект можна реалізувати у будь-який час протягом навчального року. Якщо шкільна інфраструктура дозволяє збудувати макет на свіжому повітрі (напр., на шкільному стадіоні чи подвір'ї), варто його реалізувати в теплу пору року.

З малої школи у великий світ

- Поінформуй про проект інших вчительок та вчителів своєї школи. Вони зможуть підтримати тебе і дітей у роботі над окремими елементами проекту.
- Дізнайся у виконкомі громади про плани будівництва у вашій місцевості, поінформуй про них дітей. Можете разом піти у цій справі у виконком громади. Діти можуть самі попросити про потрібну їм інформацію.
- На презентацію макету запросіть шкільну спільноту, мешканців, місцеву владу.

ПЛАН ДІЙ У ПРОЕКТІ

Етап проекту	Опис діяльності	Час (год)	Термін (напиши дати)
Формулювання проблеми і цілей проекту	F1. Стартер: разом, розумніше, ефективніше Діти думають про потенціал, що прихований у колективній діяльності людей, спільно виконують колаж про досягнення людей, які є результатом їхньої спільної діяльності. Думають про те, що таке спільнота. Дізнаються, чим займатимуться у проекті.	4	від _____ до _____
	F2. Досліджуємо наш простір Діти знайомляться з різними прикладами макетів, проектують у групах свої пробні макети.	3	від _____ до _____
Планування діяльності	F3. Де, як, коли? Плануємо роботу над макетом Діти обирають місце розташування макету, узгоджують його з дирекцією школи, узгоджують правила роботи в групі і графік роботи.	2	від _____ до _____
	F4. Узгоджуємо план діяльності проектних підгруп Діти планують макет з точки зору форми і змісту, готуються до опрацювання коментарів, що стосуються об'єктів, розміщених на макеті.	2	від _____ до _____
Діяльність	F5. Будуємо макет і думаємо про те, як представимо його іншим Діти виконують макет відповідно до розробленого плану, планують спосіб представлення макету шкільній і місцевій спільноті.	6	від _____ до _____
Презентація	F6. Представляємо наш макет Діти представляють макет шкільній і місцевій спільноті. Представляють коментарі до об'єктів, розміщених на макеті, та розповіді про спільноту, що живе на території, охопленій макетом.	2	від _____ до _____
Рефлексія	F7. Підсумок проекту Діти думають про те, чого вони навчилися під час проекту, яка роль (завдання) їм найбільше відповідала. Думають також про те, чи проект дозволив їм зміцнити зв'язки у їхній спільноті.	1	від _____ до _____
Всього:		20	

ФОРМУЛЮВАННЯ ПРОБЛЕМИ І ЦІЛЕЙ ПРОЕКТУ

ЧАС: 3 ГОД.

ДІЯЛЬНІСТЬ: рефлексія над потенціалом, прихованим у колективній діяльності людей, виконання колажу, рефлексія над поняттям «спільнота».

МАТЕРІАЛИ: комп'ютери із доступом до Інтернету, фотокартки, що демонструють доробок людських спільнот; кольоровий папір, ножиці, аркуші паперу різних кольорів, шматки тканини, кольоровий гофрований папір; великі аркуші паперу, плакат із запитанням «Що нас об'єднує?», самоклеючі аркуші; плакат із фотокартками різних груп людей, магніти.

F1

Стартер: Разом краще, розумніше, ефективніше

З малої школи у великий світ

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Запитай дітей: Чи людина може бути сама на світі? Попроси обґрунтувати їхню думку.
3. Запроси дітей до сесії незавершених запитань (якщо працюєш з малою групою, попроси, щоб діти працювали індивідуально, якщо працюєш з великою командою, попроси, щоб діти працювали у групах):
 - Коли ти разом з іншою особою, то....
 - Коли ти разом з кількома особами, то...
 - Коли ти є членом дуже великою групи, то...

Запитай дітей, які висновки можна зробити з цієї вправи. Підкресли силу, що виникає зі співжиття та спільної діяльності.

4. Запроси дітей до вправи «Найбільші досягнення людства, що є результатом спільної діяльності».
 - 4.1 Запитай дітей, що, на їхню думку, можна вважати найбільшими досягненнями людства, які є результатом спільної діяльності людей (підкажи, що можна брати до уваги наукові, дослідницькі, архітектурні досягнення, винаходи, відкриття, подорожі до невідомих земель, планет чи у небезпечні райони світу, зміни простору, краєвидів). Заохоть дітей до відповіді та обґрунтування вибору. Запитай, звідки у них інформація на цю тему. Якби діти не могли подати свої ідеї, будь готова/готовий подати їм кілька прикладів (підготуй собі матеріали на цю тему, книжки, фото, Інтернет-документи).

- 4.2 Попроси дітей, щоб вони об'єдналися у кількаособові групи. Попроси, щоб кожна група обрала одне важливе досягнення людства, що є результатом спільної діяльності і підготувала колаж, що представляє це досягнення. Якщо це можливо, надай дітям змогу працювати за комп'ютерами з доступом до Інтернету, щоб вони могли пошукати там інформацію про обране ними досягнення. Поясни дітям, що таке колаж (колаж з франц. Collage, coller – клеїти) – мистецька техніка, яка полягає у створенні композиції з різних матеріалів (газет, тканин, фотокарток, дрібних предметів щоденного вжитку тощо). Ці матеріали наклеюються на полотно чи папір і поєднуються з традиційними мистецькими техніками, напр., олійні, акрилові, гуашеві фарби.
- 4.3 Визнач з дітьми критерії, яким повинні відповідати їхні роботи, напр.:
- Можна легко впізнати, яке досягнення представляє робота.
 - Композиція колажу є зрозумілою і прозорою.
 - Робота виконана старанно.
 - Використано різноманітні матеріали/техніки: щонайменше два види.
- 4.4. Попроси дітей взятися до роботи. Визнач час на пошук інформації в Інтернеті та час на виконання колажу.
- 4.5. Попроси групи представити свої роботи. Інші групи надають зворотну інформацію, використовуючи раніше узгоджені критерії.
- 4.6. Підсумуй вправу. Попроси дітей у групах, щоб придумали афоризм, що стосується значення спільної діяльності людей, величезних можливостей людини. Пропозиції дітей запиши на плакаті (напр., *Людина в групі – це велетенський, що може робити великі звершення; Сила, розум, почуття, помножені на кількість людей, як космічна ракета – долають усі бар'єри; Людські дії і зусилля складно уявити; Якщо люди хочуть, можуть сягати до зірок*). Якщо хочеш, можеш підготувати різні афоризми, представити їх дітям і попросити, щоб обрали найгарніший з них.
5. Повішай на дошці плакат із запитанням «Що нас об'єднує?». Попроси дітей, щоб подумали над цим і записали свої відповіді на самоклеючих аркушах (одна відповідь на одному аркуші). Приклади відповідей: захоплення, спільна мета, подолання бар'єрів, цікавість до світу, життєва необхідність, бажання перемогти саму себе/самого себе. Те саме місце проживання, школа, у якій вчимося, проект, над яким разом працюємо тощо.
6. Запроси дітей до вправи «Про різні групи людей».
- 6.1. Повішай на дошці плакат з фотокартками, що представляють різні групи людей, напр.:
- група людей, що живуть в одному населеному пункті,
 - група людей, що ходять до однієї церкви,
 - група ромської, індіанської національності чи іншої меншини,
 - велика родина з кількох поколінь,
 - група людей, що відстоює певну ідею, напр., фото осіб з фонду Greenpeace, що захищають Арктику від глибоководного буріння.
- 6.2. Запитай: *Що об'єднує цих людей?* (запиши питання на плакаті). Попроси дітей подумати про те, чим характерні ці групи, що можна про них сказати. Діти повинні сказати (а якщо цього не зроблять, скажи це сама/сам), що

члени груп на фотокартках є близькими людьми, бо добре один одного знають, дбають один про одного, об'єднують їх сильні почуття, спільні справи.

- 6.3. Підсумуй ці роздуми і розташуй зверху плакату з фото слово СПІЛЬНОТА. Запитай дітей, як вони розуміють це поняття. Якщо потрібно, допоможи їм зрозуміти це поняття (поясни). Скажи, що ми, окрім того, що є проектною групою, також є спільнотою і живемо у спільноті. Кожна спільнота має свій характер. Спільнота має для людей велике значення, напр., дає їм відчуття приналежності, задовольняє потреби, надає підтримку, надихає.
7. Постав ключове для проекту запитання: Як пізнати і представити нашу спільноту? Запропонуй дітям зробити макет спільноти. Поясни, що таке макет (це модель просторової композиції, виконана у зменшеному масштабі з гіпсу, картону, дерева тощо). Скажи дітям, що під час реалізації проекту вони будуть пізнавати власну околицю, людей, місця, історію, традиції. Макет дозволить їм усе це представити.
8. Запроси дітей на наступну зустріч.

ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

ЧАС: 3 год.

ДІЯЛЬНІСТЬ: ознайомлення з прикладами макетів, проектування макетів.

МАТЕРІАЛИ: комп'ютери із доступом до Інтернету, надруковані фото або знімки макетів з Інтернету, копії карти «Досліджуємо наш простір» (додаток 1) для кожної групи, кольоровий картон, олівці, гумки, воскові олівці, маркери, клей.

F2 Досліджуємо наш простір

Примітка:

Дуже важливо, щоб під час конструювання макету дітей супроводжувала рефлексія, що насправді вони працюють над пізнанням власної околиці, людей, місць, закутків, історії і подій. Макет є формою їх представлення. Підкреслюй це так часто, як це можливо.

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Скажи дітям, що першим кроком є рефлексія над тим, як може виглядати макет (його форма). Запроси їх до комп'ютерів і попроси, щоб пошукали в Інтернеті різноманітні приклади макетів. Визнач час для роботи. Після завершення часу попроси дітей представити результати своїх пошуків.

Увага!

- Це можливість для розмови про пропорції, потребу використовувати масштабування, про відповідні матеріали для виконання макету, його елементів тощо.
 - Якщо маєш час і діти демонструють виняткове зацікавлення, можеш підготувати виставку фотокарток макетів з Інтернету чи навчити дітей виконувати знімки з переглядача Google Maps з використанням програми Faston Caprute (програма є безкоштовною і можна її скачати з Інтернету). Виставка могла б мати назву «Макети конструкторів та будівничих». У цій справі варто налагодити співпрацю з вчителькою/вчителем інформатики чи кимось із батьків, що знається на темі.
3. Скажи дітям, що наступний крок – це подумати про зміст макету, тобто про те, що діти захочуть на ньому представити. Заохоть дітей до роботи над пробними проектами макетів.
- 3.1. Поділи дітей довільним способом на 4-5 груп.
 - 3.2. Вручи групам інструкцію «Досліджуємо наш простір» (додаток 1). Прочитай завдання для виконання: знайти відповідь на поставлене запитання щодо місць, об'єктів, елементів краєвиду, значення цих елементів на коробках, що є основою макету; представлення робіт у формі розповіді про місцевість, людей, які творять спільноту, що населяє цю територію.
 - 3.3. Роздай коробки. Попроси вийняти приладдя для писання (попроси, щоб діти спершу користувалися олівцем. Це дозволить вносити зміни, якщо елементи макету будуть неналежно розплановані.
 - 3.4. Визнач час на роботу і попроси дітей взятися до неї. Пильнуй над виконанням.
 - 3.5. Попроси представити результати роботи груп для усього загалу.
 - 3.6. Постав підготовані групами проекти макетів на видному місці у класі.
 - 3.7. Подякуй дітям за роботу, пов'язану з підготовкою проекту макету і його презентацією.

ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

ЧАС: 2 ГОД.

ДІЯЛЬНІСТЬ: вибір місця розташування макету, узгодження правил роботи і графіку виконання завдань.

МАТЕРІАЛИ: аркуші паперу, маркери.

F3

Де, як і коли? Плануємо роботу над макетом

Примітка:

Попередь дирекцію школи, що делегація дітей звернеться з проханням надати згоду на розміщення макету в обраному місці на території школи.

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Попроси, щоб пригадали, чим займалися на попередньому занятті.
3. Заохоть дітей до подальшої роботи над макетами. Поінформуй, що сьогодні займатиметься плануванням цього заходу.
4. Оберіть місце, в якому розмістите макет.
 - 4.1 Подумайте про різні місця, в яких можете його розмістити, напр.:
 - Чи використаємо шкільний стадіон, який на певний час стане макетом нашої спільноти? Тоді, можливо, будемо малювати і позначати місця фарбами або кольоровою крейдою.
 - Чи призначим для цього шкільне подвір'я? Тоді потрібні будуть садові інструменти, дощечки, палки, листя, можливо, деякі рослини на шкільному подвір'ї означатимуть конкретні місця тощо.
 - Чи збудуємо його всередині школи: у класі, в головному холі, у визначеному місці шкільного коридору, в бібліотеці, у спортивному залі чи шкільному музеї, а може у визначеному кутку свого класу?
 - 4.2. Коли ви вирішите, де хочете розмістити ваш макет, оберіть делегацію, яка піде на розмову у цій справі з дирекцією школи. Напишіть спільно короткий лист з інформацією про те, що готуєте макет, та з проханням про згоду розмістити його у даному місці.
 - 4.3. Під час очікування на повернення делегації запропонуй решті дітей обрану тобою гру.
 - 4.4. Після повернення делегації з розмови із дирекцією школи обговоріть її перебіг і результати.
5. Узгодь з дітьми правила роботи над макетом. Скажи дітям, що макет будемо будувати одночасно: кожна група «проектуватиме» інший його елемент (частину). Це трохи нагадуватиме пазли. Тому слід:
 - пам'ятати, що макет повинен містити, щоб не забути про щось важливе (потрібен буде головний архітектор - ним можеш бути ти або обрана дитина (вирішіть, хто ним буде),

З малої школи у великий світ

- запланувати правила співпраці у групі і між групами, дотримуватися їх, щоб не перешкоджати одні одним (виробіть правила співпраці у групі),
- запланувати час на збір інформації та час на виконання самого макету та його представлення (узгодьте спільно графік виконання робіт).

6. Подякуй дітям за роботу. Запроси їх на наступну зустріч.

ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

ЧАС: 2 ГОД.

ДІЯЛЬНІСТЬ: планування макету з точки зору форми і змісту, підготовка коментарів щодо об'єктів, розміщених на макеті.

МАТЕРІАЛИ: великі аркуші паперу, фломастери, малі прапорці з іменами дітей.

F4

Узгоджуємо план діяльності проектних підгруп

Примітка:

Можеш провести заняття в інший, ніж описаний нижче, спосіб. Можеш використати програму для створення ментальних карт XMind; елементи планування форми і змісту макету можуть бути виконані дітьми в комп'ютерному класі (чудова розвага і навчальне завдання). Можна теж зробити виставку цих карт. Попроси про допомогу вчительку/вчителя інформатики. Програму XMind можна встановити з Інтернету безкоштовно.

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Скажи дітям, що сьогодні вони працюватимуть над формою і змістом макету.
3. Заохоть дітей подумати про форму макету. Під час обговорення заплануйте:
 - пропорції макету залежно від місця його розташування,
 - легенду макету, тобто деталі концепції, напр., як позначити приватні житлові будинки, місця громадського користування, елементи краєвиду,
 - матеріали для виконання макету,
 - способи виконання макету.

Усі домовленості запишіть на великому аркуші паперу. Попроси дітей збирати матеріали, потрібні для виконання макету. Нагадай термін їх доставки до школи (він виникне з плану-графіку, який ви підготували раніше).

4. Тепер займіться змістом макету.
 - 4.1. Повішай на дошці великий аркуш паперу із заголовком «РАЗОМ ПЛАНУЄМО МАКЕТ».
 - 4.2. Попроси, щоб кожен визначив, де знаходиться його дім, і позначив його, приклеюючи у відповідному місці «прапорець» зі своїм іменем.
 - 4.3. Поділи дітей на 4 групи. Кожна з них буде працювати над іншою частиною макету:
 - Група 1: готує перелік і позначає на макеті ключові об'єкти: школу, виконком, магазини, церкви, плембанию, пожежну дружину, ФАП та інші.
 - Група 2: відтворює краєвид - головні дороги, менші (місцеві) дороги, стежки, пагорби, стави, долинки тощо і позначає ці елементи на макеті.
 - Група 3: готує перелік місць/об'єктів, важливих для мешканців (напр., капличка на в'їзді в село, «святе» джерело, таємниче місце у лісі і т. п.) і позначає їх на макеті.
 - Група 4: готує перелік порожніх місць, забудова яких є або ні у планах місцевої влади, і позначає їх на макеті (у робочому аркуші «Будуємо наш простір» (додаток 1) були питання, що стосувалися цієї теми. Інформацію про це ти могла/міг отримати сама/сам або разом з дітьми у виконкомі громади).
 - 4.4. Розгляньте результат своєї роботи.
5. Попроси дітей підготувати вдома (у рамках домашнього завдання) коментар до кожного об'єкту, розташованого на макеті.
 - 5.1. Насамперед спільно визначте, яким чином слід підготувати коментар до усної презентації окремих елементів макету (критерії). Приклад:

Важливо, щоб коментар:

 - складався з 4-5 речень інформації про об'єкт,
 - підкреслював переваги і принади об'єкту,
 - був виразно і чітко озвучений,
 - тривав близько 1-2 хвилин.
 - 5.2. Попроси, щоб діти підготували коментарі індивідуально або в парах. Закріпи за кожною дитиною чи парою один-два об'єкти для представлення (залежно від кількості дітей).
6. Подякуй дітям за участь у заняттях.

ДІЯЛЬНІСТЬ

ЧАС: 6 ГОД.

ДІЯЛЬНІСТЬ: виконання макету, планування способу представлення макету шкільній і місцевій спільноті.

МАТЕРІАЛИ: матеріали, потрібні для виготовлення макету залежно від місця його розташування і планів дітей, напр., сірникові коробки, картонні коробки, кольоровий папір, клей, ножиці, глина, кольоровий гофрований папір (бібула), кольорові шматинки, картон різних кольорів, дощечки, палички, галузки; інструменти: цвяхи, молотки, шурупи тощо.

F5

Будуємо макет і думаємо, як його представимо іншим

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Скажи, що надійшов час реалізації планів: виконання макету. Діти будуватимуть його у проектних підгрупах.
 - 2.1. Поділи дітей на 4 групи, такі ж, як під час планування макету на попередньому занятті.
 - 2.2. Розгляньте план із зазначеними місцями, об'єктами, елементами краєвиду. Пригадайте собі план.
 - 2.3. Реалізуйте план, тобто виконайте окремі елементи макету відповідно до запланованих пропорцій, використовуючи заплановані матеріали. Розмістіть ці елементи на макеті. Поділ завдань є таким:
 - Група 1: виконує і розміщує на макеті ключові об'єкти - школу, виконком, магазини, церкви, плебанію, пожежну дружину, ФАП та інші.
 - Група 2: виконує і розміщує на макеті елементи краєвиду - головні дороги, менші (місцеві) дороги, стежки, пагорби, стави, долинки тощо і позначає ці елементи на макеті.
 - Група 3: виконує і розміщує на макеті місця/об'єкти, важливі для мешканців (напр., капличка на в'їзді в село, «святе» джерело, таємниче місце у лісі і т. п.) і позначає їх на макеті.
 - Група 4: виконує і розміщує на макеті те, що є у планах будівництва/реконструкції.
 - 2.4. Після виконання усіх запланованих елементів та розміщення їх на макеті попроси дітей представити коментарі до окремих об'єктів (домашнє завдання з попередніх занять).

Увага!

- Діти повинні:
- мати усі матеріали для роботи,
- розпочати із розміщення на макеті власних будинків з прапорцями,
- спершу виготовити окремі елементи макету, а потім вже розмістити їх на макеті.

Завдяки дотриманню черговості завдань макет створюється «цеглинка за цеглинкою», як пазл. Під час роботи необхідною є допомога головного архітектора (ви раніше вирішили, чи будеш ним ти, чи хтось із дітей), який підказує, як виконати даний «об'єкт» та де його розмістити, щоб були збережені просторові пропорції.

- Спостерігай за роботою дітей, якщо потрібно, давай їм підказки під час роботи.

3. Розгляньте свій макет. Що ви про нього думаєте?

4. Заплануй з дітьми спосіб представлення макету шкільній і місцевій спільноті.

4.1. Зверни увагу дітей на те, щоб під час цієї презентації розповіли про спільноту, що населяє територію, відтворену у макеті, тобто про:

- власну родину,
- сусідів,
- шкільну спільноту,
- місцеву спільноту.

Подай дітям приклад такої розповіді. Підготуй її самостійно (можеш розповісти про себе або використай якийсь фрагмент оповідання, що містить таку розповідь). Таким чином покажеш дітям, як їм слід підготувати до представлення макету. Запиши акценти, які слід зробити у презентації, на великому аркуші паперу.

Увага! «Розповідь» повинна містити інформацію про зв'язки між людьми, їхні спільно прожиті моменти (хороші і погані), цікавинки з життя, події, оповиті легендою, гумористичні ситуації, спільну діяльність на благо інших або у складних ситуаціях тощо. Поясни дітям, чому розповідь є важливою: вона будує зв'язки, створює традицію, передаючись із вуст в уста, збирає факти, легенди, творить героїв і антигероїв. Окрім того, розповідь об'єднує людей, адже усі сідають разом і слухають людину, що розповідає.

4.2. Подумайте, коли, де і як представите результат вашої роботи. Спосіб представлення залежить і від розташування, і від величини макету. Підготуйте сценарій презентації. Розпишіть ролі кожної дитини (хто, що, коли?). Подумайте, кого запросите на презентацію. Підготуйте список гостей (пам'ятайте про представників місцевої влади!). Узгодьте спосіб запрошення.

5. Подякуй дітям за роботу. Попроси про реалізацію завдань, пов'язаних з підготовкою презентації (напр., підготовка і роздача запрошень) та інформувати тебе про виконання завдань. Запропонуй дітям свою допомогу і підтримку (визнач термін консультацій). Домовтеся про наступну зустріч.

З малої школи у великий світ

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

ЧАС: 2 ГОД.

ДІЯЛЬНІСТЬ: представлення макету шкільній і місцевій спільноті.

МАТЕРІАЛИ: місце для представлення макету; крісла, столи; мікрофони, музичне оформлення, відеокамера, фотоапарат.

F6 Представляємо наш макет

Примітка:

Варто знімати презентацію макету або зробити фотодокументацію.

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Перевірте свою готовність до презентації макету.
3. Представте макет відповідно до узгодженого плану (разом з коментарями до об'єктів, розміщених на макеті, і розповідями про спільноту, що населяє відображену на макеті територію).
4. Подякуй дітям за участь у презентації і запроси на підсумок проекту. Він може відбутися відразу після презентації або наступного дня.

РЕФЛЕКСІЯ

ЧАС: 1 ГОД.**ДІЯЛЬНІСТЬ:** підсумок проектної діяльності.**МАТЕРІАЛИ:** плакат із заголовком «ЧОГО МИ НАВЧИЛИСЯ?», плакат із написом «СПІЛЬНОТА», кольорові самоклеючі цінники.

F7 Підсумок проекту

З малої школи у великий світ

Наступні кроки:

1. Попроси дітей сісти у колі. Вивіси на дошці плакат із заголовком «ЧОГО МИ НАВЧИЛИСЯ?». Нагадай дітям, що під час роботи у проекті вони сконструювали макет, шукали інформацію про об'єкти і розповідали про спільноту, що населяє територію, представлену на макеті. Попроси, щоб визначили, у якій із цих ролей вони найкраще почувалися і чому. Попроси навести принаймні два аргументи. Запиши їх на плакаті.
2. Повісь на дошці плакат з написом «СПІЛЬНОТА». У центрі намалюй коло. Попроси дітей, щоб позначили своє місце у цьому колі, напр., приклеюючи в обраному місці свій кольоровий цінник. Скажи їм, що вони творять сильну спільноту як клас і як група, що походить з того самого населеного пункту. Запитай їх, чи, на їхню думку, проект, в якому вони взяли участь, надав їм змогу посилити зв'язки. Заохоть дітей висловлюватися.
3. Подякуй дітям за участь у проекті. Привітай їх із виготовленням макету та з підготовкою і проведенням його презентації.

Додаток 1. Інструкція для груп «Досліджуємо наш простір»

«Досліджуємо наш простір»

- Прочитайте разом наведені нижче запитання. Подумайте спільно над відповідями на них:
 - Де знаходиться дім кожного з вас?
 - Хто живе найближче до вашого дому?
 - Які важливі будівлі розташовані у нашому населеному пункті?
 - Які елементи краєвиду є характерні для нашої місцевості?
 - Які дороги є головними і поєднують нас «зі світом»?
 - Які дороги добре знають місцеві мешканці і «поєднують» нас між собою?
 - Які цікаві місця, закутки, «скарби» знаходяться у нашій місцевості?
 - Які елементи будівництва/реконструкції тільки з'являються?
- Коли знайдете відповіді на усі запитання, позначте елементи макету (об'єкти, місця, елементи краєвиду) на великих аркушах картону. Це буде ваш пробний план макету.
Увага! Вступний план виконайте олівцем. Тоді легко буде щось змінити, якщо захочете позначити щось по-іншому.
- Коли ваш план макету буде готовим, представте його. Оберіть лідерку/лідера вашої групи. Її/його завданням буде представлення цього плану іншим. Постарайтесь, щоб презентація мала форму розповіді про вашу місцевість, про вашу малу батьківщину, про людей, які творять спільноту, що населяє цю територію.

«Досліджуємо наш простір»

- Прочитайте разом наведені нижче запитання. Подумайте спільно над відповідями на них:
 - Де знаходиться дім кожного з вас?
 - Хто живе найближче до вашого дому?
 - Які важливі будівлі розташовані у нашому населеному пункті?
 - Які елементи краєвиду є характерні для нашої місцевості?
 - Які дороги є головними і поєднують нас «зі світом»?
 - Які дороги добре знають місцеві мешканці і «поєднують» нас між собою?
 - Які цікаві місця, закутки, «скарби» знаходяться у нашій місцевості?
 - Які елементи будівництва/реконструкції тільки з'являються?
- Коли знайдете відповіді на усі запитання, позначте елементи макету (об'єкти, місця, елементи краєвиду) на великих аркушах картону. Це буде ваш пробний план макету.
Увага! Вступний план виконайте олівцем. Тоді легко буде щось змінити, якщо захочете позначити щось по-іншому.
- Коли ваш план макету буде готовим, представте його. Оберіть лідерку/лідера вашої групи. Її/його завданням буде представлення цього плану іншим. Постарайтесь, щоб презентація мала форму розповіді про вашу місцевість, про вашу малу батьківщину, про людей, які творять спільноту, що населяє цю територію.

Як організовуються мешканці

Н

Авторка: Малгожата Сувай

Адаптація: Олена Шинаровська, Андрій Залужний

Сценарій для 4-6 класу школи

Час реалізації проекту: 20 годин

Обґрунтування реалізації проекту

Проект має заохотити дітей до самоорганізації з метою вирішення важливих соціальних проблем. Він також повинен допомогти їм усвідомити значення організації для ефективної, успішної діяльності, особливо для отримання коштів на діяльність. Тому акцент зроблено на двох аспектах: процесуальному – «організування», напр., довкола проблеми чи мети, та інституційному – створення формальних організацій (юридичних осіб) або квазі-організацій. Важливо показати дітям найближчі місцеві приклади організованої діяльності (напр., акції заради будівництва доріг, водогонів, ліквідації стихійних сміттєзвалищ тощо), так і формальних організацій – громадських об'єднань. Це особливо важливо тоді, коли малою школою управляє громадська організація. Слід підкреслити природний характер організації, яка є активною, низовою відповіддю на різні соціальні проблеми – люди, що об'єднуються, здатні самі вирішувати свої проблеми до того, як цим займуться представники влади. Так відбувається при демократії.

Головна мета проекту

- Зорганізуємося заради спільного блага.

Конкретні цілі

- Пізнаємо приклади організації і організованої діяльності та розвинемо вміння визначати умови їхнього успіху.
- Навчимося планувати заходи на основі дослідження проблем та потреб та у співпраці з місцевою спільнотою.
- Самостійно проведемо певні організовані заходи у нашому місцевому середовищі.

Кінцеві продукти проекту

- Зорганізована дітьми акція, яка може бути:
 - Відповіддю на проблеми, визначені під час проекту «Як впливати на зміни в громаді?» (напр., кампанія проти нелегальних сміттєзвалищ, діяльність задля створення нового стадіону чи ігрового майданчика тощо),
 - відповіддю на місцеві потреби, висловлені місцевими громадськими лідерами/лідерками у запланованих вже заходах в тій місцевості, де знаходиться школа (напр., родинні фестини, ярмарок місцевих продуктів тощо) – діти залучаються до діяльності, готуючи якийсь елемент заходу,

- публічне представлення різних форм громадської активності мешканців (історичної та сучасної) під час свята з робочою назвою «День місцевої активності» (виставка фотографій, документів, виробів організацій та неформальних груп, мультимедійна презентація їхньої діяльності і т. п.).

Основні ключові компетенції Європейського Союзу, що розвиваються під час реалізації проекту

- Соціальні та громадянські компетенції: висловлення власної думки, участь в процесах прийняття рішень, конструктивна участь у діяльності на благо місцевої громади.
- Вміння вчитися: співпраця у групі, пошук інформації, планування діяльності, адекватна самооцінка.
- Компетенції роботи з цифровими носіями: здатність шукати, накопичувати і обробляти інформацію, використовувати її критично та систематично, при одночасній оцінці її відповідності.

Відповідність до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти

В основній школі формуються такі найважливіші знання, уміння і навички галузі «Суспільствознавство»:

- характеризувати явища і процеси суспільного життя, встановлювати зв'язок між подіями і явищами;
- знаходити інформацію, аналізувати, інтерпретувати та оцінювати її;
- формулювати, висловлювати та доводити власну думку, робити вибір і пояснювати позицію, вести дискусію;
- розмірковувати, спілкуватись, співпрацювати у навчанні, розв'язувати будь-які проблеми;
- свідомо дотримуватися правомірної громадянської поведінки, реалізовувати і захищати свої права, виконувати громадянські обов'язки.

Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>Громадянське суспільство</p> <p>Механізми функціонування політичної системи та влади в Україні.</p> <p>Участь громадян у соціально-політичному житті.</p> <p>Цінності та якості, притаманні громадянському демократичного суспільства. Україна та інтеграційні процеси в Європі.</p>	<p>Уявлення про сутність громадянського суспільства громадянський мир і співробітництво, наступність та відповідальність поколінь; приналежність до українського суспільства та європейської спільноти.</p> <p>Знання основних ознак інститутів громадянського суспільства, його функціонування та умов існування, сфер суспільного життя; принципів і цінностей демократичного громадянського суспільства, абсолютної цінності прав та свобод людини, особистісних рис громадянина України.</p> <p>Уміння взаємодіяти із суспільством та його окремими інститутами в повсякденному житті; орієнтуватись у суспільних явищах і процесах сучасного світу та давати їм власну оцінку; конструктивно-критично мислити і критично ставитися до проявів стереотипного мислення, боротися з дискримінацією.</p>

У процесі вивчення в основній школі змісту освітньої галузі «Технологія» передбачається ознайомити учнів з проектно-технологічною та інформаційною діяльністю, із світом сучасних професій, спираючись на знання з основ наук на рівні предметно-практичної діяльності; залучення учнів до проектно-технологічної, інформаційної, художньо-трудової та дослідницької діяльності; розвиток в учнів здатності реально оцінювати свої можливості для вибору потужних творчих завдань

Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Людина та інформаційна діяльність	Знання поняття інформації, способів і засобів одержання та опрацювання сучасної інформації.
Проектна діяльність людини у сфері матеріальної та інтелектуальної культури	Усвідомлення ролі проектної діяльності для розвитку сучасного техногенного середовища. Знання про проектний пошук як основу творчого процесу.

Примітки

- Цей проект слід реалізувати після проекту «Як впливати на зміни у громаді», можливо, корелювати з місцевими планами заходів (фестини, фестивалі, огляди, презентації, виставки, ярмарки).
- Результати дослідження місцевих проблем, а також традиційні свята, що відбуваються під час реалізації проекту, можуть бути дуже різними, тому зараз складно передбачити і точно визначити кінцевий продукт. А оскільки неможливо визначити кінцевий продукт, то у цьому сценарії не можна навести конкретні критерії його оцінки. Тому в останньому додатку до проекту (додаток 6) наведено різні приклади критеріїв, можливо деякі з них стануть для вас джерелом натхнення.
- Вибір акції буде залежати від самих дітей: вони або запланують організовану дію, що відповідатиме на одну з визначених проблем (напр., організація акції на підтримку ремонту стадіону, підвищення безпеки дітей під час польових робіт і т. п.), або організуються з метою втілення одного з елементів великої місцевої події (напр., підготують лотерею на шкільних фестинах, додаткове візуальне оформлення на ярмарку). Якщо не буде попереднього дослідження проблем та місцевого свята, що співпадає з графіком сценарію, діти можуть запланувати і провести акцію під гаслом «День місцевої активності», що демонструє здобутки громадських організацій та груп, що діють на території громади, в якій вони проживають (у цьому сценарії як приклад описана власне така акція).
- Перед початком проекту налагодь контакт з особами, які у вашій місцевості займаються громадською діяльністю, і запроси їх до співпраці. У рамках проекту передбачена зустріч з такими особами. Може, серед них є президент формальної організації, голова товариства сільських господинь, лідер/лідерка проекту (напр., з т. зв. «місцевих ініціатив», тобто проектів, реалізованих в рамках Пріоритету 6.3, 7.3 і 9.5 Операційної програми «людський капітал» - якщо власне реалізувалися у вашій місцевості. Інформацію на цю тему можна отримати у районній чи обласній адміністрації) або лідерка/лідер ініціативної групи, що організувала вибори до органу місцевого самоврядування чи інші низові акції або свята для мешканців на території громади. Якщо школа управляється гро-

мадською організацією, а її президент не є працівником школи і організація займається ще чимось, окрім управління школою, налагодь також контакт з нею/ним. Якщо у виконкомі громади є особа, яка в рамках своїх службових обов'язків співпрацює з громадськими організаціями і добре знає ці організації, скontaktуйся також із нею.

ПЛАН ДІЙ У ПРОЕКТІ

Етап проекту	Опис діяльності	Час (год)	Термін (напиши дати)
Формулювання проблеми і цілей проекту	<p>Н1. Стартер: З якою метою люди організуються? Що це означає «організація»?</p> <p>Діти дізнаються тематику проекту, дивляться фільми, що представляють місцеві ініціативи, дискутують на їх тему. Діти знаходять в Інтернеті інформацію про організацію, що реалізує проект «3 малої школи - у великий світ», створюють власну організацію.</p>	2	від _____ до _____
	<p>Н2. Зустріч з громадськими лідерами/лідерами</p> <p>Діти зустрічаються з громадським лідерами і лідерами, які займаються громадською діяльністю в їхньому місцевому середовищі.</p>		від _____ до _____
Планування діяльності	<p>Н3. Чим займемося? Плануємо роботу в рамках обраної акції.</p> <p>Діти думають про акцію (організовану громадську дію), яку могли б найближчим часом провести. Дискутують і обирають одну тему. Планують її проведення (у сценарії як приклад наведено планування «Дня місцевої активності», що представляє досягнення громадських організацій і груп, які діють у місцевості проживання дітей.</p>	3	від _____ до _____
Діяльність	<p>Н4. Давайте зорганізуємося!</p> <p>Діти збирають інформацію про громадську активність мешканців, готуються до її представлення, організують мультимедійну виставку про організовану громадську активність мешканців їхньої місцевості.</p>	8	від _____ до _____
Презентація	<p>Н5. Мультимедійна виставка активності мешканців</p> <p>Діти проводять «День місцевої активності», представляють підготовлену ними мультимедійну виставку.</p>	4	від _____ до _____
Рефлексія	<p>Н6. Підсумок</p> <p>Діти аналізують результати проведеної ними акції, виконують індивідуальну оцінку своєї участі у проекті та оцінку роботи команди.</p>	2	від _____ до _____
Всього:		20	

З малої школи у великий світ

ФОРМУЛЮВАННЯ ПРОБЛЕМИ І ЦІЛЕЙ ПРОЕКТУ

ЧАС: 2 ГОД.

ДІЯЛЬНІСТЬ: вступ до теми проекту, дискусія про фільми, пошук інформації про організації, що реалізують проект «З малої школи - у великий світ», створення власної організації.

МАТЕРІАЛИ: приладдя для письма, великі аркуші паперу, комп'ютери, мультимедійний проектор, Інтернет, одна або кілька копій додатку 3.

Н1

Стартер: З якою метою люди організовуються? Що означає «організація»?

Примітка:

Перед початком занять прочитай матеріали під назвою «Громадянське суспільство - беремо справи у свої руки задля спільного блага» (додаток 1) та «Найбільш типові форми об'єднання та організацій» (додаток 2).

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Скажи дітям, що існує таке просте рівняння, яке можна назвати рецептом успіху. Можеш жартівливо порівняти з щасливими чи нещасливими числами (чи діти такі мають? Чи у них вірять?), запитати, чи є зразки, відповідно до яких вчителька/вчитель питає учнів (алюзія до «Способу на Альцибядеса» - літературного твору польського автора Едмунда Нізюрського), чи пригадати рівняння «на кохання», які виписує молодь: $AK + BC = \heartsuit$. Потім напиши на дошці $1 + 1 + 1 = 5$ або ще більше. Запитай, чи це рівняння є правильним. Після кількох коментарів поясни, що це не математичне рівняння, а соціальне, і говорить нам про те, що коли люди починають організовано співпрацювати один з одним, то разом можуть досягнути значно більшого, ніж коли б просто додали індивідуальні зусилля. Під час співпраці вивільняється додана вартість, додаткова енергія. Це явище називається синергією (синергія - це пошук примножених переваг завдяки вмілому поєднанню складових частин у ціле).
3. Введи дітей у тематику проекту.
 - 3.1. Попроси дітей, щоб подумали про те, чи в їхньому оточенні (шкільному, сусідському) є особи, які зорганізувалися та досягнули успіху. Попроси дітей навести щонайменше 5-6 прикладів. Щоразу проси обґрунтувати, чому ця діяльність була організованою (що дитина під цим розуміє?) і чому, на їхню думку, вона здобула успіх.

- 3.2. Підсумовуючи висловлювання, поясни, що однією з цілей перших занять буде краще зрозуміти такі питання:
- *Для чого люди організовуються?*
 - *Що таке організація і які ознаки організації?*
 - *Яка різниця між хорошою і поганою організацією, між зорганізованою та хаотичною чи спонтанною діяльністю, між організуванням чогось та організацією як інституцією громадського життя?*
- 3.3. Повісь на стіну аркуш паперу з назвою «Джерела успіху організації». Попроси дітей записати на ньому свої думки на цю тему (на основі поданих прикладів). Це аркуш можна буде доповнювати під час наступних вправ.
- 3.4. Поясни дітям, що завдяки наступним вправам вони будуть наближуватися до розуміння організованої діяльності і при звичаються до факту, що організації супроводжують нас у всіх вимірах життя (школа як організація, виконком як організація, громадські організації, організація процесу навчання і т. п.), потім вони самі проведуть акцію, щоб отримати досвід процесу самоорганізації під час реалізації заходів.
4. Запропонуй дітям спільний перегляд вибраних тобою з різних Інтернет-сторінок 2-3 коротких фільмів, що представляють місцеві ініціативи (напр., в рамках програми «Місцеві дії») та історію постійної організованої допомоги (напр., Фонд А.Димної, ініціатива «Шляхетний пакунок»). Вибери фільми, що за змістом найбільше підходять до реалій вашої місцевості/громади (подібні проблеми, відсутність попередніх ініціатив у цій сфері, зацікавлення дітей та молоді тощо).
- Увага!** Перегляд цих фільмів має на меті показати дітям перспективи низових ініціатив, багатство організованої діяльності, можливості як фінансування малих місцевих ініціатив, в т. ч. молодіжних, так і залучення до діяльності вже існуючих організацій. Завдяки перегляду фільмів діти повинні не тільки розширити свої знання про організації, але також дізнатися про надихаючі приклади, які дозволять їм краще приготуватися до власної акції.
- 4.1. Коротко ознайом дітей із тематикою фільмів, згадуючи, що одні показують приклади проектів (у тому числі молодіжних), в яких низова громадська ініціатива отримала дофінансування, а потім можливість реалізації, і завдяки цьому група ініціаторів могла втілити свої ідеї, інші говорять про приклади будівництва сталих організаційних структур, щоб хороші, цікаві ініціативи можна було втілювати постійно, а не тільки час від часу.
- 4.2. Перед початком показу попроси дітей, щоб під час перегляду намагалися знайти відповіді на такі запитання (запиши їх на аркушах паперу і повісь на дошці; діти шукатимуть відповіді на ці запитання під час усього проекту):
- *Для чого люди створюють організації?*
 - *Хто їх створює, хто в них є, хто працює?*
 - *Які це організації? (приклад)*
 - *Як така організація діє?*
 - *Чи показані у фільмах проблеми є подібними до проблем у нашому оточенні?*
- 4.3. Після перегляду обраних фільмів з ініціативною дискусією, використовуючи представлені запитання. Попроси, щоб діти записали відповіді на аркушах із запитаннями. Аркуші повісь у класі, щоб супроводжували вас під час наступних занять.

5. Скажи дітям, що проект «З малої школи – у великий світ» реалізується завдяки партнерству кількох організацій: Фонду FALA з Вроцлава, Фонду «Партнерство для середовища» з Кракова, Фонду Civis Polonus з Варшави, Асоціації «Альянс сімей», а насамперед Федерації освітніх ініціатив, яка є об'єднанням організацій. Попроси дітей, щоб працюючи у менших групах, знайшли Інтернет-сторінки цих організацій і на їх основі підготували інформацію про їхню діяльність. Попроси представників груп презентувати отриману інформацію. Можеш також, якщо вважатимеш це кращим варіантом, запропонувати дітям онлайн-презентацію цих організацій, використовуючи проектор і комп'ютер із доступом до Інтернету.
6. Підкресли, що, хоча більшість організацій у Польщі об'єднує дорослих осіб, це не означає, що діти і молодь не можуть організовуватися. Скажи, що найбільша і найвідоміша світова організація, що об'єднує дітей і молодь – це скаутський рух. Одна із причин її неймовірної популярності та привабливості для молодих людей – це вмиле поєднання роботи з грою, надання вимогам смаку пригоди, впровадження елементів драматургії у щоденну діяльність організації (здобуття навичок як медалей за заслуги у битві, спільні ритуали привітання, прийому нових членів, отримання нових звань тощо).
7. Запропонуй дітям створення (проектування) такої організації, яка була б для них привабливою.

Увага! Якщо група нечисленна (кільканадцять осіб), вона може працювати разом, в іншому випадку можна її поділити на 2-3 менші групи. Тоді з'явиться кілька організацій. У наступній частині сценарію будемо посилатися на одну із них.

 - 7.1. Поясни дітям, що метою вправи є створення їхньої власної організації. Ця організація повинна бути оригінальною, цікавою і стосувалася їхніх справжніх зацікавлень, того, що вони б хотіли робити у своїй громаді.
 - 7.2. Попроси дітей підготувати «Декларацію засновників організації» (роздай їм копії додатку 3). Завдання групи: придумати назву організації, її гасло, логотип, цілі діяльності, присягу членів (клятву) і можливо гімн (достатньо одного куплету на якусь загальновідому мелодію).
 - 7.3. Попроси групу представити свої організації. Запропонуй, щоб її учасники підписали декларацію і з того моменту усі проектні зустрічі розпочиналися і закінчувалися вигаданим ними гаслом. Можна також (якщо є така можливість у школі) видрукувати логотип організації на самоклеючій плівці (кольоровому папері) і приклеїти його на форму чи рюкзаки.
8. Зверни увагу дітей, що реалізуючи проекти, вони також організують різні заходи. Нагадай, що кожен громадський захід, щоб бути успішним, повинен бути відповіддю на реальну соціальну проблему чи потребу. Підкресли також, що кожна діяльність, яка вимагає збору і витрачання фінансових засобів інших, ніж приватні, вимагає формальної організації, а не тільки організованої діяльності. Можеш це підтвердити прикладом організації, що управляє малою школою, або організацій, які є партнерами у проекті «З малої школи – у великий світ».
9. Подякуй дітям за участь в заняттях і запроси на наступну зустріч. Скажи, що на цій зустрічі у вас будуть гості: люди, які у вашому середовищі займаються організованою громадською діяльністю. Попроси дітей вдома подумати про запитання, які б вони хотіли задати гостям, і записати їх на аркуші. Узгодь з дітьми перебіг зустрічі так, щоб кожен мав можливість задати хоча б одне запитання і записати відповідь.

ФОРМУЛЮВАННЯ ПРОБЛЕМИ І ЦІЛЕЙ ПРОЕКТУ

ЧАС: 1 год.

ДІЯЛЬНІСТЬ: підготовка і проведення зустрічі з громадськими лідерами/лідерками.

МАТЕРІАЛИ: приладдя для письма, аркуші паперу.

Н2

Зустріч з громадськими лідерками/лідерами

З малої школи у великий світ

Примітка:

- На цю зустріч ти запрошуєш гостей, осіб, які у вашому середовищі займають організованою громадською діяльністю (напр., серед гостей можуть бути президент формальної організації, голова товариства сільських господинь, лідерка/лідер якогось проекту або якоїсь ініціативної групи, які організувала вибори до органу місцевого самоврядування або інші низові акції чи святкування для мешканців на території громади, голова організації, що управляє школою, якщо вона/він не є працівником школи і організація займається ще чимось, окрім управління школою, чиновниця/чиновник з виконкомун громади, що займається співпрацею з громадськими організаціями і добре знає ці організації).
- Поясни запрошеним особам мету зустрічі. Попроси, щоб розповіли дітям про організацію у вашій громаді (місцевості) різних заходів, як вже проведених, так і запланованих (як це робити ефективно?) та про організації, що діють у вашій місцевості (які є і як діють?).
- Визнач дату та час зустрічі.

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Скажи їм, що відповідно до обіцянки на сьогоднішню зустріч запрошені гості. Це будуть люди, що у вашій місцевості займаються організованою громадською діяльністю. Скажи, хто це буде, коротко поясни, що робить.
3. Привітайте гостей. Проведіть зустріч відповідно до плану.
4. Подякуйте гостям за зустріч, попрощайтесь із ними.
5. Інформацію, отриману від гостей, запишіть на аркуші паперу. Цей аркуш повісьте у класі.

ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

ЧАС: 3 год.

ДІЯЛЬНІСТЬ: обговорення, вибір і планування організованої громадської акції.

МАТЕРІАЛИ: приладдя для письма, аркуші паперу.

НЗ

Чим займемося? Плануємо роботу над обраною акцією

Примітки:

- Якщо недавно ви реалізували проект «Як впливати на зміни у громаді?» і маєте готове дослідження проблем, можете зробити з нього вихідну точку для обговорення – чим зайнятися, що організувати. Можете також використати наявний у вашій громаді план традиційних заходів (фестини, ярмарки, конкурси, презентації), налагоджуючи співпрацю з організаторами і збагачуючи імпрезу власними ідеями (представлення проекту, його промоція серед мешканців, ігри для наймолодших тощо). Зрештою, можете зорганізувати в обраній формі «День місцевої активності», представляючи досягнення громадських організацій і груп, що діють у місцевості, де живуть діти. Ця можливість описана у цьому сценарії. Можна його модифікувати, пристосовуючи до інших заходів, обраних дітьми.
- Важливо, щоб на етапі діяльності (в тому числі – власної роботи) діти отримали досвід організації чогось, що є важливим для їх спільноти, і налагодили співпрацю з громадсько активними мешканцями. Вибір акції, яку організують діти, повинен бути відповідним для величини групи (більша група – складніший захід; мала група – легший і простіший захід) та місцевих реалій (серед іншого, наявність або відсутність громадських організацій у місцевості, з якої походять діти).
- У плануванні буде корисним формуляр Ганта (додаток 4), який дозволяє описати і відслідковувати виконання завдань.
- Можеш підготувати дітей до надання один одному правильної зворотної інформації щодо їх роботи під час організації акції. З цією метою прочитай додаток 5 і на поданих прикладах поясни дітям різницю між правильно і неправильно сформульованою зворотною інформацією. Попроси дітей, щоб під час співпраці у команді постаралися хоча б раз надати товарищі чи товаришу правильну зворотну інформацію.

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Заохоть дітей до дискусії, предметом якої має бути вибір однієї спільної акції, яку діти зможуть організувати найближчим часом (протягом 2-3 тижнів). Попроси дітей, щоб самі організували цю дискусію, визначаючи ролі (ведучий/ведуча, протоколерка/протоколер, охоронець часу, особа, що рахує голоси) та визначити

послідовність обговорюваних тем, правила висловлювання і спосіб прийняття рішення. Обговорення не повинно тривати довше, ніж 20 хвилин, повинно завершитися голосуванням і вибором однієї акції для реалізації.

Увага!

- У чисельних групах (понад 40 дітей) допустимо провести дискусію у двох групах і обрати дві акції.
- Під час дискусії може виявитися, що діти не володіють усією необхідною інформацією (не знають, чи відомі їм терміни усіх заходів, що плануються найближчим часом, хто є їх основним організатором, чи мають повний список організацій, що діють у місцевості, чи проблема, описана в дослідженні, все ще актуальна) і слід виділити щонайменше 15 хвилин на перевірку цієї інформації. Діти можуть це зробити за допомогою телефону та Інтернету. Якщо група є великою, то можна її поділити: частина дітей шукає додаткову інформацію, а частина - готує аркуші для планування роботи.

3. Використовуючи обрану техніку планування, розробіть план дій, які потрібні, щоб підготувати акцію.

Увага! У наступній частині сценарію, як приклад, описано планування і проведення акції «День місцевої активності». У її рамках буде підготовлена мультимедійна виставка на тему організованої громадської активності мешканців села.

Розпочни підготовку до цієї виставки, задаючи дітям такі запитання:

- *Які організації та ініціативи свідчать про активність мешканців раніше і тепер?*
- *Як її показати в рамках такої виставки?*
- *Які докази активності організацій та груп, що може про неї свідчити? (фото із зустрічей, з проробленої роботи, записи, що показують діяльність організацій, їхні проекти, вироби (напр., рукоділля), інші продукти, напр., листівки, диски з піснями, документи, що говорять про діяльність і виникнення, інтерв'ю з учасниками тощо).*

Попроси дітей, щоб подумали, яким чином можна показати ініціативи, про які вони дізналися під час зустрічі з лідерами/лідерами, з телефонних розмов і пошуків в Інтернеті. Підготуйте список організацій та ініціатив, які будуть увіковічені у виставці, запиши біля кожної з них контактні дані та контактних осіб.

4. Заплануй подальші дії, відповідаючи на такі запитання:

- *Коли, де, під якою назвою і з якої нагоди така виставка повинна відбутися? «День місцевої активності» - це робоча назва, кожна школа може вигадати власну назву виставки та допасувати термін її проведення до інших місцевих ініціатив (у випадку об'єднання з якимось запланованим заходом цей пункт можна пропустити, але варто задуматися, як визначене місце і час може вплинути на наші ідеї, чи це ускладнить, чи полегшить справу),*
- *Які дії крок за кроком усі ми як команда повинні зробити, щоб організувати виставку?*
- *Які ресурси (кошти, матеріали, обладнання) будуть для цього потрібні?*
- *Як поділити ці дії на завдання для команд? Хто, що, як і коли має зробити?*

5. Поділи дітей на команди (стільки команд, скільки організацій та ініціатив для представлення на виставці). Відбір дітей у групах повинен залежати від того, наскільки близько вони живуть від офісу організації і місця роботи/проживання діточок/діячів, з якими треба буде контактувати. Величина команди повинна відповідати масштабу діяльності організації (більша та активніша організація – більша команда, яка її представить). Можуть також з'явитися двоособові команди, які проводять інтерв'ю з мешканцями, що самоорганізуються, приклад, для захисту від повені.
6. Попроси, щоб кожна команда:
 - підготувала свій план роботи, задумуючись над відповіддю на такі запитання:
 - Яким чином здобудемо та представимо «докази» (матеріали, вироби, документи) діяльності організації та самоорганізованих груп?
 - Які техніки використаємо (спостереження, фотографія, інтерв'ю тощо)?
 - Як задокументуємо ці докази?
 - Які матеріали та інструменти будуть нам потрібні?
 - Як поділимося завданнями в команді?
 - розробила критерії, які пізніше можуть стати відправною точкою до конструктивної розмови під час консультації команд з вчителькою/вчителем. Вони можуть бути записані, наприклад, так:
 - Ми обрали «доказ»... і здобули його таким чином...
 - Ми використали техніку..., оскільки....
 - Ми вирішили, що докази будуть документуватися таким чином....,
 - Ми використали такі матеріали... і знаряддя.....
 - Розподіл ролей в команді ми зробили, беручи до уваги....
7. Попроси дітей підготувати індивідуальні плани роботи, що містять відповіді на такі питання:
 - За що я відповідаю?
 - Що маю зробити і скільки?
 - Що можу використовувати?
 - З ким маю співпрацювати?
 - Що буде результатом мого завдання? Коли маю його досягнути? Кому передати?
 - Що маю зробити, якщо побачу, що не справляюся із завданням?
 - Якими словами мотивуватиму себе та інших до роботи?
8. Подякуй дітям за роботу на заняттях. Запроси на наступну зустріч. Вона буде присвячена виконанню робочих планів.

ДІЯЛЬНІСТЬ

ЧАС: 8 ГОД.

ДІЯЛЬНІСТЬ: збір інформації про громадську активність мешканців, підготовка до її представлення, організація виставки.

МАТЕРІАЛИ: приладдя для письма, аркуші паперу, комп'ютер, мультимедійний проектор, кольорові самоклеючі картки.

Н4 Давайте зорганізуємося!

Примітка:

Цей етап проекту можна поділити на 4 частини:

1. Самостійна робота дітей в командах: збір матеріалів.
2. Спільна зустріч для впорядкування зібраного матеріалу.
3. Продовження самостійної роботи в групах: збір матеріалів.
4. Підготовка виставки.

Якщо на самостійну роботу дітей ти передбачила/-ив, напр., 2-3 тижні, спільна зустріч для впорядкування зібраного матеріалу повинна відбутися посередині цього періоду.

Наступні кроки:

1. Самостійна робота дітей в командах: збір матеріалів. Кожна команда працює самостійно. Її лідерка/лідер постійно контактує з тобою (визнач години консультацій), звітуючись про поступ і ділячись досвідом. Поінформуй дітей про термін спільної зустрічі для впорядкування зібраного матеріалу.

2. Спільна зустріч для впорядкування зібраного матеріалу. Організуй спільну годинну зустріч, присвячену попередньому впорядкуванню зібраного матеріалу з точки зору використання його для виставки. Збери дітей у колі і запитай про перебіг та результати їх роботи. Попроси дітей також зробити самооцінку своїх дій, напр., через надання відповідей на такі запитання:

- Чи я працюю відповідно до домовленостей (терміни, завдання)?
- Що зробила/зробив добре?
- Що зробила/зробив погано?
- Що можу зробити краще?

3. Продовження самостійної роботи в командах. Після закінчення роботи беруться за підготовку виставки.

4. Підготовка виставки. Організуй зустріч на тему підготовки виставки.

З малої школи у великий світ

4.1. Діти готуватимуть виставку в командах. Структура команд може змінитися. Відбір дітей для пошуку інформації був більше «територіальним», відбір для підготовки виставки має бути більш предметним, заснованим на вміннях. Поділи групу на команди в залежності від запланованої концепції виставки. Створи, для прикладу, такі команди:

- Цифрових технологій (презентація PowerPoint),
- Мистецький (оформлення фотографій),
- Документаційний (копіювання та опис документів),
- Артистичний (оформлення усієї виставки),
- Промоційний (запрошення, промоція у спільноті).

Розподіл на групи можеш зробити самостійно завдяки знайомству з дітьми. Також можливо, що діти самі запишуться в окремі команди, але у цьому випадку попроси їх обґрунтувати вибір команди з посиланням на наявні вміння та досвід. З цією метою повісь на стіні 5 аркушів з назвами команд і зазнач на них максимальну кількість членів (напр., позиції 1-6). Дай кожній дитині самоклеючу картку, попроси написати на ній своє ім'я та прізвище. Попроси дітей обдумати вибір групи і приклеїти на аркуші цієї групи свої картки з усним обґрунтуванням вибору: «Хочу працювати в команді..., оскільки вмію, можу... (гарно малювати, вставляти фото у презентацію тощо)». Місця в командах можна займати до вичерпання позицій. Якщо дитина має сумніви, до якої команди записатись, можеш їй підказати, посилаючись на її попередню активність у проектах.

4.2. Попроси кожную команду підготувати свій план дій, розподілити роботу в команді. З цією метою можеш, для прикладу, використати формуляр Ганта (приклад цього формуляру подано в додатку 4).

4.3. Спільно подумайте про перебіг презентації, узгодьте критерії оцінки.

4.4. Попроси дітей розпочати роботу в командах вже під час цієї зустрічі (напр., вибір матеріалів для різних форм показу, підготовка описів, коментарів, узгодження способу виконання елементів експозиції).

Увага! Якнайбільше роботи над підготовкою виставки діти повинні виконати під час спільних занять, а не додатково вдома.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

ЧАС: 4 ГОД.

ДІЯЛЬНІСТЬ: підготовка і проведення «Дня місцевої активності».

МАТЕРІАЛИ: паперові вироби, необхідні для підготовки виставки, комп'ютер, обладнання для презентації PowerPoint.

Н5

Мультимедійна виставка про активність мешканців

Примітка:

У день виставки зустрінься з дітьми за три години до запланованого відкриття.

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Попроси команди коротко розповісти про підготовку до виставки (Де ми знаходимося?) та визначити завдання для виконання перед її відкриттям (Що нам ще залишилося зробити?).
3. Попроси дітей виконати решту завдань. Діти оформлюють приміщення, розміщуючи зібрані матеріали відповідно до встановленого порядку, напр., відповідно до об'єктів та ініціатив (представлення організацій), відповідно до форм подачі (відділ фотокарток, відділ документів, відділ виробів тощо), відповідно до тем (відділ спорту, культури, молоді тощо). Готують місце для екрану та обладнання для PowerPoint презентації. Готують місця для запрошених гостей (можливо, також готують невеличке чадування).
4. Привітайте запрошених гостей. Покажіть їм виставку. Представте їм PowerPoint презентацію, розкажіть про проект. Заохотьте задавати вам запитання (попроси, щоб кілька дітей ці питання записували).
5. Подякуй глядачам за присутність, дітям - за презентацію.

З малої школи у великий світ

РЕФЛЕКСІЯ

ЧАС: 2 ГОД.**ДІЯЛЬНІСТЬ:** аналіз результатів діяльності і висновки.**МАТЕРІАЛИ:** великі аркуші паперу, маркери.

Н6 Підсумок

Наступні кроки:

1. Привітайся з дітьми.
2. Сядьте в колі так, щоб усі всіх бачили і чули. Попроси, щоб команди, які разом працювали, сіли поруч один з одним.
3. Подякуй дітям за роботу, яку вони виконали, похвали і підкресли, як багато вони навчилися.
4. Скажи дітям, що традиційно, підсумок – це час зібрати та закріпити найкращий досвід і найважливіші висновки. Запитай спочатку, чи діти зараз можуть відповісти на запитання, поставлені на початку проекту (для чого люди організовуються? Чи варто організовуватись?). Попроси, щоб собі уявили, що до них приїхала з візитом група дітей з іншої школи, ця група знудьгована і неактивна. Яким чином можна заохотити її до активності, до організації заходів? Попроси про кілька прикладів.
5. Допоможи дітям зробити самооцінку своїх дій.
 - 5.1. Запитай кожну дитину, як вона оцінює свою участь у проекті, що їй вдалося, чим вона найбільше задоволена, що було складним, про що слід пам'ятати у майбутньому. Дозволь кожній дитині висловитися, подбай про те, щоб слухали одне одного.
 - 5.2. Самооцінка в командах. Запитай дітей:
 - Чим ви найбільше задоволені як команда?
 - Чим незадоволені?
 - Що хочемо виправити у нашій майбутній командній роботі?
 Дбай про правильне надання один одному зворотної інформації (додаток 5).
6. Запроси усіх у коло. На великому аркуші паперу запишіть по черзі ВИСНОВКИ НА МАЙБУТНЄ. Якщо хочеш, можеш їх прокоментувати.
7. На завершення ще раз подякуй усім за активність і використай одну з коротких форм інтеграції, напр., «передачу іскри», гімн організації тощо.

Додаток 1. Громадянське суспільство – беремо справи у свої руки для спільного блага⁵

Матеріал для вчительки/вчителя

У демократичних країнах вміння об'єднуватися є базовим вмінням – від нього залежить розвиток усіх інших.

Алексіс де Токвіль⁶

Громадянське суспільство – це сфера автономних дій мешканців, що самоорганізуються. Громадянське суспільство творять люди, які добровільно, спонтанно вирішують зробити щось спільно. Такі добровільні ініціативи, що формалізуються, називаються громадськими організаціями (англ. Non-governmental organization, NGOs). Як вказує сама назва, це організації, які не створюються і не контролюються будь-якими органами центральної чи місцевої влади. Їх метою не є виконання вказівок влади. Громадські організації часто називають т. зв. «третьім сектором». Два перші сектори – це економіка та політика, а третій сектор – це суспільство, тобто простір, в якому діють люди, але їх активність не стосується політики (уряд, адміністрація, політичні партії) чи економіки (приватні, державні фірми). Організації «третього сектору» – це насамперед усі фонди і громадські об'єднання.

Демократичні держави підтримують громадські організації, керуючись принципом субсидіарності, записаним, зокрема, у Конституції Польщі та в багатьох документах Європейського Союзу. Він означає, що об'єднані у різних формах громадяни управляють своїми справами в межах права, а держава здійснює тільки ті дії, які самі громадяни виконати не можуть. Таке значення принципу субсидіарності дав його творець, Папа Пій Х, який у 1931 р. написав⁷:

«Як не дозволено, з метою передачі товариству, віднімати у окремих осіб те, що останні можуть виконати власними силами і заходами, так не можна і передавати більшим спільнотам те, що може бути зроблено меншими і слабшими людськими спільнотами. Кожна громадська акція з огляду на мету і за своєю природою має допоміжний характер, повинна допомагати членам громадського організму, а не нищити їх чи поглинати».

Інституції держави тому можуть робити те, що з різних причин є складними для самостійного виконання громадянами, напр., громадськими організаціями чи місцевими громадами. Коли йдеться про останні, принцип субсидіарності пов'язується із принципом децентралізації, і у цьому випадку означає, що вищий рівень самоврядування реалізує тільки ті завдання, з якими не може впоратися спільнота з нижчого рівня (напр., район виконує тільки ті завдання, що перевищують можливості громади). Тоді державі випадає насамперед роль творця рамок діяльності для громадян, координаційна функція. Принцип субсидіарності стосовно органів місцевого самоврядування

⁵ Опрацьовано О.Нап'юнтек.

⁶ А. De Tocqueville (1996). Про демократію в Америці.

⁷ Pius XI (1931), цитата за: Rymza M., Hryniewicka A., Derwich P. (2005).

Як впровадити в життя принцип субсидіарності держави: досвід дев'яностих років:

www.ips.org.pl/kompas

виражається в Польщі у переважанні компетенції громад, тобто у принципі, що завдання повинні бути реалізовані власне через місцеву спільноту. Адже з огляду на знання місцевої ситуації і розуміння проблем, ідеї для їх вирішення будуть безумовно більш влучними і успішнішими, ніж пропозиції, що пропонуватимуть люди з-поза спільноти.

Громадські організації є важливими, адже виконують у суспільстві такі ролі:

1. **Реалізація інтересів індивідумів:** окремій особі складно вирішити якусь проблему. Завдяки співпраці з іншими, які поділяють розуміння важливості цієї проблеми, можна діяти більш успішно – мобілізувати сили і впливати на зміну неприйнятної ситуації.
2. **Заповнення прогалів, які залишають публічна адміністрація та бізнес:** там, де діяльність державних інституцій, влади є недостатньою, а для бізнесу не вигідною, люди самоорганізуються, щоб забезпечити собі реалізацію цієї потреби.
3. **Контроль над владою - місцевою, центральною:** чиновники і політики – це теж тільки люди. Щоб бути задоволеним їх роботою, треба цікавитися їхніми планами, способом дій, результатами роботи. Трапляється, що влада розбещує людей. Тому важливо, щоб існували громадські організації (т. зв. watch-dog), які ретельно приглядаються, чи представники влади не порушують право, не перевищують свої повноваження, чи керуються у своїх діях ідеєю спільного блага, а не власними інтересами, та чи належно виконують свої обов'язки.

Громадські організації є активними у всіх сферах. Багато інформації про громадські організації, їхню діяльність, права, цікавих ініціативах можна на Інтернет-сторінці: www.ngo.pl (в Україні – www.gurt.com.ua).

Додаток 2. Найбільш типові форми об'єднань та організацій

Матеріал для вчительки/вчителя

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО – сфера недержавних суспільних інститутів і відносин, які перебувають поза сферою державного директивного регулювання, а також сукупність недержавних організацій, які представляють волю та інтереси громадян. Елементами громадянського суспільства є політичні партії, громадські об'єднання, асоціації та інші об'єднання, що охоплюють всі сфери суспільного життя.

ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ – особлива громадська організація (об'єднання), яка прагне досягти мети, загальної для її членів шляхом придбання і здійснення політичної влади.

ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН – добровільне громадське формування, створене на основі єдності інтересів для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод.

ГРОМАДСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ за організаційно-правовою формою утворюється як громадська організація (засновниками та членами можуть бути виключно фізичні особи) або громадська спілка (засновниками якої є юридичні особи, а членами можуть бути юридичні та фізичні особи).

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ – це громадське об'єднання, засновниками та членами якого є фізичні особи, що об'єдналися для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів

ГРОМАДСЬКА СПІЛКА – це громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи.

БЛАГОДІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ – недержавна організація, головною метою діяльності якої є здійснення благодійної діяльності в інтересах суспільства або окремих категорій осіб згідно з Законом.

БЛАГОДІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ можуть утворюватися в таких організаційно-правових формах: членська благодійна організація; благодійний фонд; благодійна установа; інші благодійні організації (фондації, місії, ліги тощо).

АСОЦІАЦІЯ – добровільне об'єднання фізичних або юридичних осіб для досягнення спільної мети на засадах взаємовигідної співпраці при збереженні самостійності, правової та майнової незалежності її членів.

АСОЦІАЦІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ЇХ ДОБРОВІЛЬНІ ОБ'ЄДНАННЯ – добровільні неприбуткові об'єднання, створені органами місцевого самоврядування з метою більш ефективного здійснення своїх повноважень, узгодження дій органів місцевого самоврядування щодо захисту прав та інтересів територіальних громад, сприяння місцевому та регіональному розвитку.

ОРГАНИ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ – представницькі органи, що створюються жителями, які проживають на законних підставах на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення окремих питань місцевого значення. Їхня діяльність регулюється Законом України «Про органи самоорганізації населення».

ОБ'ЄДНАННЯ СПІВВЛАСНИКІВ БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ, або ОСББ – це неприбуткова організація, створена власниками житлових та нежитлових приміщень для спільного користування, утримання та управління своїм будинком та прибудинковою територією, а також для юридичного оформлення їхніх майнових прав на будинок та прибудинкову територію.

З малої школи у великий світ

Додаток 3. Декларація засновників організації

.....

.....

.....

- 1.
- 2.
- 3.

.....

.....

.....

Додаток 4. Формуляр Ганта

Матеріал для вчительки/вчителя

	Діяльність	Виконавці	Потрібні матеріали і спорядження	Одиниці часу, напр., дні, тижні чи наступні зустрічі від першого до останнього моменту реалізації									Примітки		
				1	2	3	4	5	6	7	8	9			
Команда 1	Дія 1	Відповідальна особа													
завдання	Дія 2	Відповідальна особа													
лідер	Дія 3	Відповідальна особа													
Команда 2	Дія 1	Відповідальна особа													
завдання	Дія 2	Відповідальна особа													
лідер	Дія 3	Відповідальна особа													
Команда ...	Дія 1	Відповідальна особа													
завдання	Дія 2	Відповідальна особа													
лідер	Дія 3	Відповідальна особа													

Увага! Формуляр Ганта можна підготувати на великому аркуші паперу і повісити у місці, де відбуваються проектні зустрічі. Кожен будь-коли може перевірити, чи реалізація заходу відбувається відповідно до плану, чи є якісь запізнення, як вони можуть вплинути на кінцевий результат, хто кого може замінити при потребі, хто кому повинен передати обладнання і результати своєї роботи.

Додаток 5. Зворотна інформація – корисні фрази

Матеріал для вчительки/вчителя

Не тільки вчительки і вчителі дітям, але і діти один одному можуть надавати зворотну інформацію, коригуючи свою поведінку, як особисту, так і у сфері виконання проектних завдань. Важливо, щоб діти розуміли роль зворотної інформації і вчилися її надавати правильно, використовуючи правильні фрази.

Якщо вважаєш, що співпраця і комунікація між дітьми розвинулася настільки, що вони можуть ефективно використати цей матеріал, можеш щотижня роздавати дітям цю таблицю. Попроси дітей, щоб:

- занотували в таблиці приклади правильного чи неправильного надання один одному зворотної інформації щоразу, коли помічають таке висловлювання. Діти записують своє висловлювання у відповідній колонці. Вставляють «+», якщо вона правильна, і «-» - якщо неправильна (у разі труднощів заохоть дітей звертатися до тебе для розвіювання сумнівів),
- перевіряли, що з тижня у тиждень зростає кількість плюсів і зменшується кількість мінусів.

Пам'ятай, що коли зворотна інформація показує на недоліки, недопрацювання, слід сказати і/чи показати, яким чином їх виправити, покращити.

ДОБРЕ, коли стосується поведінки, свідком якої ти є	+ додатні бали	ПОГАНО, коли стосується неперевірених припущень	- від'ємні бали
<p>Говорить про факти: «Твоє висловлювання містить дуже конкретну, корисну інформацію». «Ганусі було неприємно, коли ти сказав їй, що вона постійно ображається».</p> <p>Власний приклад:</p>		<p>Говорить про припущення стосовно іншої особи: «Ти любиш свій голос. Ти слухаєш тільки себе». «Ти грубий і нетактовний щодо інших».</p> <p>Власний приклад:</p>	
<p>Стосується критеріїв оцінки, конкретики: «На твоїх фото постаті неповні (напр., без ніг)». «В інтерв'ю ти використала усі підготовлені запитання».</p> <p>Власний приклад:</p>		<p>Загальна, не стосується критеріїв оцінки: «Твої фотографії погані». «Прекрасне інтерв'ю».</p> <p>Власний приклад:</p>	

ДОБРЕ , коли стосується поведінки, свідком якої ти є	+ додатні бали	ПОГАНО , коли стосується неперевірених припущень	- від'ємні бали
<p>Використовує дієслова, що означають дію:</p> <p>«Твої коментарі пояснили те, чого бракувало в підсумку завдання».</p> <p>«Ти пропустив у своєму висловлюванні інформацію про співпрацю у групі».</p> <p>Власний приклад:</p>		<p>Використовує дієслова «бути» і «знати»:</p> <p>«Ти знаєш краще, ніж інші, як підсумувати завдання».</p> <p>«Тобі слід бути більш детальним».</p> <p>Власний приклад:</p>	
<p>Використовує чіткі, конкретні, чисельні визначення:</p> <p>«Кожному з п'яти членів групи ти дала завдання».</p> <p>«Ти запізнився тричі, мені це не подобається».</p> <p>Власний приклад:</p>		<p>Використовує категоричні терміни:</p> <p>«Ніколи не пропускаєш нікого в групі».</p> <p>«Завжди запізнюєшся».</p> <p>Власний приклад:</p>	
<p>Вказує на можливість покращення:</p> <p>«Перевір два джерела інформації».</p> <p>Власний приклад:</p>		<p>Не дає вказівок для виправлення:</p> <p>«Ти повинен був це знати».</p> <p>Власний приклад:</p>	
<p>Описує наслідки:</p> <p>«Твоя пропозиція допоможе краще використати приміщення для виставки».</p> <p>«Назар не зміг відкрити файл, бо він був записаний у невідомому форматі».</p> <p>Власний приклад:</p>		<p>Містить оцінюючі судження:</p> <p>«Твоя пропозиція свідчить про розум».</p> <p>«Яка дурість – так записати файл».</p> <p>Власний приклад:</p>	
<p>Говорить про свої відчуття:</p> <p>«Я була вражена, коли ти перебив мене посеред речення».</p> <p>Власний приклад:</p>		<p>Говорить про чужі відчуття:</p> <p>«Ти закоханий у свій голос. Чуєш тільки себе».</p> <p>«Ти грубий і нетактовний щодо інших».</p> <p>Власний приклад:</p>	

Додаток 6. Приклади критеріїв оцінки

Матеріал для вчительки/вчителя

Приклад перший

- Потреба організувати подію: велика - середня - мала.
- Кількість ігор - достатня, занадто велика, недостатня.
- Різноманітність ігор (рухливі, з піснями тощо).
- Кількість зацікавлених дітей.
- Думка дітей (чи ігри їм сподобалися?).
- Порядок - чи все відбувалося за чергою і без заминок?
- Підготовка: чи були доставлені усі необхідні речі (матеріали, спорядження, нагороди) в потрібній кількості?

Приклад другий

- Потреба організації заходу: велика - середня - мала.
- Час тривання кампанії: надто довгий, надто короткий.
- Різноманітність каналів передачі інформації.
- Кількість мешканців, які отримали інформацію.
- Кількість мешканців, які позитивно відреагували на інформацію.
- Зацікавлення мас медіа (чи відомо про кампанію?).
- Підготовка: чи були доставлені усі необхідні речі (матеріали, спорядження) у відповідній кількості?

Приклад третій

I. Самоаналіз навчання та співпраці у групі

1. Довіра

Чи ми довірилися один одному, чи були щирими і відкритими?

Так Ні Трохи так, але нам довелося над цим попрацювати

2. Цілі

Чи ми спільно узгоджували те, що нам слід зробити?

Так Ні Трохи так, але нам довелося над цим попрацювати

3. Відповідальність

Якщо з'явилася проблема зі співпрацею, чи ми пробували її вирішити, не чекаючи, що це зробить хтось інший (вчитель, батьки)?

Так Ні Трохи так, але нам довелося над цим попрацювати

4. Комунікація

Чи ми обговорювали те, що робимо і чого не можемо робити?

Так Ні Трохи так, але нам довелося над цим попрацювати

5. Вклад члена групи

Чи кожен з вас міг висловити пропозиції та ідеї для роботи групи?

Так Ні Трохи так, але нам довелося над цим попрацювати

6. Усвідомлення ризику

Чи ми були готовими визнати помилки перед групою і сприйняти критичні зауваження?

Так Ні Трохи так, але нам довелося над цим попрацювати

II. Критерії оцінки збору інформації

- Діяльність відповідно до плану.
- Виконання завдань вчасно.
- Отримання відповіді на 50%, 60%, 100% запитань.
- Подолання проблем.

III. Критерії оцінки підготовлених матеріалів

<p>Фотокартки:</p> <ul style="list-style-type: none"> • чіткі, хорошої роздільної здатності, • рівномірно заповнена площа, • представлені особи є цілісними, • з описом (дата, що представляє). 	<p>Аудіо- чи відеозаписи (інтерв'ю, засідань):</p> <ul style="list-style-type: none"> • назва (хто з ким і про що розмовляє), • кількість запитань, • виразні голоси, такі, що не зливаються один із одним, • плавні переходи (у випадку відеокамери).
<p>Документи і промоційні матеріали:</p> <ul style="list-style-type: none"> • чітка копія, • підписані їх автором (з печаткою), • описані (тип документу, для кого призначений, результат), • згода автора на використання. 	<p>Презентація PowerPoint:</p> <ul style="list-style-type: none"> • кількість слайдів, • типи слайдів (текст, фото, графіка, звук), • кольористика, виразність, читабельність, • логічний порядок, зрозумілість повідомлення.

Гра в самоврядування

Ж

Авторки: Анна Юревіч, Лідія Пасіч
Адаптація: Олена Шинаровська, Андрій Залужний
Сценарій для 4-6 класу школи
Час реалізації проекту: 20 годин

Обґрунтування реалізації проекту

Метою цього проекту є ознайомлення дітей з діяльністю учнівського самоврядування (УС). Це чудовий простір для розвитку ключових громадянських та соціальних компетентностей усіх учениць і учнів. Проте перед тим, як почати у ньому активно діяти, спочатку потрібно зрозуміти його суть. Цьому і присвячений цей проект.

Діти будуть вчитися засадам УС у процесі створення ігор. Нам йдеться про створення асоціації, що громадська активність – це цікава розвага. Робота над іграми буде для дітей можливістю не тільки для отримання і поглиблення знань по УС, але й для роздумів про навчальну цінність ігор. Приготовані ігри будуть представлені під час «Великого турніру ігор про самоврядування», організованого у школі для членів шкільної і місцевої спільноти, дітей та дорослих. Ці ігри також зможуть використовувати у майбутньому інші діти у школі, таким чином отримуючи/поглиблюючи знання про УС, самоврядність та розвиток просоціальних позицій.

Головна мета проекту

- Зрозуміти роль і завдання УС.

Конкретні цілі

- Ознайомимося з різними настільними іграми та їхньою навчальною цінністю.
- Розробимо ігри, тематика яких буде пов'язана із функціонуванням УС.
- Отримаємо знання про повноваження УС, роль і завдання його представників, склад правління.

Кінцеві продукти проекту

- Настільні ігри, що стосуються функціонування УС.
- «Великий турнір ігор про самоврядування», під час якого члени шкільної спільноти та інші запрошені особи (напр., батьки, члени місцевої громади) будуть грати в ігри, розроблені дітьми-учасниками проекту.

Головні ключові компетенції Європейського Союзу, що розвиваються під час реалізації проекту

- Соціальні та громадянські компетенції: висловлення власної думки, участь в процесі прийняття рішень, конструктивна участь у діяльності на благо шкільної і місцевої громади.
- Вміння вчитися: співпраця у групі, пошук інформації, планування діяльності, адекватна самооцінка.

Відповідність до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти

В основній школі формуються такі найважливіші знання, уміння і навички галузі «Суспільствознавство»:

- характеризувати явища і процеси суспільного життя, встановлювати зв'язок між подіями і явищами;
- знаходити інформацію, аналізувати, інтерпретувати та оцінювати її;
- формулювати, висловлювати та доводити власну думку, робити вибір і пояснювати позицію, вести дискусію;
- розмірковувати, спілкуватись, співпрацювати у навчанні, розв'язувати будь-які проблеми;
- свідомо дотримуватися правомірної громадянської поведінки, реалізовувати і захищати свої права, виконувати громадянські обов'язки.

Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Цінності в житті людини Індивідуальність. Вільний розвиток людини. Свобода і відповідальність. Толерантність. Мораль. Цінності в житті людини і суспільства. Етика і етикет.	Уявлення про єдність біологічного і соціального в людині, основні види діяльності, соціальні норми, співвідношення та роль етичних норм у суспільстві, міжособистісні стосунки та шляхи їх гармонізації; самоцінність кожної людини.

У процесі вивчення в основній школі змісту освітньої галузі «Технологія» передбачається ознайомити учнів з проектно-технологічною та інформаційною діяльністю, із світом сучасних професій, спираючись на знання з основ наук на рівні предметно-практичної діяльності; залучення учнів до проектно-технологічної, інформаційної, художньо-трудової та дослідницької діяльності; розвиток в учнів здатності реально оцінювати свої можливості для вибору посильних творчих завдань

Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Людина та інформаційна діяльність	Знання поняття інформації, способів і засобів одержання та опрацювання сучасної інформації.
Проектна діяльність людини у сфері матеріальної та інтелектуальної культури. Дизайн у сучасному техногенному середовищі. Функції та види дизайну.	Усвідомлення ролі проектної діяльності для розвитку сучасного техногенного середовища. Знання про проектний пошук як основу творчого процесу. Уміння: <ul style="list-style-type: none"> - здійснювати проектну діяльність за заданими умовами; - графічно відображати творчий задум; давати творчу оцінку досконалості результатів проектної діяльності; - застосовувати принципи конструювання та моделювання у творчій діяльності; - здійснювати конструювання та моделювання за графічним зображенням, за технічними умовами чи власним задумом.

Примітки

- Цей проект можна реалізувати будь-коли під час навчального року. Проте видається, що найбільш сприятливим часом для його реалізації є осінні та зимові місяці.

З малої школи у великий світ

ПЛАН ДІЙ У ПРОЕКТІ

Етап проекту	Опис діяльності	Час (год)	Термін (напиши дати)
Формулювання проблеми і цілей проекту	J1. Стартер: Наші улюблені настільні ігри Діти приносять свої улюблені настільні ігри, представляють їх, спільно у них грають. Думають над значенням ігор. Дізнаються про цілі проекту.	3	від _____ до _____
Планування діяльності	J2. Що ми знаємо про УС? Як є і як повинно бути? Діти збирають інформацію про УС, спершу думають про те, що вже знають про УС, потім шукають інформацію про УС у певних джерелах. Готують список тем, які будуть висвітлені в іграх про УС.	3	від _____ до _____
	J3. Плануємо наші ігри Діти узгоджують критерії оцінки ігор. Працюючи в командах, обговорюють концепцію ігор, спосіб їх виконання, укладають план роботи.	3	від _____ до _____
Діяльність	J4. Виготовляємо наші ігри Діти працюють згідно з планом; виготовляють настільні ігри.	3	від _____ до _____
Презентація	J5. Представляємо наші ігри усій проектній групі Діти представляють виконані ними ігри, грають у них. Виконують оцінку ігор відповідно до узгоджених критеріїв. Планують організацію «Великого турніру ігор про самоврядування».	3	від _____ до _____
	J6. «Великий турнір ігор про самоврядування» Діти проводять турнір, під час якого використовуються виготовлені ними ігри.	3	від _____ до _____
Рефлексія	J7. Підсумок проекту Діти підсумовують реалізацію проекту, виконують його індивідуальну та колективну оцінку.	2	від _____ до _____
	Всього:	20	

ФОРМУЛЮВАННЯ ПРОБЛЕМИ І ЦІЛЕЙ ПРОЕКТУ

ЧАС: 3 год.

ДІЯЛЬНІСТЬ: ознайомлення з різними планшетними іграми, рефлексія над значенням ігор, представлення мети проекту.

РЕСУРСИ: настільні ігри, аркуші паперу, маркери.

J1

Стартер: Наші улюблені ігри

Примітка:

Попроси дітей, щоб на першу зустріч принесли свої улюблені настільні ігри. Це можуть бути ігри будь-якого типу. Було б добре, щоб і ти принесла/приніс кілька ігор, які любиш, особливо таких, які мають навчальні ефекти - щоб діти мали дійсно хороший зразок для подальшої роботи.

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Попроси дітей пригадати правила роботи проектної групи.
3. Заохоть дітей представити принесені ними ігри. Запитай: *Чому власне ця гра є твоєю улюбленою?* Відповіді записуй на плакаті. Цей плакат повісь у класі. Повернешся до нього при визначенні критеріїв, яким повинні відповідати виготовлені дітьми ігри.
4. Дозволь дітям пограти в принесені ігри. Спосіб організації цього фрагменту заняття залежить в т. ч. від чисельності групи, зацікавлення дітей окремими іграми тощо.
5. Задай ключові питання:
 - *Яку роль відіграють ігри в житті людей?*
 - *Які ігри ми любимо найбільше?*
 - *Чого можемо навчитися, граючись?*

Заохоть дітей висловлюватися. Керуй розмовою так, щоб підкреслювати, що хороша гра - це не тільки приємне проведення вільного часу, але і навчання. Хороші настільні ігри мають значну навчальну цінність і поєднують цікаву розвагу з навчанням.

6. Поінформуй дітей, що метою проекту є розробка настільних ігор, що стосуються функціонування УС. Кількість виготовлених ігор буде залежати від величини проектної групи. Розробкою однієї гри повинна займатися одна команда, яка налічує не більше, ніж 5-6 осіб.
7. Подякуй дітям за участь у заняттях.

З малої школи у великий світ

ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

ЧАС: 3 ГОД.

ДІЯЛЬНІСТЬ: збір і упорядкування інформації про УС, підготовка списку тем до використання в іграх.

РЕСУРСИ: доступ до Інтернету, матеріали про УС (можеш їх отримати в Інтернеті), аркуші паперу, маркери.

J2

Що знаємо про УС? Як є і як повинно бути?

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Заохоть дітей до пошуку інформації про УС.
 - 2.1. Попроси дітей подумати про наявну ситуацію. Запитай:
 - *Що знаєте про УС?*
 - *Як діє і що робить УС в нашій школі?*

Попроси дітей підготувати плакат, «карту» інформації про УС в їхній школі. Запропонуй дітям, щоб записували інформацію на самоклеючих аркушах, працюючи в парах чи індивідуально.
 - 2.2. Постав запитання: Як повинно бути? Що написано у нормативних документах? Попроси дітей пошукати матеріали, що інформують про те, як повинен функціонувати хороший орган УС, перевірити, хто входить до його складу, яка мета його існування, хто повинен входити до складу правління УС, якими повинні бути члени правління, як обирається опікун УС, що може і повинен робити для учнівської спільноти орган УС тощо. Діти можуть шукати інформацію самостійно, напр., в Інтернеті чи у матеріалах, наданих тобою.

Увага! Можна теж припустити, що діти шукають інформацію про УС не під час спільної зустрічі, а в рамках домашнього завдання, що виконується самостійно або в малих групах. Час на виконання завдання: 1 тиждень. На наступній зустрічі діти представлять результати своїх пошуків.
 - 2.3. Постав ключові запитання:
 - *Що найважливіше у діяльності УС?*
 - *Що учениці і учні повинні знати про функціонування УС?*
3. Опрацюйте спільно список тем, які слід представити в іграх (приклади в рамці). Список слід вивісити у класі. Використайте його для оцінки виготовлених ігор.

Приклади тем для представлення в іграх

- Самоврядування складається з усіх учениць і усіх учнів школи.
- Регламент УС ухвалюється ученицями і учнями шляхом загального, рівного і таємного голосування.
- УС має право представляти думки і пропозиції щодо усіх справ школи раді школи, директорів та педагогічній раді.
- Учениці і учні обирають шляхом демократичних виборів своїх представників, що діють в органах УС.
- Адміністрація школи запитує думку УС щодо певних справ, напр., виключення учениці/учня зі школи, введення шкільної форми для учнів або відмова від неї тощо.

4. Подякуй дітям за участь в зустрічі.

ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

ЧАС: 3 год.

ДІЯЛЬНІСТЬ: вироблення критеріїв оцінки ігор, планування концепції, способу їх виготовлення, укладення плану-графіку роботи над іграми

РЕСУРСИ: папір, маркери, ручки, можливо таблиця семимильних кроків (додаток 2).

J3

Плануємо наші ігри

Примітка:

Перед заняттям прочитай матеріал, поданий у додатку 1. Він містить вказівки для підготовки гри.

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Попроси їх пригадати теми, які слід відтворити в іграх.
3. Попроси, щоб діти спільно розробили критерії, яким повинна відповідати гра. При узгодженні критеріїв нагадай те, що діти казали, представляючи свої улюблені ігри. Нехай те, що робило певну гру їхньою улюбленою, буде критерієм оцінки їхніх ігор.

Увага! Варто підкреслювати, що навчальна гра - це і навчання, і розвага. Підкреслюй, що гра повинна бути веселою, дотепною, несподіваною і цікавою. У таблиці нижче подано приклади критеріїв оцінки гри.

Приклади критеріїв оцінки гри

Зміст гри:

- Гравець дізнається, з кого у школі складається УС.
- Гравець дізнається, для чого в школі діє УС.
- Гравець дізнається, яким чином обирається УС.
- Гравець дізнається, що УС може консультувати у школі.
- Гравець дізнається, до кого УС може звернутися зі своїми пропозиціями.
- Гравець дізнається, що має вплив на склад влади УС, беручи участь у виборах.
- Гравець дізнається, що влада школи повинна питати учениць і учнів про їхню думку щодо важливих шкільних справ.

Зрозумілість і привабливість гри:

- Гра естетично виготовлена, кольорова тощо.
- Під час гри гравці мають можливість виконати різноманітні дії: думають, бігають, виконують вправи, розповідають, показують, співають, малюють, грають на інструментах тощо.
- Описи завдань на ігровому полі є зрозумілими (заохочують до їх виконання).
- Система нагород за виконання окремих завдань є зрозумілою.
- Гра містить елемент несподіванки – здивування для гравців.
- Після завершення гри є бажання зіграти у неї ще раз.

4. Поділи дітей на групи, які будуть розробляти ігри. Кожна команда розробляє загальну концепцію гри, розробляє її правила, обговорює спосіб її виготовлення, готує план роботи. У цій частині заняття можеш використати таблицю семимильних кроків (додаток 2). Подбай про те, щоб кожна команда вибрала лідерку/лідера. Її/його завданням буде координація роботи команди і комунікація з тобою. Прослідкуй, щоб кожен член групи мав якусь завдання для виконання. У разі потреби допоможи певним командам.
5. Попроси групи представити результати своєї роботи.
6. Подякуй дітям за роботу під час заняття.

ДІЯЛЬНІСТЬ

ЧАС: 3 год.**ДІЯЛЬНІСТЬ:** виготовлення ігор.**РЕСУРСИ:** матеріали, потрібні для виготовлення ігор, напр., картон, кольоровий папір, клей, ножиці, кольорові газети, пакувальний папір, папір А4 тощо.

J4

Виготовляємо наші ігри

Примітка:

Цей етап може відбуватися під час спільної зустрічі чи в рамках самостійної роботи окремих команд. Від того, який варіант роботи ти обереш, буде залежати її організація і перебіг. Нижче подано основні кроки до роботи на заняттях. Якщо вирішиш, що діти працюють над іграми поза школою, узгодь терміни консультацій з метою моніторингу і підтримки роботи дітей. Визнач також термін завершення роботи.

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
 2. Попроси команди підготувати свої робочі місця (напр., зіставити разом дві парти, вийняти матеріали, потрібні для виконання ігор).
 3. Заохоть команди пригадати собі плани, що стосуються концепції і виконання ігор, та критерії оцінки ігор.
 4. Попроси команди взятися до роботи відповідно до укладеного плану. Визнач час на роботу.
- Увага!** Спостерігай за роботою та співпрацею в командах. Будь готовий/готова до надання допомоги і підтримки. Слідкуй за ефективним перебігом роботи.
5. Попроси команди показати попередні результати їхньої роботи: коротка, загальна презентація підготовлених матеріалів (напр., ігрових полів, описів завдань).
 6. Визнач місце для складання ігор. Попроси дітей прибрати зал.
 7. Подякуй дітям за роботу. Запроси їх на чергову зустріч, яка буде присвячена презентації виготовлених ігор.

З малої школи у великий світ

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

ЧАС: 3 ГОД.

ДІЯЛЬНІСТЬ: представлення ігор усій проектній групі, ознайомлення і оцінка ігор, вибір ігор для «Великого турніру ігор про самоврядування».

РЕСУРСИ: ігри, виконані командами, плакат з критеріями оцінки ігор.

J5 Представляємо наші ігри усій проектній групі

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Попроси команди представити розроблені ними ігри та обговорити перебіг роботи з їх приготування (напр., вказати, що, на думку, команди, вдалося особливо добре, що слід було б змінити, якби таке завдання можна було виконати ще раз).
3. Запроси дітей зіграти в ігри, створені командами – завдяки цьому школярі краще з ними ознайомляться. Дотримуйся правила, щоб діти не грали в гру, яку самі розробили.
4. Попроси проектну групу спільно перевірити, чи розроблені ігри відповідають раніше визначеним критеріям.

Увага!

- Під час перевірки, чи відповідають ігри критеріям їх оцінки, використовуй принципи оцінювання, що формує, тобто, не допускай оцінювання за допомогою загальних прикметників на кшталт: гарна, добра, чудова, прекрасна. Слідкуй за посиланням на критерії. Зроби усе, щоб не допустити конкуренції між командами. Підкреслюй, що кожна гра має свої переваги, що важливим є дотримання критеріїв, що усі є переможцями, бо виготовили свої ігри!
 - Якщо під час оцінки будуть виявлені якісь недоліки, дай командам можливість на модифікацію і виправлення.
5. Попроси дітей обрати ігри, які будуть використані під час турніру.
 6. Заплануй з дітьми організацію і перебіг турніру. Подумайте, кого і яким чином ви запросите на цей турнір, скільки осіб братиме у ньому участь, коли і де він відбудеться, як його проведете (сценарій), як нагородите його учасників (напр., дипломи за участь), що вам буде потрібно для його проведення (напр., дрібний поштовий лист). Узгодьте завдання для виконання і осіб, що за них відповідатимуть. Попроси дітей самостійно виконати завдання. Деякі з них треба виконати раніше (напр., запрошення), інші – у день турніру (напр., облаштування залу). Узгодь спосіб контакту дітей з тобою для консультацій і моніторингу перебігу підготовки до турніру.
 7. Попощайся з дітьми. Запроси їх на наступну зустріч.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

ЧАС: 3 год.

ДІЯЛЬНІСТЬ: представлення розроблених ігор членам шкільної і місцевої спільноти

РЕСУРСИ: ігри, розроблені дітьми в рамках проекту, дипломи за участь в турнірі, дрібний почитунок.

J6

«Великий турнір ігор про самоврядування»

Примітка:

Підготуй пам'ятні дипломи. Такий диплом може бути аркушем формату А5, що містить такий текст: «Особа ХХ (ім'я та прізвище) взяла участь у «Великому турнірі ігор про самоврядування», організованому у школі УУ в рамках проекту «Демократія у школі – демократія в громаді», місцевість, дата».

Наступні кроки:

1. Привітайся з дітьми.
2. Попроси про звіт з підготовки до турніру (що вже зроблено? що ще слід зробити?).
3. Підготуйте зал, в якому відбудеться турнір (підготуйте столи, розставте крісла, розкладіть ігри).
4. Привітайте запрошених гостей. Коротко представте їм проект та розроблені ігри.
5. Запросіть гостей зіграти у підготовані ігри.
 - 5.1. Поділіть гостей на групи для гри в окремі ігри.
 - 5.2. Попросіть гостей зайняти місця за ігровими столиками. Творці цієї гри пояснюють її правила і слідкують за її ходом.
6. Після завершення ігор за окремими столиками нагородіть оплесками переможця кожної гри. Кожному гравцеві вручіть пам'ятний диплом, що засвідчує участь у «Великому турнірі ігор про самоврядування».
7. Подякуйте гравцям за участь у турнірі і запросіть їх на дрібний почитунок.

З малої школи у великий світ

РЕФЛЕКСІЯ

ЧАС: 2 ГОД.**ДІЯЛЬНІСТЬ:** підведення підсумків реалізації проекту.**РЕСУРСИ:** великий аркуш паперу зі щитом для оцінки (зразок у додатку 3), копії аркуша зі щитом для оцінки (додаток 3), маркери.

J7 Підсумок проекту

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Попроси дітей сісти в колі. Покажи їм великий спільний аркуш зі щитом оцінки і роздай індивідуальні аркуші з таким же щитом. Попроси дітей, щоб на своїх щитах позначили, як оцінюють себе у чотирьох поданих сферах. Потім попроси їх позначити свої оцінки на спільному аркуші. Порозмовляйте про те, хто чим особливо задоволений і з чого гордий, як працювала команда, які висновки можна зробити на майбутнє. Запропонуй, щоб діти прокоментували груповий результат, який видно на щиті.
 - Я виконала/виконав свої завдання (напр., чудово), оскільки
 - Я була/був залучена/ий до роботи команди ... (напр., добре), оскільки
 - Гра моєї команди ... (напр., могла б бути кращою), адже
 - На мою думку, кінцевий результат є (напр., чудовим), адже
3. Подякуй дітям за роботу у проекті.

Додаток 1. Вказівки для розробки гри

Матеріал для вчительки/вчителя

Найпростіша настільна гра складається з чотирьох елементів. Ними є:

1. **Ігрове поле.**
2. **Фішки**, за допомогою яких гравці пересуваються по ігровому полю.
3. **Кубик**, який вказує, на скільки клітинок гравець може перемістити свою фішку.
4. **Інструкція** для гри, що інформує про її правила та завдання, які слід виконати під час гри.

На ігровому полі намальовані клітинки. Їх має бути не менше, ніж 100. Деякі клітинки (бл. 10-15) повинні бути позначені номерами чи символами. До цих клітинок мають бути приписані завдання, які виконують гравці, коли на них затримуються їхні фішки. В інструкції для гри слід вмістити опис завдання для кожної позначеної клітинки, напр.:

- Клітинка №1. Ти береш участь у виборах до органів УС, готуєш виборчу кампанію. Пропускаєш один хід, щоб мати час для кампанії.
- Клітинка №2. Завдяки тобі у школі ухвалено регламент УС. У винагороду отримуєш один додатковий хід (кидок кубика).
- Клітинка №3. Ти розносиш виборчі листівки, маєш дбати про свою фізичну форму. Тричі оббіжи по периметру зал, у якому граєш.
- Клітинка №4. Твоя кандидатка/твій кандидат перемогла/переміг на виборах голови УС. Виконай кілька вигуків, що демонструють твою радість з цього приводу і перескоч на 10 клітинок вперед.

Ігрове поле має бути естетично оформлене, але ідеї – як саме має виглядати його тло – це справа групи, що розробляє гру.

Можна також виконати одну «гігантську» версію гри на усю групу. Тоді ігрове поле і клітинки для ходів мають бути настільки великими, щоб гравці самі могли на них поміститися. Гравці будуть фішками. Поля можна вирізати з картону і розкласти на підлозі залу. Все інше відбувається аналогічно – кидок кубика, пересування «гравця-фішки» і виконання завдань, що закріплені за даною клітинкою.

Додаток 2. Таблиця семимильних кроків

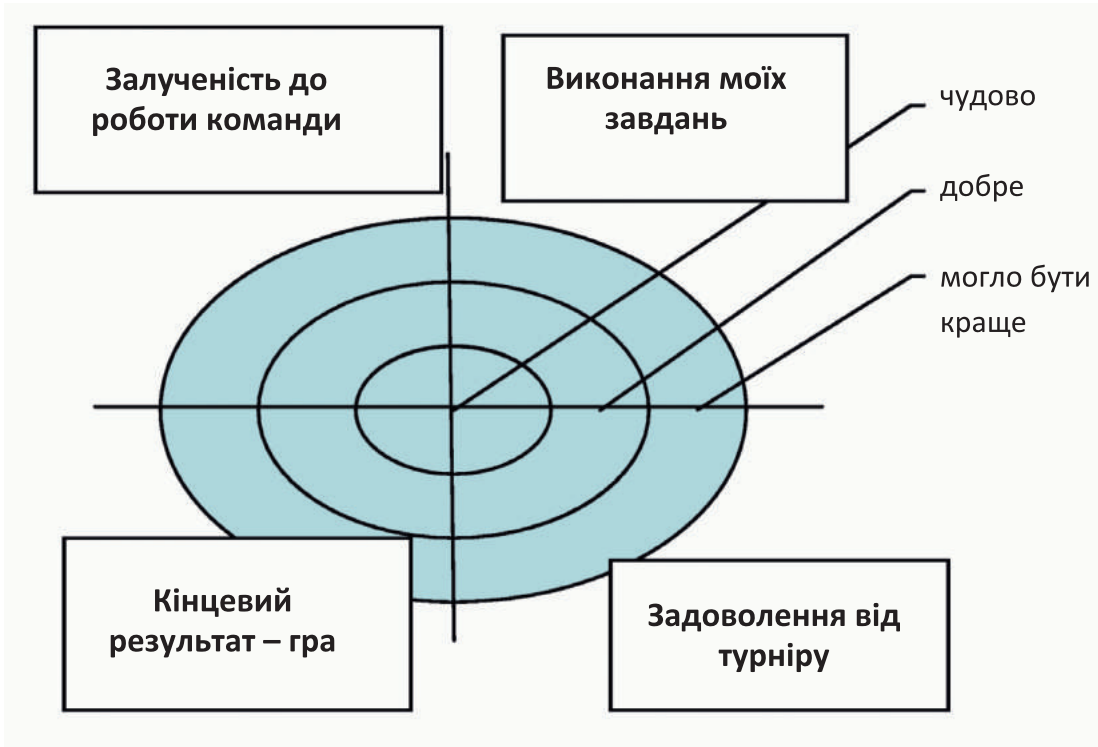
Заплануйте роботу з розробки гри на тему учнівського самоврядування

№ п/п	Завдання	Відповідальний	Час виконання																	
1																				
2																				
3																				
4																				
5																				
6																				
7																				
8																				
9																				
10																				
11																				
12																				
13																				
14																				
15																				
16																				
17																				
18																				
19																				
20																				
21																				

Додаток 3. Щит оцінки

Оціни себе у кожній із наведених сфер

З малої школи у великий світ

Ми і наші представники – партнерство у кожній справі

Автор: Войцех Папай
Адаптація: Олена Шинаровська, Андрій Залужний
Сценарій для 4-6 класу школи
Час реалізації проекту: 20 годин

Обґрунтування реалізації проекту

Однією зі слабких сторін українського суспільства є відносно низький рівень громадської участі у публічних справах. Це особливо стосується залучення до буденної діяльності демократичних органів влади різних рівнів (участь у виборах і референдумах, використання права на інформацію, в тому числі участь у засіданнях міських/сільських/селищних рад і їхніх комісій, зустрічі з депутатами, подання петицій і пропозицій до органів влади тощо), а також до діяльності громадських організацій. Черговою проблемою є відсутність відчуття реального зв'язку між громадянами і їхніми представниками, яку можна зауважити хоча б у постійно присутньому в повсякденній мові поділі на «ми» і «вони».

Тому завдання школи полягає у тому, щоб призвичаїти майбутніх повноправних громадян до того, що за якість публічного життя відповідають не тільки правлячі еліти, обрані під час виборів, але й ми самі. Діти повинні вчитися долучатися до місцевих справ, до роботи органів самоврядування; комунікувати з нашими (а відповідно і їхніми) представниками, представляючи їм свою позицію і дізнатися про особливості їхньої діяльності. Так можна формувати навички участі у процесі прийняття рішень, від яких залежить якість нашого життя.

Результатом проекту буде вирішення певної справи та редагування звіту про діяльність у цій справі. Діти відредагують лист до влади громади, зустрінуться з депутатами і головою, щоб дізнатися, яким чином можуть передати їм свої пропозиції і вирішити конкретну проблему; кілька разів відвідають виконком громади; візьмуть участь у засіданні комісії, до компетенції якої залежить вирішення справи, і/чи ради громади; нарешті, на підставі зроблених спостережень напишуть звіт у місцеву пресу.

Головні цілі проекту

- Зміцнимо нашу громадянську позицію, особливо відчуття громадянської суб'єктності.
- Дізнаємося про форми представництва і вплив громадянина на діяльність самоврядування.

Конкретні цілі

- Дізнаємося про принципи функціонування органів місцевого самоврядування.
- Дізнаємося про організацію роботи депутатів.
- Налагодимо контакт з депутатами, щоб дізнатися, яким чином можемо впливати на поточну діяльність самоврядування.

Кінцевий продукт проекту

- Звіт про пророблену роботу, опублікований у місцевій пресі.

Головні ключові компетенції Європейського Союзу, що розвиваються під час реалізації проекту

- Соціальні та громадянські компетенції: висловлення власної думки, участь в процесах прийняття рішень, конструктивна участь у діяльності на благо місцевої громади.
- Вміння вчитися: співпраця у групі, пошук інформації, планування діяльності, адекватна самооцінка.

Відповідність до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти

В основній школі формуються такі найважливіші знання, уміння і навички галузі «Суспільствознавство»:

- характеризувати явища і процеси суспільного життя, встановлювати зв'язок між подіями і явищами;
- знаходити інформацію, аналізувати, інтерпретувати та оцінювати її;
- формулювати, висловлювати та доводити власну думку, робити вибір і пояснювати позицію, вести дискусію;
- розмірковувати, спілкуватись, співпрацювати у навчанні, розв'язувати будь-які проблеми;
- свідомо дотримуватися правомірної громадянської поведінки, реалізовувати і захищати свої права, виконувати громадянські обов'язки.

Примітки

- Цей проект використовує дані з проекту «Як впливати на зміни у громаді?», тому можна вважати його за продовження. Цей проект слід реалізувати у наступному році після попереднього проекту.
- Перед початком проекту налагодь контакт з головою, працівниками виконкому громади. Представ їм мету проекту, його зв'язок із проектом «Як впливати на зміни у громаді?» (анкетне дослідження) і попроси про співпрацю (напр., надання дітям можливості порозмовляти з чиновниками і депутатами, взяти участь у засіданні комісії, що відповідає за вирішення представленої справи). Коли знатимеш, яку справу діти мають намір їм представити, попроси про чергову зустріч. Тоді поінформуеш про тему, якою зацікавлені діти, сформулюєш конкретні прохання до чиновників та депутатів, узгодиш із ними терміни зустрічі з дітьми.
- Звіт про проведену дітьми роботу повинен бути опублікованим у місцевих медіа. Під «місцевими медіа» ми розуміємо усі медіа, що працюють якнайближче до місця вашого проживання і створюються мешканцями району чи області з думкою про інших мешканців як отримувачів інформації. З огляду на специфіку звіту, що вимагає публікації компактного тексту, до уваги братимуться традиційні газети та Інтернет-портали. Налагодь контакт з журналістами місцевих медіа, представ їм проект, попроси про співпрацю. Узгодь правила і терміни публікації вашого звіту – може статися (особливо у випадку традиційної преси), що публікація буде поділена на кілька випусків. Було б добре, щоб звіт, підготов-

З малої школи у великий світ

лений дітьми, супроводжували журналістські тексти на наближені теми, тобто насамперед про ідею самоврядуності в цілому та діяльність найближчих до вас органів місцевого самоврядування – ОТГ і району. Журналісти могли б також детальніше пояснити читачам долю поданої дітьми заяви (напр., репортаж, що показує проблему, якого стосується заява, та її вирішення чи статті-втручання, якщо вирішення справи буде затягуватися).

Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>Людина і політика. Політичне життя суспільства.</p> <p>Політика. Політичне життя громадянського суспільства. Людина – політика – влада.</p> <p>Політична система.</p> <p>Політика та ідеологія. Політика і мораль.</p> <p>Етика політичної діяльності</p>	<p>Уявлення про політичну сферу та її роль у житті суспільства, необхідність збереження громадянської злагоди та миру в суспільстві, необхідність плюралізму та роль засобів масової інформації, вплив ідеології на політичну культуру.</p> <p>Знання структури, ролі органів та інститутів державної влади і їх співвідношення з діяльністю політичних рухів, партій та громадських (неурядових) об'єднань і організацій, основні процедури, за якими можуть взаємодіяти громадянин і держава, структурних елементів та механізмів функціонування політичної системи України, процедури участі у виборах.</p> <p>Уміння працювати з матеріалами засобів масової інформації, характеризувати особливості політичного життя у громадянському суспільстві, особливості виборчої системи України, пояснювати значення виборчої системи як показника рівня демократії в суспільстві.</p>
<p>Людина, суспільство і держава.</p> <p>Поняття публічних прав і відносин та основних інститутів публічного права.</p> <p>Загальна характеристика конституційного права та його джерел. Державний лад України. Громадянство України. Основні права, свободи і обов'язки громадян.</p>	<p>Уявлення про основні етапи розвитку української державності; особливості організації здійснення державної влади та місцевого самоврядування, правовий статус громадян України.</p> <p>Знання предмета та основних інститутів галузей права публічно-правового циклу, основних прав, свобод, обов'язків громадян та засобів їх захисту</p>

ПЛАН ДІЙ У ПРОЕКТІ

Етап проекту	Опис діяльності	Час (год)	Термін (напиши дати)
Формулювання проблеми і цілей проекту	L1. Стартер: «Демократичні сентенції» Діти виконують вправу «Демократичні сентенції», яка звертає увагу на роль громадянина в демократії. Вони дізнаються, чого стосуватиметься проект.	1.5	від _____ до _____
	L2. Проблема та цілі діяльності Діти пригадують собі анкетне дослідження з проекту «Як впливати на зміни у громаді?» та його результати. На їх основі обирають одну справу, вирішення якої могло б покращити ситуацію у якійсь із досліджуваних сфер. Визначають також опосередковані цілі, досягнення яких повинно призвести до залагодження цієї справи (від звернення до виконання).	1.5	від _____ до _____
Планування діяльності	L3. Планування «крок за кроком». Написання звернення Діти, беручи до уваги раніше визначені цілі, укладають план дій, що має призвести до вирішення їхньої справи. Беруться за редагування звернення (з особливим акцентом на аргументацію).	4	від _____ до _____
Діяльність	L4. Організуємо візити/візит дітей до виконкому і ради громади. Діти готуються до зустрічі/зустрічей з депутатами, узгоджують деталі, що стосуються дати/дат, місця і перебігу.	4	від _____ до _____
	L5. Візит/візити у виконком громади Діти беруться до вирішення обраної справи (подання звернення, контакти з депутатами).	3	від _____ до _____
	L6. Редагування звіту про роботу проектної команди Діти готують план звіту про виконану роботу. Розподіляють завдання, що ведуть до підготовки звіту. Розробляють критерії його оцінки.	3	від _____ до _____
Презентація	L7. Оприлюднюємо наш звіт Проектна команда зустрічається із журналістами місцевої газети або Інтернет-порталу, щоб узгодити умови публікації звіту в медіа.	1	від _____ до _____
Рефлексія	L8. Підсумок. Діти підсумовують перебіг і результати проекту. Здійснюють товариську оцінку окремих частин звіту.	2	від _____ до _____
Всього:		20	

ФОРМУЛЮВАННЯ ПРОБЛЕМИ І ЦІЛЕЙ ПРОЕКТУ

ЧАС: 1,5 ГОД.

ДІЯЛЬНІСТЬ: вступ до теми проекту, звернення уваги на роль громадянина у демократії.

РЕСУРСИ: плакати із записаними сентенціями (допоміжний матеріал у додатку 1), аркуш паперу типу фліпчарт, маленькі аркуші, маркери.

L1

Стартер: «Демократичні сентенції»

Наступні кроки:

1. Привітайся з дітьми.
2. Проведи вправу «Демократичні сентенції», вона описана у додатку 1. Попроси дітей пригадати правила роботи проектної групи. Дій відповідно до поданих там вказівок. Схема роботи з першими п'ятьма сентенціями є такою ж:
 - Показуєш плакат із сентенцією, читаєш її, просиш дітей її повторити.
 - Коротко пояснюєш сентенцію.
 - Коротко розмовляєш з дітьми про сентенцію або переходиш до наступної.

У випадку останньої (шостої) сентенції про пояснення просиш дітей. Після обговорення усіх сентенцій підсумуй роботу, використовуючи техніку «Заверши речення...» Записуй відповіді дітей на плакаті або дошці (або попроси їх про самостійне записування їхніх речень на аркушиках).

3. Скажи дітям, що новий проект буде стосуватися проблеми ефективної діяльності демократичних інституцій (тобто «представників») та нашої (громадян) ролі у покращенні цієї ефективності. Проект є продовженням теми, піднятої у проекті «Як впливати на зміни у громаді?». Подивіться на сфери, які були тоді охоплені анкетною, і перевірте, які норми регулюють діяльність ваших представників – депутатів місцевої ради – у цих сферах. Поінформуй дітей, що для ознайомлення з тим, як працюють наші представники, і здобуття навичок впливу на їхні рішення ви подасте у виконком громади звернення про вирішення доволі простої справи, яка могла б покращити ситуацію в одній із сфер, що досліджувалися в анкетуванні, проведеному у минулому році. Якою буде ця справа? Ви вирішите це на наступній зустрічі.

Увага! Немає громадянського суспільства без принципу звітування влади перед громадянами. Багато виконкомів розробляють процедури моніторингу ефективності своєї роботи, а також процес комунікації з мешканцями, яких ця діяльність безпосередньо стосується. І хоча звітування депутатів не може бути безпосередньою ціллю нашого проекту (хоча б тому, що діти не володіють повнотою громадянських прав), але ми хочемо – через ознайомлення з правилами, що регулюють роботу окремого депутата і цілого виконкому – навчити молодих людей конструктивній участі в житті місцевої спільноти та вселити у них переконання щодо необхідності впливати на цю спільноту шляхом висловлення своєї думки і застосування навичок участі у процесах прийняття рішень.

4. Подякуй дітям за участь у зустрічі. Запроси їх на наступне заняття.

ФОРМУЛЮВАННЯ ПРОБЛЕМИ І ЦІЛЕЙ ПРОЕКТУ

ЧАС: 1,5 ГОД.

ДІЯЛЬНІСТЬ: формулювання проблеми і цілей діяльності.

РЕСУРСИ: звіт із результатами анкетного дослідження, проведеного у проекті «Як впливати на зміни у громаді?» (у формі документа чи мультимедійної презентації).

L2 Проблема і цілі діяльності

З малої школи у великий світ

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Нагадай дітям анкетне дослідження, проведене у рамках проекту «Як впливати на зміни у громаді?». Ви досліджували тоді думку мешканців, що стосувалася таких сфер:
 - стан місцевих доріг,
 - місцева комунікація (зупинки, автобуси, поїзди),
 - забезпечення дошкільної освіти (дитсадки, ігрові майданчики),
 - організація роботи школи (розклад уроків, шкільний автобус, позаурочні заняття),
 - можливість проведення вільного часу (будинки культури, бібліотека, музей, клуб, заклади спорту і відпочинку),
 - турбота про зелені насадження (сквери, парки, озеленення території громади),
 - охорона навколишнього середовища (поводження з відходами, вивезення та сортування сміття),
 - безпека мешканців (робота поліції, освітлення, тротуари).

Нагадай дітям – у формі презентації чи просто копії звіту – висновки, які ви зробили з того дослідження. Попроси, щоб діти знову подумали про проблеми, які вказали респонденти (і сфери, до яких вони належали).

3. Скажи дітям, що під час проекту будете старатися вирішити одну з попередньо вказаних проблем, аби покращити ситуацію у цій сфері. Поінформуй, що подасте у виконком громади звернення у цій справі. Що це буде за проблема? Це залежатиме від креативності дітей. Оскільки найкращий спосіб мати хорошу ідею – це мати багато ідей, проведи мозковий штурм на тему «Що можна зробити, щоб у нашому селі / нашій громаді жилося краще і приємніше?»

Увага! Постарайся, щоб діти обрали таку справу, яка має реальні шанси на вирішення (тобто не буде пов'язана з негайними і високими фінансовими затратами, не передбаченими в бюджеті громади). Йдеться про те, щоб діти побачили результати своїх зусиль у розумній часовій перспективі. До справ, що мають реальні шанси на вирішення, можна віднести, напр.:

- встановлення дашків над зупинкою/зупинками громадського транспорту у вашому селі (зі сфери «Місцева комунікація»),

- організація довозу дітей на позаурочні заняття (зі сфери «Організація роботи школи»),
 - розширення можливостей проведення вільного часу в установах, що діють на території громади, напр., організація і обладнання кіноклубу у бібліотеці чи будинку культури, купівля і встановлення обладнання для настільного футболу чи настільного тенісу на території школи, клубу чи будинку культури (зі сфери «Можливості проведення вільного часу»),
 - організація конкурсу на території громади на найбільш заквітчане село - у категоріях «Мешканці» та «Установи і фірми» (зі сфери «Турбота про зелені насадження»),
 - ремонт давно несправних вуличних ліхтарів чи «традиційно» кривого тротуару (зі сфери «Безпека мешканців»),
 - встановлення смітників на зупинках і в центрі села (зі сфери «Діяльність у сфері охорони навколишнього середовища»).
4. Після вибору справи, яку потрібно вирішити, проведіть дискусію і знайдіть відповідь на таке запитання: *Що нам слід зробити, які проміжні цілі досягнути, щоб позитивно вирішити нашу справу?* Можна використати для цього техніку «Снігова куля»:
- Діти думають над відповіддю на це запитання індивідуально.
 - Діти об'єднуються в пари, у парах обмінюються своїми висновками і узгоджують спільну позицію.
 - Діти об'єднуються у четвірки (дві пари) і повторюють те ж саме у четвірках (залежно від чисельності проектної команди можна продовжувати роботу у групах 8- і навіть 16-особових).
 - Четвірки (або більші групи) представляють спільні висновки. Підготуйте остаточний список відповідей на це запитання.
- Увага!** Під час роботи груп зверни увагу на те, щоб їхні пропозиції враховували зустрічі з представниками самоврядування і підготовку звіту. Цілі, запропоновані дітьми, повинні бути сформульовані «мовою учня», тобто, напр., так:
- Напишемо звернення до влади громади у справі...
 - Проведемо кілька зустрічей з депутатами і/чи головою щодо цієї справи.
 - Візьмемо участь у засіданні комісії ради громади, що відповідає за нашу справу.
 - Напишемо у місцеву пресу звіт про нашу роботу.
5. Проведи з дітьми розмову про цілі. Запитай: *Як ви розумієте цю ціль? Що, на вашу думку, слід знати/зробити, щоб...* (написати звернення, зустрітися з головою тощо). Важливо, щоб діти мали можливість дізнатися про цілі, подумати про них, перевірити їх розуміння.
6. Попроси дітей, щоб, використовуючи різні джерела (інформаційні бюлетені, Інтернет-сторінку виконкому громади, візит у виконком і т. ін.), вони зібрали і принесли на наступну зустріч детальну інформацію про роботу виконкому вашої громади (наявні відділи, організаційні структури, які могли б допомогти вирішити вашу справу, години роботи та прийому відвідувачів, прийомні дні та години депутатів тощо). Ця інформація дозволить вам запланувати конкретні дії.
7. На завершення узгодьте термін наступної зустрічі.

ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

ЧАС: 4 ГОД.

ДІЯЛЬНІСТЬ: розробка
детального плану дій,
написання звернення.

РЕСУРСИ: стандартне
шкільне приладдя, аркуші
паперу типу фліпчарт,
плакат із матрицею
планування дій «крок за
кроком» (додаток 2), копії
аркуша «Обмін у парах»
(додаток 3).

L3 Планування «крок за кроком». Написання звернення

З малої школи у великий світ

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Запропонуй дітям гру «Капсула часу»⁸.
 - 2.1. Поясни дітям, що гра полягає у виборі предметів, текстів, об'єктів (у формі фотографій) чи аудіо-/відеозаписів, які слід помістити у герметичну капсулу – її буде відкрито, напр., через 100 років. Для полегшення можеш навести такий приклад: під час нью-йоркської Всесвітньої виставки у 1939 р. була підготовлена мідна капсула, що містила серед іншого Біблію, текст молитви «Отче наш» багатьма мовами, 10 млн слів прози на мікрофільмах, зубну щітку та листи до потомків авторства Альберта Ейнштейна і Томаса Манна.
 - 2.2. Поділи дітей на групи, кожна група приготує список своїх пропозицій на плакаті, під час їх обговорення діти будуть обґрунтовувати свій вибір: чому вони вважають, що даний об'єкт є важливим для розуміння нашого часу?
3. Після завершення гри повернись до теми представлення інтересів і представників. Нагадай справу, яку ви обрали для вирішення, та цілі, які маєте досягнути. Зверни увагу дітей, що таким чином сформульовані цілі дозволять вам легко записати кроки (діяльності), які слід зробити під час проекту. Заохоть дітей до створення списку кроків. Використай матрицю планування дій «крок за кроком» (додаток 2). Найкраще було б, якби ти намалювала/намалював її на великому аркуші паперу (фліпчарт).
 - 3.1. Запишіть у матриці усі дії. Зверни увагу на те, щоб кроки відповідали раніше визначеним цілям, напр.:
 - написання звернення до влади громади,
 - зустріч з головою або депутатом (депутатами),
 - участь у засіданні відповідної комісії ради громади,
 - написання звіту про зроблену роботу (що включає інформацію про вирішення справи),
 - відправка звіту до редакції місцевого тижневика/вісника.

⁸ Опрацьовано на основі опису, вміщеного в освітньому пакеті «Порядок і пригода» (1995), Варшава: WSiP.

- 3.2. Після запису усіх діяльностей узгодьте деталі кожного кроку, а саме:
- ХТО буде залучений (зазвичай уся команда, але можна виділити певні завдання для окремих дітей),
 - ДЕ та КОЛИ буде виконане дане завдання,
 - ЯКІ інструменти та/чи інформація, ЯКА підтримка будуть потрібні, щоб виконати черговий крок (стане у нагоді інформація, зібрані дітьми у рамках самостійної роботи) тощо.

4. Ваше перше завдання - це написання звернення. Запитай дітей:
- Чи знаєте ви, що означає слово «звернення»?
 - Як ви уявляєте зміст і форму такого документу?
 - Кому б ви хотіли його адресувати?
 - На які результати ви сподіваєтесь?

Під час цієї розмови ти можеш послатися на вибрані статті Закону «Про звернення громадян» (його текст знайдеш в Інтернеті), можете також використати певну інформацію про функціонування виконкому, зібрану дітьми (напр., який відділ відповідатиме за вирішення нашої справи? до якого депутата звернутися за підтримкою? хто з депутатів представляє наш округ?). Найбільше уваги потрібно приділити змісту звернення.

5. Підкресли, що аби звернення у справі, на якій вам залежить, було успішним, воно повинно бути обґрунтованим. Попроси дітей, щоб вони взялися до підготовки аргументів на користь вашого звернення. Зорганізуй їхню роботу, використовуючи техніку «Обмін у парах» (додаток 3). Результати роботи у парах (готові аргументи) повинні бути представлені авторами, обговорені усією командою та записані на великому аркуші паперу. Після уніфікації записів пронумеруй наведені аргументи і попроси про їх впорядкування від найважливішого до найменш важливого, можна провести тут звичайне голосування («Хто вважає, що аргумент 1 є найважливішим?» і т. д.) або голосування за допомогою цінників (кількість цінників на одного учасника, як і спосіб їх застосування визнач самостійно).
6. Визнач одну або дві особи, які нададуть зверненню остаточну форму.
7. Узгодь термін наступної зустрічі. Попередь, що його найважливішою частиною буде підготовка візиту до голови чи одного з депутатів. Тому діти повинні добре запам'ятати інформацію про діяльність виконкому та усі аргументи, що свідчать на користь справи, з якою вони звертаються. Вони можуть допомогти під час зустрічі з представником самоврядування.
8. Подякуй дітям за участь у заняттях.

ДІЯЛЬНІСТЬ

ЧАС: 4 год.

ДІЯЛЬНІСТЬ: підготовка до зустрічі/зустрічей з депутатами, узгодження деталей щодо дати, місця і перебігу зустрічі/зустрічей.

РЕСУРСИ: стандартне шкільне приладдя, аркуші паперу типу фліпчарт, плакат «План діяльності «крок за кроком» з попередньої зустрічі.

L4

Організація візиту/візитів дітей до виконкому і ради громади

З малої школи у великий світ

Примітка:

- Перед початком виконання завдань проведи кілька розмов у виконкомі громади: з головою, з керівником відділу у справах звернень громадян, з депутатами – залежно від справи, яку діти хочуть представити. Поінформуй, якою темою зацікавлені діти, і обговори з певними людьми цілі і спосіб проведення зустрічі/зустрічей з дітьми. Попроси, напр.:
 - згадати про анкетування, проведене дітьми серед мешканців громади у рамках проекту «Як впливати на зміни в громаді?», обговорити заходи, проведені органами влади ОТГ у сферах, охоплених анкетуванням, а особливо заходи, скеровані на вирішення проблем, вказаних мешканцями;
 - представити шлях, який проходить справа чи звернення, які мешканець громади подає депутатові;
 - підкреслити у розмові з дітьми те, наскільки важливою є активність громадян і їхнє бажання використовувати належні їм права (такі, як право на участь і право голосу на засіданнях ради та комісій, право на доступ до інформації, право на звернення тощо).

Узгодь для початку оптимальні терміни зустрічей з дітьми (найкраще, щоб вони відбулися під час традиційних годин прийому депутата, відповідно до узгоджених у громаді процедур – це покаже дітям, що депутати доступні для мешканців, що можна із ними зустрітися і представити свої ідеї.

- Час, який слід зарезервувати на роботу, залежатиме значною мірою від домовленостей з представниками самоврядування; з огляду на дидактично-виховні аспекти було б добре, щоб він не був довшим, ніж 14 днів.

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Попроси дітей пригадати розроблений план «крок за кроком» (плакат, підготовлений на попередньому занятті). Особливу увагу присвяти умовам організації зустрічі/зустрічей з головою і депутатами, тобто домовленостям хто? де? коли? як?:

- ХТО? – у зустрічі повинні взяти участь усі члени проектної команди,
 - ДЕ? – місцем зустрічі повинен бути виконком громади (вкажи кількість учасників зустрічі і подбай про визначення залу, який усіх вмістить),
 - КОЛИ? – вирішіть остаточно про термін (чи терміни) зустрічі/зустрічей: діти називатимуть дати прийому громадян (втручайся тільки тоді, коли знатимеш, що певного дня голова чи депутат будуть відсутні),
 - ЯК? – подумайте, які запитання задавати, щоб якнайбільше дізнатися про справи, які вас цікавлять, як зі змістовної точки зору, так і з організаційної, напр.:
 - Що залежить від депутата?
 - Який відділ у виконкому і яка комісія ради займаються справами доріг (шкіл, благоустрою тощо)?
 - Яким чином контактувати з виконкомом громади?
 - Де отримати інформацію щодо діяльності громади у справі доріг (шкіл, благоустрою тощо)?
 - Де і яким чином подавати заяви і звернення, що стосуються різноманітних справ?
 - Що відбувається зі зверненням після його подання?
 - Коли і в якій формі повинна бути надана відповідь на наше звернення?
3. Порозмовляй з дітьми також про вироблені під час попередніх проектів правила безпечної і вихованої поведінки під час візитів у виконком.
 4. Нагадай дітям про право громадян на доступ до публічної інформації, тому варто також запропонувати, щоб ідучи до виконкому по інформацію, вони взяли з собою дорослу особу, яка володіє повнотою громадянських прав.
 5. На завершення узгодь час і місце, де зустрінетесь, щоб спільно піти на зустріч з головою чи депутатом.

ДІЯЛЬНІСТЬ

ЧАС: 3 год.

ДІЯЛЬНІСТЬ: процес вирішення справи: подання звернення, контакти з депутатами.

РЕСУРСИ: письмове приладдя, фотоапарат, відеокамера, диктофон.

L5

Візит/візити до виконкому громади

Наступні кроки:

Хоча під час візиту/візитів у виконкомі громади будеш супроводжувати дітей (хіба що усі – включно з головою громади – вирішите, що твоя присутність не є обов'язковою), сам процес залагодження обраної вами справи – представлення її депутатам, пояснення деталей, домовленість про наступні зустрічі (особливо візиту на засідання відповідної комісії) та/чи інших способів комунікації, узгодження форми фіксації інформації (згода на використання будь-яких реєстраторів!) тощо – віддай у руки підопічних. Домовтись про правила комунікації під час реалізації проекту та терміни можливих консультацій. Разом з тим спостерігай, чи робота відбувається відповідно до плану і чи результати зустрічей з депутатами і чиновниками є достатніми (на якому етапі вирішення є справа? які перспективи позитивної відповіді на ваше звернення? тощо).

Ця частина проектного завдання виконується дітьми практично самостійно. Це робота на місцевості, серед людей, в умовах, які інколи можуть вимагати певної імпровізації, тому слід завершити її якимось підсумком, самооцінкою – присвяти цьому початок наступного «шкільного» заняття – воно відбудеться після отримання формальної відповіді на ваше звернення. Це означає, що реалізація проекту теоретично може розтягнутися довше, ніж на один місяць. Постарайся запобігти цьому, домовившись про «прискорену процедуру» розгляду вашого звернення.

З малої школи у великий світ

ДІЯЛЬНІСТЬ

ЧАС: 3 год.

ДІЯЛЬНІСТЬ: підсумок змістовної частини проекту, поділ на групи та підготовка матеріалу для представлення громадянськості.

РЕСУРСИ: стандартне шкільне приладдя, аркуші паперу типу фліпчарт.

L6

Підготовка звіту про пророблену проектною командою роботу

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Попроси дітей, щоб пригадали собі процес вирішення справи у виконкомі і, відповідаючи на наведені нижче запитання, оцінили свою позицію як громадянина і заявника (людина, що подає заяву у виконкомі):
 - Як ви почувалися під час зустрічі з головою/депутатом?
 - Як ви почувалися, прохаючи чиновників і депутатів про інформацію?
 - Як вони реагували на ваші запитання?
 - Як проходили ваші візити? Чи ви були добре підготовленими, знали, про що хочете запитати?
 - Чи ви робили нотатки, записи, фото тощо?

Дай дітям хвилину на роздуми. Спільно вислухайте кілька відповідей.

3. Почніть писати звіт. Спершу підготуйте план цього документу. Залежно від того, як оцінюєш можливості дітей, їх активність і наявний час, можеш обрати один із таких варіантів дій:
 - Варіант 1: дай дітям пункти плану звіту у формі розсіпанки (кожен пункт записаний на окремій картці) і попроси впорядкувати. Запитай дітей про те, як вони розуміють окремі пункти.
 - Варіант 2: запропонуй створення структури звіту від початку, тобто обговори з дітьми бажаний зміст такого документу і спільно укладіть план.

Незалежно від того, який варіант обереш, зверни увагу на те, щоб у структурі документу з'явилися такі частини:

1. Початкові припущення проекту (тема, цілі – в тому числі принцип репрезентативності, зв'язок з проектом «Як впливати на зміни у громаді?», імена учасників та опікуна).
2. Опис наявного стану (визначена проблема: опис фактів та їхня оцінка як обґрунтування для діяльності).
3. Пропозиції рішень (з ранньої фази реалізації проекту) та їх аналіз.
4. Організаційні аспекти (заплановані і реалізовані дії, графік, результати).
5. Думки, враження (суб'єктивні).
6. Висновки (об'єктивні).
7. Додаткові матеріали (фото і т. п.).

4. Щоб оптимізувати активність усієї команди на останньому етапі проектних робіт, поділи дітей на групи і доручи кожній із них самостійне (поза шкільними заняттями) виконання двох завдань:

- Завдання 1: Написання однієї частини звіту.

Увага! Діти, що готують пункт 5 Звіту («Думки, враження») повинні взяти до уваги не тільки власні відчуття, але й поговорити з іншими учасниками проекту. Виконання пункту 7 («Додаткові матеріали») буде залежати від типу цих матеріалів (фото, фільми, аудіозаписи) і планованих способів їх використання (публікація online, розміщення у пресі, відтворення на радіо тощо).

- Завдання 2: Вироблення критеріїв оцінки цієї роботи – перед оприлюдненням окремі частини звіту будуть піддані товариській оцінці.

Увага! Щоб утримати узгодженість вимог у всій команді, дай усім групам рамкові критерії, напр.:

- відповідність змісту до теми,
- логічна композиція тексту,
- стиль тексту та добір лексики,
- грамотність: мовна, орфографічна, пунктуаційна.

Монітор роботи груп: визнач терміни консультацій і подання робіт, надихай, у разі потреби підказуй. Можливо, потрібно буде надавати додаткові пояснення щодо принципів функціонування місцевого самоврядування.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

ЧАС: 1 год.

ДІЯЛЬНІСТЬ: передача звіту для публікації у місцевих мас-медіа.

РЕСУРСИ: звіт.

L7 Оприлюднюємо наш звіт

Примітка:

Перед цією зустріччю домовся з журналістами місцевих мас-медіа. Обговори з ними умови і терміни публікації звіту. Запитай про можливість написання ними матеріалів, що стосуються теми самоврядності. Визнач спосіб подання звіту для публікації, напр.: діти можуть принести його у редакцію, журналісти можуть зустрітися з ними у школі і забрати звіт. Попроси, щоб журналісти сказали дітям, коли і як буде опублікований їхній звіт (в одній публікації чи у кількох, супровідні тексти).

Наступні кроки:

Діти зустрічаються з редакторкою/редактором місцевого ЗМІ, яке опублікує звіт. Передають звіт. Журналістка/журналіст інформує дітей про те, коли і як буде опублікований їхній звіт.

РЕФЛЕКСІЯ

ЧАС: 2 ГОД.

ДІЯЛЬНІСТЬ: підсумок проекту, оцінка реалізації поставлених цілей, товариська оцінка окремих частин звіту.

РЕСУРСИ: стандартне шкільне приладдя, аркуші паперу типу фліпчарт

L8 Підсумок

Наступні кроки:

1. Привітай дітей.
2. Сядьте у колі. У цьому проекті головний акцент зроблено на базові для представницької демократії ролі громадянина і його представників у демократичних органах влади (тут: самоврядних). Тому у підсумковій рефлексії проекту постав дітям такі запитання (принаймні частина з них повинна прямо стосуватися цілей, сформульованих «мовою учня» на початку проекту):
 - Чи довідалися ви, у чому полягає роль депутата?
 - Чи дізналися ви, у чому полягає в громаді наша роль як громадян?
 - Чи вмієте ви написати звернення до виконкому громади?
 - Чи дізналися ви, як можемо впливати на діяльність нашого органу самоврядування?
 - Чи вмієте ви написати звіт про пророблену роботу?
3. Проведи товариську оцінку окремих частин звіту, написаного групами (її основою повинні бути розроблені раніше критерії).
4. Попроси дітей завершити речення:
 - Коли самотійно приймала/в рішення, зрозуміла/в ...
 - Коли висловлювала/в власну думку, відкрила/в, що ...
 - Працюючи у цьому проекті, отримувала/в досвід у ...
 - Найцікавішим завданням для мене було ...
 - Коли думаю про свою околицю/своє село, для мене як громадянина найважливішим є ...
5. На завершення проекту спільно прочитайте «Демократичні сентенції», відомі зі стартера.
6. Подякуй дітям за участь у проекті.

Додаток 1. Техніка «Демократичні сентенції»

Матеріал для вчительки/вчителя

Ось список пропонованих сентенцій:

1. *Кожен повинен витримати думку іншої людини. Демократія - це дискусія.*
2. *Демократія означає, що дотримуємося правил гри, навіть коли суддя не дивиться.*
3. *З народу, з народом, для народу.*
4. *Демократія виникає з переконання, що у звичайних людях приховані незвичайні можливості.*
5. *Найвища, найскладніша влада - не влада президента, як зазвичай усі думають, а влада громадянина.*
6. *Без громадян немає демократії.*

Увага!

- Сентенції повинні бути записані на окремих плакатах великими виразними літерами.
- Сентенції можна модифікувати, змінювати їхню кількість, послідовність, доповнювати або замінювати іншими!
- Коментарі також слід трактувати як пропозиції.
Пам'ятай, особливо змінюючи набір цитат чи зміст коментарів, що метою цієї вправи у цьому проекті є звернення уваги на роль громадянина у демократії.

Спосіб проведення вправи:

Схема роботи з першими п'ятьма сентенціями така ж:

1. Показ плакату із сентенцією, читання її вчителькою/вчителем та повторення дітьми.
2. Коротке пояснення сентенції вчителькою/вчителем.
3. Коротка розмова з дітьми про сентенцію чи перехід до наступної.
У випадку останньої (шостої) сентенції про пояснення попроси дітей.

Після обговорення усіх сентенцій необхідно підсумувати роботу. З цією метою можна використати техніку «Заверши речення...». Підсумок вправи дозволить зробити рефлексію про те, від чого залежить успіх демократичних рішень - чи у громаді, чи на рівні держави.

Наступні кроки:

Сентенція 1.

Кожен повинен витримати думку іншої людини. Демократія - це дискусія.

1. Представ дітям плакат з цією сентенцією. Прочитай її голосно і виразно, попроси дітей, щоб повторили її.
2. Коротко поясни значення цієї сентенції, напр.: *Люди, які живуть в одному*

місці, як родина – можуть дуже допомогти один одному, якщо будуть діяти разом. Це означає, що вони повинні розмовляти – про те, що кому подобається, а що ні; як щось поліпшити або зробити краще. І не достатньо тільки говорити – треба також слухати інших, обмінюватися ідеями, підтримувати один одного, а інколи просто знати, що їх відрізняє. Вони не повинні погоджуватися один з одним – можуть мати і власну думку.

3. Порозмовляй з дітьми на цю тему або перейди до наступної сентенції.

Сентенція 2.

Демократія означає, що дотримуємося правил гри, навіть коли суддя не дивиться.

1. Представ дітям плакат з цією сентенцією. Прочитай її голосно і виразно, попроси дітей, щоб повторили її.
2. Коротко поясни значення цієї сентенції, напр.: *Це велика правда – створення правил має сенс тільки тоді, коли ми самі захочемо їх дотримуватися. Коли ваші батьки кажуть: «Після лекцій зроби домашні завдання і не вмикай комп'ютер, поки ми не повернемося», а ви чините навпаки, то тоді не тільки порушуєте правила. Псуєте також самі себе.*
3. Порозмовляй з дітьми на цю тему або перейди до наступної сентенції.

Сентенція 3.

З народу, з народом, для народу.

1. Представ дітям плакат з цією сентенцією. Прочитай її голосно і виразно, попроси дітей, щоб повторили її.
2. Коротко поясни значення цієї сентенції, напр.: *Демократію не можна насадити силою, адже «самоврядування» означає, що ми самі керуємо! Усі права і принципи повинні встановлювати ми або наші представники (напр., у громаді); вони повинні бути корисними для нас, а це означає, що вони повинні допомагати нам у вирішенні різноманітних проблем. Тому це ми повинні їх поважати, щодня дотримуватися, навіть якщо ніхто не спостерігає за нами.*
3. Порозмовляй з дітьми на цю тему або перейди до наступної сентенції.

Сентенція 4.

Демократія виникає з переконання, що у звичайних людях приховані незвичайні можливості.

1. Представ дітям плакат з цією сентенцією. Прочитай її голосно і виразно, попроси дітей, щоб повторили її.
2. Коротко поясни значення цієї сентенції, напр.: *Інколи здається, що не зможеш виконати якесь завдання. Але якщо сама/сам зберешся або хтось запропонує тобі допомогу, усе стає простішим. Якщо віримо, що можемо багато, то багато нам може вдатися – погляньте хоча б на усі проекти, які ви спільно реалізували. Так, це правда: ми багато можемо, особливо, якщо діємо разом: у цьому полягає демократія.*
3. Порозмовляй з дітьми на цю тему або перейди до наступної сентенції.

Сентенція 5.

Найвища, найскладніша влада - не влада президента, як зазвичай усі думають, а влада громадянина.

1. Представ дітям плакат з цією сентенцією. Прочитай її голосно і виразно, попроси дітей, щоб повторили її.
2. Коротко поясни значення цієї сентенції, напр.: *Мабуть, ви вже розумієте, що багато залежить від нас самих. Тому це ми, громадяни, є найважливішими у державі. Якщо будемо намагатися змінювати своє оточення на краще, то будемо задоволені собою і своїми сусідами.*
3. Порозмовляй з дітьми на цю тему або перейди до наступної сентенції.

Сентенція 6.

Без громадян немає демократії.

1. Представ дітям плакат з цією сентенцією. Прочитай її голосно і виразно, попроси дітей, щоб повторили її.
2. Цього разу попроси дітей, щоб вони прокоментували цю сентенцію. Дай їм бл. 60 секунд подумати і попроси кількох з них про коментар (можеш також попросити дітей, щоб протягом хвилини обговорили останню сентенцію у парах - тоді говоритимуть представники визначених тобою пар).
3. Порозмовляй кілька хвилин про роль громадянина у сучасній Україні, у вашому селі.

Підсумок

Попроси дітей завершити деякі підсумкові речення, напр., такі:

- *Дізналася/вся, що ...*
- *Нагадала/в собі, що ...*
- *Мене здивувало, що ...*
- *Відчуваю, що ...*
- *Шкодую, що ...*
- *Обіцяю собі, що і т. д.*

Записуй відповіді дітей на дошці або на плакаті. Якщо цих відповідей буде надто багато, попроси, щоб кожна дитина записала свою відповідь на самоприліпній картці. Збери картки, зробіть з них спільний плакат.

З малої школи у великий світ

Додаток 2. Планування крок за кроком

Матеріал для вчительки/вчителя

<p>Мета завдання: позитивне вирішення справи</p> <p>.....</p> <p>(тут опиши справу, яка має бути предметом звернення)</p> <p>.....</p>	
<p>Крок 1 (ЩО?) напр., написання звернення до влади громади</p>	<p>Деталі (ХТО? ДЕ? КОЛИ? ЯК? та ін.)</p>
<p>Крок 2 (ЩО?) напр., зустріч з війтом або депутатом</p>	<p>Деталі (ХТО? ДЕ? КОЛИ? ЯК? та ін.)</p>
<p>Крок 3 (ЩО?)</p>	<p>Деталі (ХТО? ДЕ? КОЛИ? ЯК? та ін.)</p>
<p>Крок 4 (ЩО?)</p>	<p>Деталі (ХТО? ДЕ? КОЛИ? ЯК? та ін.)</p>
<p>Крок 5 (ЩО?)</p>	<p>Деталі (ХТО? ДЕ? КОЛИ? ЯК? та ін.)</p>

І так далі, залежно від пропозицій учениць та учнів.

Додаток 3. Обмін у парах

<p>ПРОБЛЕМА, СПРАВА, ПОЗИЦІЯ, ДУМКА</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>ЩО ПРО ЦЕ ДУМАЄ ОСОБА Б?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>ЩО ПРО ЦЕ ДУМАЄ ОСОБА А?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>СПІЛЬНА ПОЗИЦІЯ</p> <p>.....</p> <p>.....</p>		

З малої школи у великий світ